

România literară

20

25 mai 2007 (Anul XXXIX). 32 pagini. 2,5 lei

UN INTERVIU INEDIT
CU

ZOFE

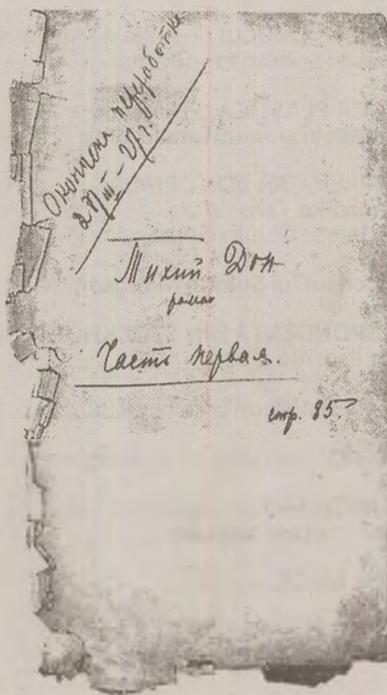
DUMITRESCU BUȘULENGA

pag 16-17

ADRIAN POPESCU

la 60 de ani

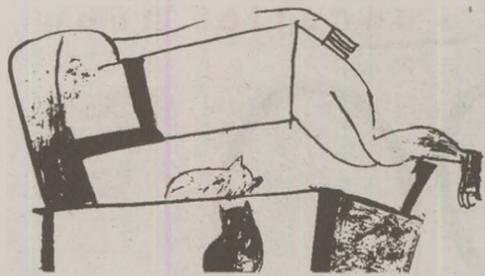
pag 3

A fost găsit
manuscrisul romanului
DONUL LINIȘTIT
de Mihail Șolohov

pag 29

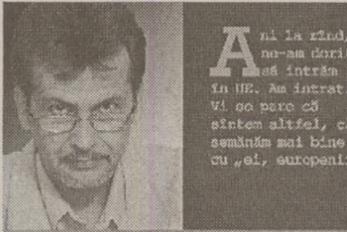

s u m a r

România este pentru mine un teritoriu de frontieră cu comunități decedate din decembrie. Este o țară dintr-o rană curățată parțial, fragilă și relativ.

Ruxandra CESER

Aici la rând, nu-am dorit să mă întorc în URSS. Am intrat. Mi sa pare că simt altfel, că semănăm mai bine cu „el, european”

Mircea VASILESCU

Căutând „înțelesul minunii” de Ion Pop - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Retorica îmbufnării

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 5
Memorie și cultură

REAȚII IMEDIATE de Alex. Ștefănescu - p. 6
Fragmente dintr-o oglindă venețiană

TICHIA DE MĂRGĂRITAR - p. 6

LECTURI LA ZI de Cosmin Ciotloș - p. 7
Incapacitatea acomodării

Poezii de Rodian Drăgoi - p. 8

SCRISOARE DIN PARIS de Lucian Raicu - p. 9
Richter și Proust

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumar - p. 9

Probleme românești de Tiberiu Stamate - p. 10

Muiți-s posmagii? de Mihai Răzvan Năstase - p. 10

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Sex și mistică

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Un afectiv cerebral

Romanul conștiinței etice de Ion Simuț - p. 13

PREPELEAC de Constantin Toiu - p. 14

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 14

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 15
Demnitățile lui Mihail Neamțu

INEDIT - Zoe Dumitrescu-Buşulenga:
„Să deschidem o fereastră largă, spre o lume care să ne înțeleagă și să înceapă să ne iubească”
Un interviu de Grigore Ilisei - pp. 16-17

Klaus Heitmann
Intellectualii, politica și societatea în Republica Moldova
Prezentare de Dumitru Hîncu - pp. 18-19

Din regim de listă neagră, -n regim de publicitate.. - p. 20

CRONICA OPTIMISTEI de Ioana Pârvolescu - p. 21
Din toc în toc

O lume întreagă încheată din fărâme de Liana Tugearu - p. 22

Sibiul rămâne capitala jazzului de Virgil Mihaiu - p. 23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici - p. 24
Pasolini și Sodoma modernă

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Şuşară - p. 25
Peter Jacobi și sculptura în timp

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ
John Updike Teroristul
În românește de Iulia Gorzo - pp. 26-27

Manuscrisul lui Șolohov - regăsit de Albert Kovács - pp. 28-29

CORRESPONDENȚĂ DIN STOCKHOLM de Gabriela Melinescu
Partea înșorită a verii - p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 31
Scriitori de cărți poștale

OCHIUL MAGIC - p. 32

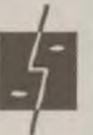
PESCUITORUL DE PERLE - p. 32

România literară®

Director:

NICOLAE MANOLESCU

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**

CRISTIAN TEODORESCU

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 4, 7, 8, 9, 15, 26, 27, 30),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 5, 10, 16, 17, 18, 19, 21, 24),

ECATERINA IONESCU (pag. 1, 2, 3, 13, 14, 28, 29, 32),

NINA PRUTEANU (pag. 6, 11, 12, 20, 22, 23, 25, 31)

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Făpturi mici în preajmă*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**

(Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133
sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU,**

MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romlit@romlit.ro; romania_literara@yahoo.com

http://www.romlit.ro; tel: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **TIPOGRAFIA ROMÂNIA LIBERĂ**

Revista **România literară** este editată de Fundația **România literară** cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, prin Administrația Fondului Cultural Național. Sponsorizare de la Banca Română de Dezvoltare – Groupe Société Générale

Revista **România literară** este editată de S.C. Satiricon SRL - București, str. Fabrica de Glucoză, nr. 21, parter, sector 2. Tel. 242.42.43

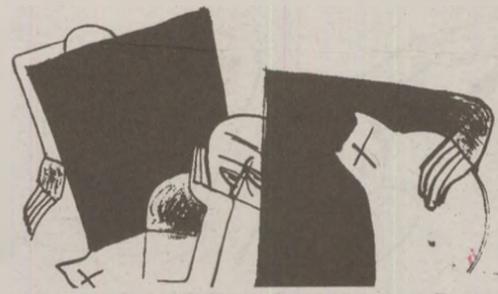
Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor Imprimeriilor și Editorilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6310

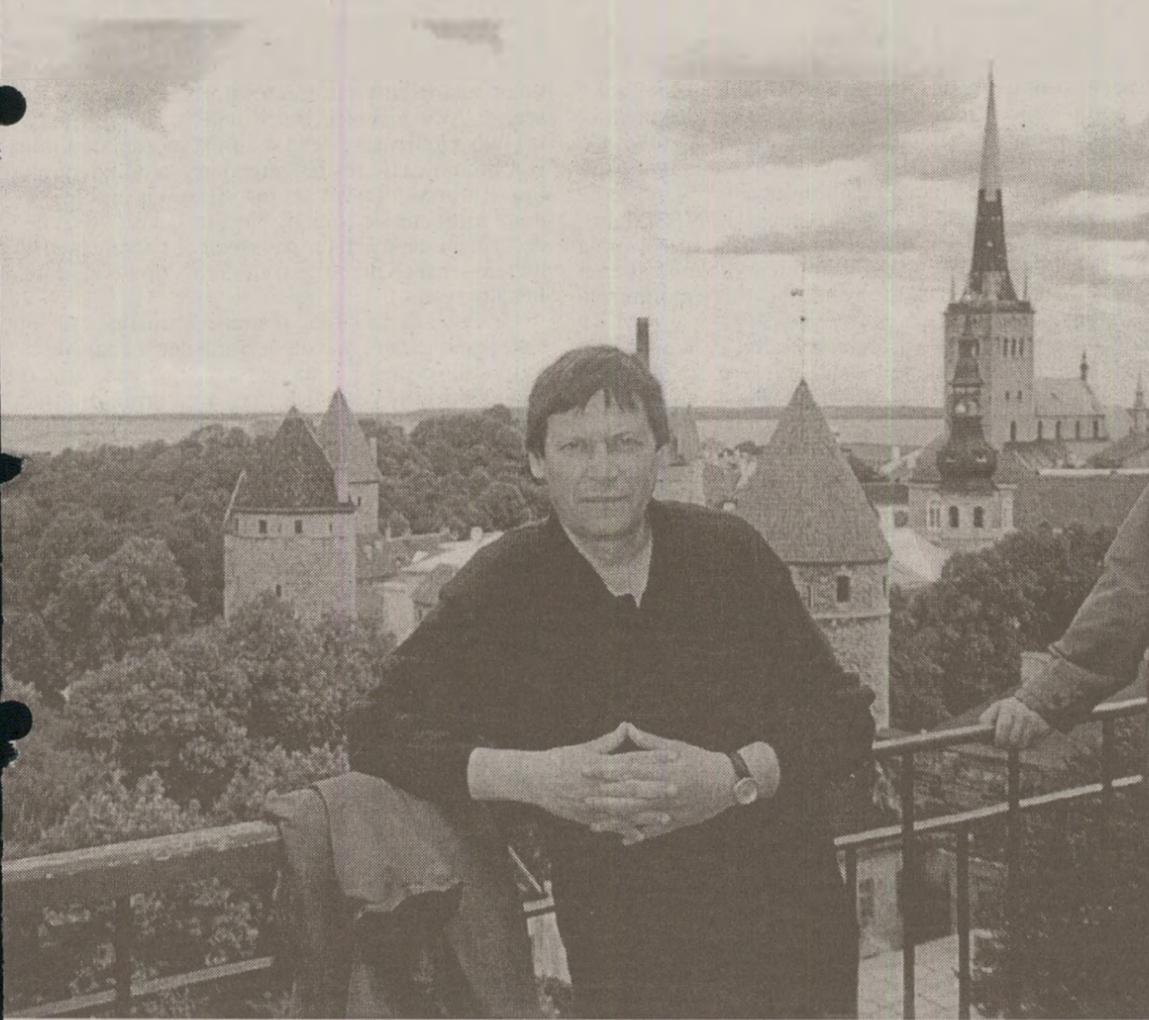
cele versuri, mai toate antologice, m-au convins de la prima lectură că aveam în față un poet adevărat, cu o voce proaspătă și nouă, în stare să treacă dincolo de mode și timp.

actualitatea

Adrian Popescu - 60

Căutând „înțelesul minunii”

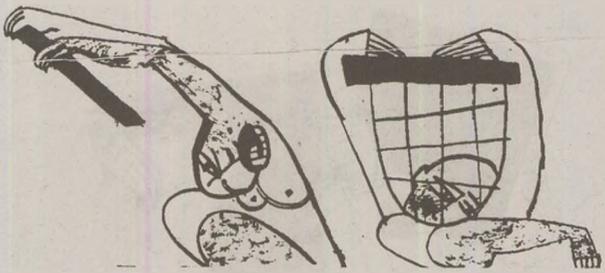
Între scriitorii, ucenici în acel moment, ai proaspăt apărutei reviste *Echinox* și despre care Nicolae Manolescu credea că vor contura o „generație 47”, încă unul rotunjește cam prea solemnă cifră 60: Adrian Popescu. L-a precedat, de curând, Petru Poantă, îi vor urma Dinu Flămând, Mariana Bojan, Ion Mircea. De autorul *Umbriei*, cartea de debut din 1971, pagă o emoție specială: prima lui pagină de poeme apare în revista studenților clujeni a apărut în numărul din februarie 1969, adică cel de la care preluăm lucrarea *Echinox*-ului, după începutul frumos și bine marcat de colegul său, doar cu un an mai vârstnic, Ion Uricaru. Acele versuri, mai toate antologice, m-au convins de la prima lectură că aveam în față un poet adevărat, cu o voce proaspătă și nouă, în stare să treacă dincolo de mode și timp. Am și scris, cu o curiozitate, un fel de prefață-întâmpinare, înaintea apariției cărții ce urma să inaugureze un destin nu tocmai obișnuit. După aproape patru decenii, poemele de atunci încă mai au a avea nici un rid, iar ceea ce a scris Adrian Popescu până în ziua de azi n-a făcut decât să se păstreze, în armonioase polifonii, inconfundabilul său fundament.

Mă plăcut, ani de zile, să citez, cu diverse ocazii,

multe dintre versurile aceluia ciclului de neuitat și, mai ales, unul de luminos ecou platonician: „Odată am știut să zbor, odată, / Dovadă n-am, dar îmi aduc aminte”. Îl reiau acum fiindcă îmi pare că, dincolo de încărcătura emoțională a momentului evocator, concentrează ceva esențial pentru definirea particularului sentiment al lumii pe care întreaga opera a poetului urma să-l aproximeze. Căci în tot ce a scris până acum Adrian Popescu păstrează această amprentă originară, o muzicală reverberație de arhetipuri, o memorie înfiorată de tipare inițiale. Fără nici o ridicare emfatică a mâinii ori a vocii, cu o modestie și cu un fel de umilință, cu justificată trimitere spre franciscanism, în fața a ceea ce, pentru un număr de spirite atente la ceea ce rămâne, se mai poate numi „misterul lumii”. Adică o aură neafectată de procesul, așa de însemnat și de neliniștitor pentru alții, al reproductibilității tehnice a operei în civilizația noastră de imaginar generalizat și precar; întrucât vizează permanentul, ceea ce în fragilul joc al vieților de fiecare zi se conservă, inalterabil. Cum se exprimă undeva, poetul refuză mereu să abdice de la „înțelesul minunii”.

S-a putut spune, se va mai spune, că acest lirism a învățat lecția unui Blaga, și el pătruns de „largi flori de sfânt mister”; că într-un tabel mendelevian de istorie

literară poezia lui Adrian Popescu ocupă o casuță „neomodernistă”, de vreme ce, în anii 70 ai secolului trecut, se afla, cu primii echinoxisti, într-un fel de coadă de cometă a generației lui Nichita Stănescu, estetizantă, nu-i așa, și de un blamabil „modernism înalt”. - Sunt și vor mai fi etichete, ca atâtea altele, lipite și dezlipite pe rând, în febra clasificărilor de botanică literară. Rămân de deschis, însă, și de redeschis, cărțile, - iar ale lui Adrian Popescu nu înșală nici un moment asupra autenticității „mesajului”. Nu e nevoie de vorbe mari ca să îți se transmită imediat acel fior aparte, „larg” fără să-și proclame largimea, „sfânt” fără gesticulația teatrală de metanii etalate sumar-hiperbolic. De la *Umbria* de început la *Focul și sărbătoarea* (1976), *Curtea Medicilor* (1979), *Suburbiile cerului* (1982) până la *Vocea interioară* (1987), *Calătoria continuă* (1989) ori *Pisicile din Torcello* (1997), se rostește aceeași, în esență, lauda a lucrurilor de fiecare zi și dintotdeauna, a fapturii trecând prin timpuri concrete și dincolo de ele. „Păstor de albine”, oaspete la curțile înalte ale trandafirului înrouat, ascultând chiar „zgomotele străinii” din burta unui cadavru de câine baudelairian, uimit de zboruri de rândunici ce-și caută argila până în trupul uman, atent la sculpiri de monedă veche și fulgurații de fuor astral, îngrijorat de mersul unui somnambul firav pe o muchie de catedrală deasupra mării, tânărul de odinioară a continuat să elogieze elementele, substanțele, - sarea, mercurul, carbunele, cristalul și diamantul. Pentru el flacăra gazului arzând în bucatărie a devenit lumină zeiască, după cum evenimentele cele mai obișnuite au putut - și pot - căpăta un fel de nimb, cooptate în spațiul simbolurilor. Definiția ca „blând poet naturist”, propusă, nu fără un pigment ionic, de poetul însuși, a putut face, astfel, o anumită carieră, alături de caracterizarea consecventă din partea criticii, mai ales de la un anumit moment al evoluției liricii sale, drept poet livresc, iubitor de delicii carturarești, înrămând estetic peisaje și stări de spirit. Epitetul de „manierist” nu s-a lăsat nici el prea mult așteptat, însă în înțelesul său tipologic, de ingeniozitate și rafinament al compunerii imaginii și decorului confesiunii. Răsfrângerii de peisaj italian, și natural și muzeistic, *Umbria* visată și mai apoi frecventată cu încântare, ca simbol dominant, exemplar, ținut sacru și franciscan, au îmbogățit, marcând în profunzime, o poezie atrasă deopotrivă de miracolul naturii genuine și de șlefuirea artistică a obiectelor. Fraza poetică însăși a fost și este, în chip tot mai evident pe parcurs, atentă cumpanită și articulată, în jocul subtil dintre notația concretului imediat și a contururilor aproximative de reverie. Și dacă am putut amenda, uneori, o anume transparență „alegorică” din unele versuri mai recente, linia mare a liricii lui Adrian Popescu nu a fost, totuși, esențial trădată și compromisă de tiparul abstractizant. Din contră, într-un remarcabil volum, precum *Pisicile din Torcello*, poetul se întoarce chiar spre evenimentul istoric apropiat, dramatic și tragic, precum jertfele din decembrie 1989, remodelat, desigur, în tipare proprii, într-un discurs de o discretă, dar intensă, gravă ritualitate. Lectura întregului operei certifică în orice moment al ei ținuta înaltă spirituală a viziunii, o etică superioară a omului și scrisului său, evidentă și în proza sa (de exemplu în reconstituiriile românești *Tânărul Francisc* - 1992, ori *Calătoria magilor* - 1996), în eseul critic (*Lancea frântă*, dedicat operei lui Radu Gyr, din 1995) ori într-o publicistică literară pătrunzătoare și exigentă în dezideratele ei, prin care actualul redactor-șef al revistei *Steaua* participă la dialogul cultural și civic al actualității noastre. La împlinirea a șase decenii de viață, Adrian Popescu se află, iată, în fața unei opere încă deschise, dar care este înscrisă deja pe un drum sigur, unul dintre cele mai originale și clar trasate pe harta valorilor literaturii române de azi.

În rest, cu toată agitația din jur, cred în continuare că una din soluțiile salvării României e limitarea mandatului de parlamentar la maximum două.

actualitatea

Mircea Mihaies

CONTRAFORT

Care-a fost, de fapt, miza și care sunt învățămintele evenimentelor prin care-a trecut recent România? N-am să cad în patetisme și nici n-am să dau în damblaua chițibuțarismelor privind explicația prezenței la urne și a distribuirii total asimetrice a voturilor. N-am să insist nici asupra disperării clicilor organizate pe criterii de partid, care au primit pe 19 mai o lovitură năucitoare. L-am văzut, iarăși, pe Geoană, apelând la strategia care l-a umplut de atâtea ori de ridicol în ultima vreme: aceea a minimalizării eșecului. Potrivit „prostănacului“ de la PSD, victoria lui Traian Băsescu ar fi „neconcludentă“ și fără nici o semnificație pentru puterea sau slăbiciunea parlamentului și-a partidelor „conjurată“. Triste autoiluzionări ale băiatului de prăvălie care a pierdut șase ani în America pupând mâinile doamnelor senator și lăsându-se bătut la tenis de domniile din Congres! Tocmai el ar fi trebuit să știe că procentul cu care s-a votat în România la 19 mai e cel care, în Statele Unite, constituie media participării la vot!

Dar să-l lăsăm pe Geoană în ghearele lui Ioan Rus, Dâncu și ale celorlalți oameni cu mințile întregi din partid. Evident, cu Vadim, Voiculescu și formațiunile de haidamaci din subordine nu are rost să-ți pierzi vremea. N-are decât să-și închipuie Vadim că e înconjurat de cadâne seducătoare, și nu de ditamai femeile-comisar gata să te arunce peste balcon – cum voia femeia Buruiană pe 18 decembrie cu un grup de intelectuali. Dacă astea sunt gusturile politice ale omului, să fie sănatos! În ce-i privește pe aliații de ultimă ora ai extremiștilor peremiști, udemerisții, consider că prin felul în care s-a votat în județele în care-și au principalul bazin electoral, și-au primit, cu vârf și îndesat, palmele meritate. Marko Bela, cel mai bine plătit poet din republică (!!!), ar trebui să realizeze că pentru a intra în curvăsăriile politice în care și-a târât partidul e nevoie de mai mult decât de o retorică a îmbufnării și de invocarea nerușinată a persecuției pe baze etnice, și când e cazul, și când nu e cazul.

Problema mea, ca intelectual și cetățean, e ce se întâmplă cu liberalii. Pentru că, de șaptesprezece ani încoace, am votat în favoarea acestui partid și l-am aparat în multe din derapajele sale. Datorită comportamentului incalificabil al clicii ajunse la putere (numele ar trebui scrise și rescrise, pentru a le ține minte: Calin Popescu-Tăriceanu, Crin Antonescu, Ludovic Orban, Puiu Hașoti, Norica Nicolai, Dan Radu Rușanu), PNL a ajuns ciuca bătailor și ținta preferată a disprețului public. Un obsedat de putere precum Tăriceanu a fost capabil să distrugă partidul (și, n-am nici o îndoială: ar distruge și țara) pentru a-și păstra funcția. Prin comportamentul lor-politic dezaxat, liderii peneliști au obligat oamenii de bun simț să devină partizanii lui Traian Băsescu. Alternativa era atât de limpede, încât trebuie să fii ebrietat-mangă pentru a-ți imagina că observatorii imparțiali se vor buluci să-ți susțină aberațiile!

În clipa de față, PNL-ul se află într-o poziție disperată. El știe că, pe de o parte, nu poate spera la nici o mila din partea lui Traian Băsescu, iar pe de alta, e la cheremul duoului infernal, PSD-PRM. Din nefericire, partidul nu are resursa de cadre pentru a face singura mișcare normală în aceste împrejurări: debarcarea conducerii actuale și relansarea unui alt tip de alianțe. PNL-ul nu s-a sustras nici el molimei care bântuie în partidele actuale, dominate de-o mentalitate cazonă, bazată pe suprimarea tuturor celor care mișcă în front. Aventurierii de la vârf au fost suficient de abili să elimine orice concurență serioasă, dându-le cu violență peste bot celor care au îndrăznit să arate că împăratul e gol.

Oricât ar parea de straniu, o singură personalitate a reușit să se sustragă vântorii puturoase în care s-a prăvălit partidul. E vorba de Răzvan-Mihai Ungureanu. E singurul liberal de marcă a cărui onoare a rămas nepătată pe tot parcursul maladiv în care s-a avântat, cu inconștiență, partidul. Perfect orientat în politica mare, el a reușit să

Retorica îmbufnării

confere o aură de onorabilitate într-un moment în care mairii partidului se dădeau de ceasul morții să arate străinătății o Românie nu doar lipsită de onoare, ci și lașă. Eliminarea lui din structurile guvernamentale și capcana cinică întinsă la alegerile pentru organele de conducere ale partidului arată cât de mult deranja el jocurile murdare în care ștabimea partidului se angrenase din greu.

Aici nu mai e vorba despre simpatia sau antipatia pentru un politician sau altul. Pur și simplu, e vorba de lupta disperată pentru salvarea structurilor partidului. Care partid, la rândul-i, n-ar trebui să fie decât o entitate pusă în slujba țării, și nu a unei clici nesătule și incapabile. Cu istoria pe care o are în spate, cu colaborarea la multe din momentele politice jenante ale ultimilor ani, PNL are toate șansele să urmeze calea fără întoarcere a PNȚCD-ului. Resursele partidului s-au diminuat dramatic, baza electorală s-a volatilizat într-o clipită, iar din ideile liberale au mai rămas doar steagurile puse de diverși oligarhi pe mormintele speranțelor de altă dată.

Știu că, în condițiile actuale, salvarea de la dispariție a PNL-ului ține doar de miracol. Dar nu există altă cale. Nu văd, însă, în afara lui Răzvan-Mihai Ungureanu, oamenii capabili să acționeze cu energia necesară. Primul pas ar trebui să-l constituie înlăturarea clicii Tăriceanu, și a subordonaților din teritoriu ai acestei clici. Al doilea, forțarea alegerilor anticipate. Al treilea, alcatuirea unei alianțe cu PD și PLD, cu un protocol limpede care să prevadă urgenta unificare a celor trei formațiuni, cu un program limpede de dreapta.

Dacă politicienii în cauza nu-și pot controla disperarea care i-a cuprins și vor merge pe panta confrontaționismului steril, deznodământul e limpede. Va fi o lovitură dată nu doar liberalismului din România, ci și posibilității de a

ne elibera, în sfârșit, de plaga socialismului cu față bonapar ilustrat, în egală măsură, de rictusul crud al lui Geoană de faciesul grobian al lui „Felix“ și de lătrăturile lugubre ale lui Vadim.

Puciștii înfrânți de la 19 mai se iluzionează că n-au jucat toate cărțile. În disperarea care i-a cuprins imaginează că românii rămași acasă sunt suporterii. Chiar dacă, prin absurd, lucrurile ar sta așa, le-aș spune halal suporteri! Realitatea e cu totul alta. Chiar dacă votat sută la sută din electorat, rezultatul ar fi fost același. Având în mână frâiele puterii, guvernarea ar fi luat la toate șiretlicurile: de la schimbarea zilei tradiționalului vot, duminică, la restrângerea intervalului de timp (de opt dimineața la opt seara). Știu cu precizie că două milioane de români din Europa nu vor putea vota decât în număr mic (spre deosebire de parlamentari, ei c lucrează!) și că nici măcar diferența de fus orar nu a luată în seama.

Învinșii de la 19 mai fac o enormă prostie patinând în astfel de realitate, mai alunecoasă decât coaja de ban. Studiile de psihologia maselor arată limpede că majoritatea tăcută s-a supus întotdeauna voinței minorității actuale. Evident, în cazul de față numai de minoritate nu poate vorbi, când votul vine din partea a multe milioane de oameni. Dar e dreptul liberalilor să viseze. Dacă nu face ei, acum, o mișcare spectaculoasă în sensul celor susținuți mai sus, o vor face, cu siguranță, stăpânii lor de rănit de moarte, pus la zid în propriul partid, Geoană și-a ezita să-i calce în picioare.

În rest, cu toată agitația din jur, cred în continuare că una din soluțiile salvării României e limitarea mandatului parlamentar la maximum două. ■

50 de ani de hispanistică în România

În perioada 26-28 aprilie 2007 s-au desfășurat, în cadrul Universității din București, lucrările colocviului *Studiile hispanice în România: 50 de ani de viață universitară*. Iată o informație a cărei simplă consemnare ar fi cu totul și cu totul insuficientă. La fel cum insuficientă ar fi banala enumerare a participanților din țară sau din străinătate. Dacă însă ne gândim că elegantele ediții românești ale operelor lui Jorge Luis Borges – să luăm un exemplu arbitrar și superb – n-au apărut chiar de neunde, sau că semicentenarul apare ochiului comun drept o perioadă relativ scurtă, povestea începe să se închege și în alți termeni decât aceia ai jurnalismului steril. Fiindcă, știm bine, dintre toate ale lumii, poveștile rezistă cel mai mult, iar acelea care mai au și șansa de a fi nobile ajung să facă, în felul lor discret, vogă.

Pentru prima dată în cei zece lustri de existență a catedrei de Lingvistică Romanică, șeful acesteia, profesorul Coman Lupu, a alcatuit un istoric al studiilor de hispanistică din România, adus la zi și serios documentat, conținând atât date statistice, cât și informații bibliografice consistente privind cercetările științifice ale membrilor sau colaboratorilor acestei secții. (Cristina Hăulică, Mioara Caragea, Mihai Zamfir, Anca Crivăț etc.)

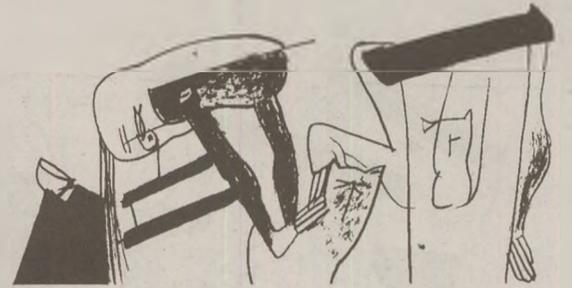
Deși o catedră de Filologie Romanică a fost înființată încă din 1901, sub conducerea lui Ovid Densusianu, iar primele cursuri de limbă spaniolă s-au ținut – se pare, din surse neatestate – în 1927, anul 1957 marchează începutul existenței neîntrerupte a catedrei de limbă și literatură spaniolă, tutelată de academicianul Iorgu Iordan, al cărui merit științific și organizatoric nu lasă loc de îndoială. (Ca amănunt esențial: dispariția temporară a acestei secții s-a datorat instaurării regimului comunist, care, în 1948, a interzis – cu formidabilă obtuzitate – predarea în facultăți

a limbii statului fascist condus de generalul Franco). prezent, Catedra de Lingvistică Romanică. Limbi și Literatură Iberoromanice, cuprinde patru specializări diferențiate: spaniolă, portugheză, catalană și lingvistică romanică.

Temele au acoperit, în toate trei zilele manifestate subiecte ample, de la economie și societate până la teorie literaturii, lingvistică hispanică, traductologie sau metodologie. O selecție incompletă a invitaților la colocviu ar fi, de bună seamă, injustă. O simplă listă, inoperantă. Totuși, rigoarea ne obligă: Alexandra Cornilescu, Ioan Pânza (Rectorul Universității din București), Pablo Garcia-Berco (Ambasadorul Spaniei în România), Joaquin Garriga (Directorul Institutului Cervantes), Olga Impey, Coman Lupu, Victor Ivanovici, Doina Derer, Nadia Eremie, Gabriela Necheș, Jose Armando Tindon Manzano, Sar Reinheimer Ripeanu, Antonio Narbona Jimenes, Immaculada Mas Alvarez, Antonio Briz Gomez, Domnița Dumitrescu, Fernando Sanchez Miret, Dan Munteanu Colan, Margarita Santos Zas, Mihaela Irimia, Andreea Vlădescu, Andreea Ionescu, Christine Hascoët, Maria Lardies Gabar, Maria Manoliu Manea, Margarita Isabel Duarte, Oana Bal Sarmiza Leahu, Ioana Radulescu Vintilă, Francisco Javier Sempere Morella, Ana Maria Diaz, Encarnacion Aterci Merce Pujol Berche, Dana Diaconu, Miguel Sanchez O., Mircea Doru Brânză, Carmen Valero, Ilinca Ilian Tăraș, Melania Stancu, Lavinia Similariu, Adelaida Gil Martin, Daniela Ionescu, Gabriela Drăghici, Delia Cristea, Rafail Pisot, Joan Llinas Suau, Luminița Vleja, Andrijana Golube.

Devine un fapt natural, mai mult decât o simplă convenție a politeții, ca aceasta catedră să aiba parte de numeroase asemenea aniversări. Și – ca să fim în ton timpurile – de o promovare pe măsura admirației pe care și-a câștigat-o. (Cosmin CIOTLOȘ)

Costel Safirman și Leon Volovici, doi intelectuali care nu mai au nevoie de vreo prezentare, au pus la punct una dintre cele mai performante instituții culturale pe care le-am văzut vreodată: Cercul Cultural de la Ierusalim.

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Memorie și cultură

literatură

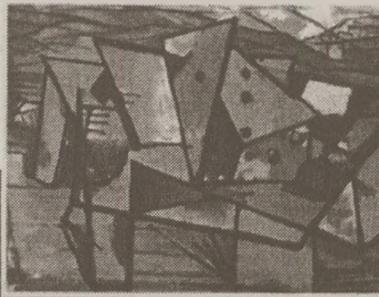
În februarie 2005, ajuns la Ierusalim pentru tradiționalul târg de carte, nu știam prea multe lucruri despre viața culturală a evreilor originari din România. Firește cunoșteam câteva nume de scriitori (Leon Volovici, Virgil Duda, Moshe Idel, Mirel Brateș, Gina Sebastian Alcalay etc.), dar nu mi-am pus niciodată problema existenței în Israel a unui posibil mediu cultural în limba română, a dezbaterilor și schimburilor de idei între oameni născuți și formați intelectual în această parte a Europei.

Fiecare zi petrecută la Ierusalim a fost pentru mine o mare revelație în plan cultural. În primul rând am avut revelația găsirii unei surprinzător de largi comunități de vorbitori de limba română. Oameni plecați din țară la 20, 30, 40 de ani sau chiar din perioada războiului, vorbitori ai unei limbi române splendide, își aminteau cu infinită nostalgie chipuri de demult și locuri întâmpinate definitiv în sufletul lor. Veniți la standul României, mulți dintre ei solicitau câte o carte „mai ușoară” pentru a se (re)familiariza cu scrisul în limba română pe care îl deprinseseră în primii ani de copilărie, dar de care se despărțiseră în deceniile trăite în Israel. Chiar dacă unii dintre ei spuneau că nu mai citiseră o carte în românește de jumătate de secol, toți vorbeau o limbă română fără cusur, ornată pe alocuri cu surprinzătoare prospețimi lexicale și stilistice. Toți savurau cu nesăț veștile de acasă, faptul că veneam de acolo devenea în ochii lor calitate în sine, bucuria întâlnirii le lumina chipul, sentimentalismul trăgea toate nervurile conversației. Dialogul cu acești oameni dobânda consistență nu în planul cunoașterii, ci în cel al trăirii. În niciun loc din lume, întâlnirea cu spiritualitatea românească nu provoacă atât de puternice emoții ca la Ierusalim. M-am trezit abordat în hotel sau pe stradă de oameni necunoscuți, bucurându-mă de faptul că m-au auzit vorbind în limba română.

Dincolo de aceste reacții spontane ale oamenilor simpli, impresionantă este calitatea marilor intelectuali originari din România. Toți sunt la curent cu disputele din lumea literară și din cea politică din țară, au montate antene parabolice și urmăresc tot ce se întâmplă în țară, sunt abonați la revistele literare și citesc zi de zi presa pe Internet. Nimic din ce se întâmplă aici nu le este străin și în multe privințe sunt chiar mai informați decât unii dintre noi cei care, în țară fiind, trăim în vârtoarea cotidianului și care mai ratăm esențialul fascinanți de farmecul unor mize minore.

Costel Safirman și Leon Volovici, doi intelectuali care nu mai au nevoie de vreo prezentare, au pus la punct una dintre cele mai performante instituții culturale pe care le-am văzut vreodată: Cercul Cultural de la Ierusalim. Geniul organizatoric al lui Costel Safirman (Cinemateca din Ierusalim – care găzduiește și Cercul Cultural – funcționează după ideile sale și este, în sine, un imens centru cultural cu săli de cinema, bibliotecă de cinema, videotecă, săli de cursuri și chiar un bistro – este un model de eficiență și de promovare a produselor culturale cu adevărat valoroase) s-a întâlnit fericit cu erudiția și cumpătarea lui Leon Volovici cel care alege temele de discuție și selectează invitații, astfel încât fiecare întâlnire a Cercului să dobândească statura unui mare eveniment cultural. Serile de la Cercul Cultural din Ierusalim se transformă în sărbători ale vorbitorilor de limba română din Israel. Majoritatea dezbaterilor se află la confluența documentului cu amintirea personală, acolo unde informația științifică se întâlnește cu

NOI ÎNTÂLNIRI LA IERUSALIM

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

Noi întâlniri la Ierusalim, organizate și consemnate de Costel Safirman și Leon Volovici, Institutul Cultural Român, 2007, 526 pag.

sentimentalismul nostalgic al confesiunii. Chiar și atunci când temele sunt dintre cele mai delicate (masacrul evreilor din Transnistria, discursul antisemit astăzi etc.), Leon Volovici are echilibrul și harul de a impregna discuția o tonalitate joasă, nevindicativă. Important pentru el este să afle adevărul și să înțeleagă trecutul, dincolo de locurile comune înscrise în cărțile de istorie și, pentru aceasta, confesiunile celor care au trăit evenimentele tragice din cel de-al Doilea Război Mondial sunt neprețuite.

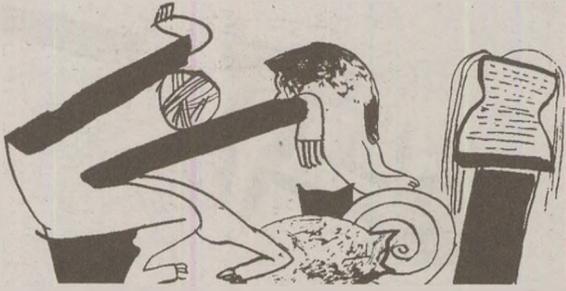
Un model în acest sens este dezbateră pe marginea cărții istoricului Jean Ancel despre drama evreilor din România (și nu numai), deportați în Transnistria. Consultând mai multe surse sovietice și americane, istoricul israelian ajunge la o concluzie halucinantă. În timpul administrației românești, doar în orașul Nikolaev de pe malul Bugului (numit de autor Regatul Morții) ar fi fost uciși 140 000 de evrei. Ulterior este un document german, citat de autor, potrivit căruia autorităților române li s-ar fi cerut, la un moment dat, să întrerupă execuțiile de teama izbucnirii unor epidemii. Informația este cu atât mai șocantă cu cât istoriografia noastră a negat până de curând implicarea românilor în Holocaust. Mai mult, s-a acreditat ideea că mareșalul Antonescu ar fi fost un fel de protector al evreilor. Jean Ancel recunoaște că mareșalul a refuzat cu adevărat o solicitare a germanilor privind deportarea evreilor, dar acest lucru s-a întâmplat spre sfârșitul războiului, într-un moment în care intrarea trupelor sovietice pe teritoriul României devenise iminentă, iar deznodământul războiului, mai mult decât previzibil. Analiza rece a istoricului

Jean Ancel este dublată de confesiunea unui supraviețuitor al Regatului Morții. Haya Glikman a fost deportată în Transnistria în octombrie 1941, la vârsta de 21 de ani. Și a fost eliberată în martie 1944 de soldații ruși. În cei doi ani și jumătate de calvar a văzut toate chipurile barbariei și degradării umane. La șizeci de ani de la scurgerea evenimentelor, amintirea atrocităților trăite este încă proaspătă. Groaza de atunci nu s-a șters și nu se va șterge vreodată din mintea ei: „Am suferit un frig îngrozitor, nici natura n-a fost indulgentă cu noi, la Lucineț au fost minus 40 de grade în anul 1941. Am suferit de frig, de o foame neagră, de păduchi, bătaii, gesturi obscene, nesiguranță, răni care nu se închideau, lipsă de leacuri, lipsă de un pic de petrol cu care să aprinzi focul (dacă aveai ce face cu focul), lipsă de chibrituri, lipsă de hârtie pe care să o pui în papucii de pânză ca strat izolator împotriva frigului, muncile cele mai grele și cele mai murdare. Asta am făcut eu.” (p. 70) La acestea mai trebuie adăugate sutele de cadavre aflate la vedere, în plină stradă, sau spectacolul descurajant al celor care abandonau lupta cu viața și se azeau pur și simplu în noroi „în totală apatie și resemnare și acolo au rămas”. Cam multă și sinistru experiență de viață pentru o tânără care abia trecuse de vârsta de douăzeci de ani.

Chiar dacă nu este nici ea foarte veselă, evocarea Teatrului Barașeum din București este de cu totul alta factură. Invitații de onoare, două dintre actrițele legendare ale teatrului, Rudy Friedman și Agnia Bogoslava, precum și un actor mai tânăr, Nicu Nitai, copil în anii de glorie ai spectacolelor de la Barașeum, au reînviat, spre entuziasmul unei săli arhipline, atmosfera spectacolelor de cabaret din perioada războiului, interpretând cupletele celebre în epocă. Emoția se simte în aer, participarea sălii stimulează și chiar rememorarea de către Agnia Bogoslava a momentului în care a fost arestată are nuanțe de umor. Cei doi agenți veniți la ora 3 noaptea să o aresteze sunt invitați la o bere și la o gustare. Apoi, împreună cu aceștia, Agnia Bogoslava și Sandu Eliad merg la niște colegi să-i anunțe că nu pot veni a doua zi la premieră: „Într-un târziu a răspuns cineva. – Cine-i acolo? – Agnia, zic. Era Tina Bereșteanu, nevasta lui Bereșteanu, cea care a deschis. – Noi suntem arestați. Domnul e un agent. Ne ducem în Transnistria. Măine nu venim la premieră” (p. 100).

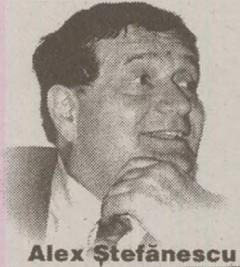
Pe lângă evocarea instituțiilor evreilor din România (teatru, școli etc.) întâlnirile de la Cercul Cultural de la Ierusalim au fost dedicate omagierii unor importanți scriitori evrei originari din România sau prezentării cărților diversilor scriitori români aflați la Ierusalim. Publicul de la Cinemateca a avut șansa, în felul acesta, să cunoască activitatea și personalitatea unor importanți oameni de cultură din Israel și din România: Virgil Duda, Josef Eugen Campus, Al. Mirodan, Nae Caranfil, Sandu Mendrea, Mariana Mihuț, Ion Caramitru, Eran Sela, Lia König, Ana Blandiana.

Costel Safirman și Leon Volovici aduc, în Orientul Mijlociu, un imens serviciu culturii române și memoriei culturale a evreilor originari din România. Ei păstrează intacte rădăcinile românești ale evreilor născuți pe aceste meleaguri și oferă călătorului român ajuns la Ierusalim șansa regisirii unei comunități care cândva dădea farmecul cartierelor Bucureștiului și târgurilor noastre de provincie. ■

Irina Petraș își seduce cititorii prin observații subtile făcute asupra limbii române, iar ei, parcă narcotizați, nu observă când se trece de la exploatarea acestor observații la absolutizarea lor.

literatură

Alex Ștefănescu

REAȚII IMEDIATE

Irina Petraș (născută la 27 noiembrie 1947 la Chirpăr, în județul Sibiu, stabilită din 1972 la Cluj) a debutat timid cu volumul *Proza lui Camil Petrescu*, 1981, destinat unui public restrâns, și a mai publicat o carte abia după opt ani, *Un veac de nemurire: Mihai Eminescu, Veronica Micle, Ion Creangă*, 1989. Cu aceste lucrări nu a devenit un nume în critica românească. După 1989, însă, s-a relansat spectaculos. Libertatea de exprimare instituită în România a avut asupra sa un efect binefăcător (în condițiile în care pe mulți alții i-a amețit, așa cum îi amețesc priveliștile panoramice pe oamenii lipsiți de vitalitate). În treacăz fie spus, numai inteligențele puternice reacționează astfel la dispariția restricțiilor. Irina Petraș are, fără îndoială, o inteligență puternică și, mai mult chiar decât atât, o *bucurie de a gândi*. Ea nu face eforturi supraomenești pentru a-și pune mintea în funcțiune, pentru a găsi idei noi, pentru a le formula într-un mod expresiv. Eforturi supraomenești ar trebui să facă, dimpotrivă, ca să nu gândească.

După desființarea cenzurii, s-a angajat, așadar, într-o muncă intelectuală frenetică, publicând în fiecare an una sau mai multe cărți, de critică și istorie literară, de teoria literaturii, de eseistică lingvistico-filosofică. Unele dintre ele – *Teoria literaturii*, 1996, *știința morții*, I-II, 1995–2001, *Limba, stăpâna noastră. Încercare asupra feminității limbii române*, 1999, *Panorama criticii literare românești. 1950–2000*, 2001, *Feminitatea limbii române. Genosanalize*, 2002 – au adus-o în centrul atenției iubitorilor de literatură și filosofie. În aceeași perioadă a tradus masiv, din Henry James, din Anatoli Rîbakov, din Marcel Moreau, din D. H. Lawrence, din Philip Roth și din mulți alți autori străini, fără a urma o logică în alegerea lor.

Recentul volum, *Despre feminitate, moarte și alte eternități*, publicat din inițiativa entuziastei Aura Christi

Fragmente dintr-o oglindă venețiană

(altă femeie care ar trebui decorată pentru serviciile făcute literaturii române postdecembriste), reprezintă un fel de recapitulare energică a ideilor puse în circulație de Irina Petraș după 1989. Cea mai surprinzătoare – și generatoare, teoretic, de reacții – este aceea care se referă la preeminența *femininului* în limba română. Dacă bărbaților nu le-ar fi frică de sancțiuni venite din partea adepților „corectitudinii politice”, s-ar coaliza, probabil, împotriva acestei cruciade a feminității inițiate de Irina Petraș pentru recucerirea unor teritorii culturale pierdute.

Sau... nu s-ar coaliza. Cum să lupți, altfel decât folosind drept sabie un crin, cu o autoare plină de farmec ca Irina Petraș? Ea își seduce cititorii prin observații subtile făcute asupra limbii române, iar ei, parcă narcotizați, nu observă când se trece de la exploatarea acestor observații la absolutizarea lor:

„Feminitatea limbii române este accentuată de prezența masivă a infinitivelor lungi, «limba uzuală însăși», «regele formelor gramaticale» de care, crede Constantin Noica, s-a ocupat cu precădere Brâncuși. [...] Verbul, cu aparenta sa dinamică, e comentariu. Îmblânzirea verbului prin abstractul verbal al infinitivului lung înseamnă feminizarea sa, înscrierea în matriarmonia esențială fără care nimic nu este și nu poate fi. Pentru că substantivizarea verbului este și ea comentariu, însă unul «drăcesc», îndrăcirea fiind și ea femeie.”

Și:

„Substantivizarea verbului (prin infinitivul lung) înseamnă *feminizare*, adică numire a unui proces care a dobândit temelie, așezare, consistență. Infinitivul lung e dinamică, *energie încorporată*. Mișcare care stă în singurătatea ei gata să încorporească. Substantivizarea adjectivului și a adverbului feminizează (ori, cel mult, androgenizează, prin ambigen). Frumos – *frumusețe*; bun – *bunătate*; bine – *binețe*; lung – *lungime*; nesăbuit

Irina Petraș, Despre feminitate, moarte și alte eternități, eseuri, București, Ideea Europeană, 2006. 280 pag.

– *nesăbuită*; nebun – *nebuie*. Așadar, a acoperi ipostaza de substantiv, de cuvânt, înseamnă a te înlocui cu feminitate.”

Irina Petraș face, de fapt, arheologie în adâncii limbii române, asemenea lui Constantin Noica (pe care însă nu-l imită, ci îl continuă). Numeroși alți filologi, lingviști, teoreticieni ai literaturii (toți bărbați!) convocați pentru a o susține în demersul ei: Ștefan Pușcariu, Mircea Vulcanescu, Al. Philippide, Coteanu, Gilbert Durand, Gaston Bachelard, A. Finkelkraut, Louis Hjelmslev, ca să dăm numai câteva exemple. (Era foarte bine dacă volumul avea un număr de nume.)

Observații la fel de subtile sunt făcute în legătură cu moartea și cu modul în care și-a reprezentat diferiți scriitori români și străini. Cartea poate fi considerată și un caiet de conspecte. Irina Petraș practică *fragmentarismul*, pe care îl teoretizează și îl justifică (tot cu farmec, și tot abuziv) în prefața. Într-un fragmentarism, ar trebui, eventual, să ne resemnăm dar în nici un caz să jubilăm. Dacă se sparge oglindă venețiană, nu se cade să ne bucurăm că obținut sute de cioburi, care multiplică imaginile etc. etc. Putem, eventual, să ne *mulțumim* și cu cioburile.

Cert este că fragmentele din cartea Irinei Petraș arată ca și cum ar proveni dintr-o oglindă venețiană, destinată unei săli cu candelabre, și nu dintr-una potrivită pentru un apartament la bloc. ■

Irina Petraș

DESPRE FEMINITATE, MOARTE ȘI ALTE ETERNITĂȚI

ICHIA de mărgăritar

Poezii fără poezie

Iată ce scrie pe ultima copertă a volumului de versuri *Pasărea din tâmpale* de Bogdan Nicolae Groza (Cluj-Napoca, Ed. Grinta):

„Versurile își pastrează prospețimea, iar unele aduc un prinos de energie, o bogăție de sănătate, sunt un izvor de reîntinerire sufletească, decupate parca dintr-un decor anume, unde freamătul cuvintelor înfloresc (!) versuri.” (Maria Prochiupic).

Și iată cum sună versurile:

„În fiecare week-end m-apuca cele mai abominabile/ colici abdominale/ medicul de familie îmi spune că e din cauza/ alimentației proaste și neregulate.”

„Amețite, ploile/ urinează fără nici o jenă/ de câteva

ore bune.”;

„Norii,/ bolnavi de tuberculoză,/ expectorau din plămâni lor,/ numai saliva acidă/ peste un oraș apatic,/ poluat cu plumb și gaze de eșapament.”

Ciudată prospețime! Bizar prinos de energie! Stranie reîntinerire sufletească! Nu ne rămâne decât să credem că Maria Prochiupic se gândea la Nicolae Labiș când a scris prezentarea. Sau că este îndrăgostită de autor.

*

Un volum de versuri de peste două sute de pagini, intitulat pompos *Caligramele Destinului (A doua carte a lui Iov)*. O copertă elegantă, cu o ilustrație sofisticată (imaginea unei clepsidre în care și-a introdus capul un șarpe terifiant). Un aparat critic impresionant (dosar de referințe critice, un tabel cronologic). O colecție de fotografii reprezentându-l pe autor, Ion Gheorghe Pricop, în diferite momente ale vieții.

Apoi: poemele propriu-zise dispuse în pagină sub formă de inimă, de lună, de siluetă umană, de cupă de șampanie etc. O versificare impecabilă, bazată pe ritmuri atent elaborate și pe rime ingenioase. Un complicat sistem de simboluri, evidențiat prin scrierea unor cuvinte cu litere cursive. Și... nici o urmă de poezie.

Cartea lui Ion Gheorghe Pricop (apărută nu demult la Ed. Timpul din Iași) te face să te gândești la un flacon de cristal, placat în argint, în care găsești, în loc de parfumul așteptat, apă. Autorul îndeplinește aproape perfect ritualul scrierii și tipării poeziei, dar nu produce poezie. Textele sale arată ca poeziile lui Apollinaire și sună ca poeziile lui Ion Barbu, dar sunt lipsite de lirism.

Le citești, dând eventual aprobator din cap, dar nu simțiți nici o emoție:

„Nu contează/ de e trează/ ochiul, și-n spre soare zbori./ sus să fie,-n oblic, ori.../ Cât ai stat să scrii la teme/ meci gândit-ai a te teme/ cât te-ori crede în placente/ niteori cu gaze lente/ și-n cântările cu teme/ ți-or înscrie căi viclene,/ și tardiva ta ofensă/ înghiți-te-va./ imensă,/ căci roșeața cea de sfeclă/ de pe cer nu-i foc, ci e clă.../ bucul vrăjilor de *leda*/ al himerei *Nimeni*, ce dă/ în grădini fosforescente/ ferecate cu patente./ în *livede* cu boeme/ pentru care-ți *trebe* gheme...” etc.

Rimele „sfeclă – e clă...” și „ce dă – *leda*” dovedesc o anumită inventivitate (rebusistică), dar nu au nici o funcție estetică, iar versurile din care fac parte – „căci roșeața cea de sfeclă/ de pe cer nu-i foc, ci e clă.../ bucul vrăjilor de *leda*/ al himerei *Nimeni*, ce dă” – nu transmit nici o trăire. Poemul funcționează în gol.

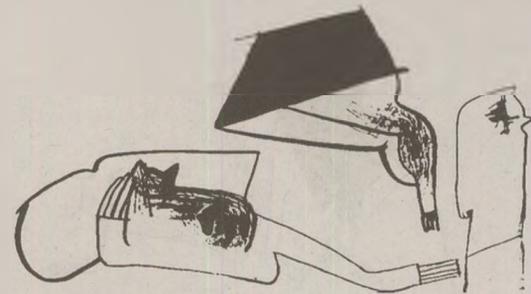
Așa cum funcționează în gol și ceremonialul consacrarii poetului, prin menționarea, în *Tabel cronologic*, a unor momente din viața sa particulară:

„1999. În septembrie, Adina [fiica sa] pleacă în Israel prin căsătorie.

2001. În localitatea Arabba, din Israel, se naște Dania-Dodó, prima nepoțică. Este primit în Uniunea Scriitorilor.” etc.

Juxtapunerea enunțurilor generează, cum se vede, și umor involuntar: îți vine să crezi că poetul a fost primit în Uniunea Scriitorilor *pentru că* i s-a născut prima nepoțică. Când i se va naște a doua, va primi, probabil Premiul Nobel. (Alex Ștefănescu)

ând sistează fluxul verbal pentru o remarcă hazoasă, când lungeste un banc pe cateva capitole, când, în locul diacriticelor, adaugă pe copertă o maiestuoasă și sovietică stea în cinci colțuri.

literatură

Cosmin Ciotloș

LECTURI LA ZI

Incapacitatea acomodării

criam, chiar săptămâna trecută, despre volumul de poezie al lui Florin Bican ca despre o carte polemică și parodică în raport cu întreaga zonă a literaturii române cuprinse în anii tulburi și imprecisi ai realismului socialist. O făceam, printre altele, și cu gândul pe jumătate ascuns de a vă pregăti din vreme pentru mult așteptatul roman al lui Dan Lungu, *Sînt o babă comunistă!* Spun așteptatul fiindcă, după *Cheta la flegmă*, după *Raiul găinilor*, după *Băieți de gașcă* și după succesul necontradictoriu avut în Franța la Editura Jacqueline Chambon, putem vorbi liniștiți – în cazul lui Dan Lungu – atât despre o cotă greu de pus la îndoială, cât și despre un public al sau deja câștigat. În plus, de ani buni critica literară de la noi pare a sta la pândă să vâneze adevăratul și obligatoriul roman desprins din tenebrele ocii ceaușiste. Impresia că o asemenea revanșă trebuie să se producă în cel mai scurt timp (ca un semn clar al însănătoșirii ori ca o metodă ideală de familiarizare a Occidentului cu ceea ce se publică aici), devine tot mai acută pe măsura ce – să nu ne ascundem după coperte – prozatorii se înscriu unul câte unul, docil, în competiție.

Personal, sunt destul de sceptic față de oricare dintre necesitățile impuse ori previzibile. Literare sau comportamentale. Chiar și atunci când ele servesc cu onestitate niște concepte de primă importanță, așa cum se arată a fi, astăzi, *managementul cultural* sau *branding-ul* de țară. E suficiența – spre exemplu – o banală survolare a contextului social și cultural pașoptist pentru a sesiza limpede caducitatea mobilizărilor de forțe cu motivație cătuși de subtil politică. Pe acest fond, devine un act de agresiune intelectuală – mai mult decât o limitare de lectură – încadrarea primară a unora dintre cărțile recente

în categoria recuperărilor. Mă gândesc la *Christina Domestica și Vânătorii de suflete* a lui Petru Cimpoșu, *Derapaj-ul* lui Ion Manolescu și – iată paradoxul cumplit – *Sînt o babă comunistă!* a lui Dan Lungu.

De ce anume? Pentru că tema romanului având un titlu atât de frust și de confesiv, atât de vinovat și de sigur pe sine, este – precum-pănit – incapacitatea acomodării. Cu vârsta, cu regimul politic (indiferent care), cu singurătatea, cu trecutul, cu mărturisirea și tot așa. Dacă ne uităm atent peste biografia naratoarei acestui volum, la migrația revelatoare dintr-un sătuc obscur către marele oraș industrial, la munca sterilă și angoasantă pentru obținerea tezei urmata de atelierul de confecții metalice, întâlnim scenariul arhicunoscut al tuturor prozelor produse și expirate în anii '50. Dacă ne ținem îndeaproape de limbajul și de mentalitatea povestirii, regăsim o panoplie completă a stereotipiilor de abecedar sau – tot pe-acolo – telejurnal: bancurile politice spuse pe ascuns, micile gheșefturi regizate abil de fiecare angajat, spectacolele penibile ale vizitelor prezidențiale, discuțiile părintești și întotdeauna costisitoare cu câte un cadru didactic pus pe arbitraje, etc. Apoi, o data cu schimbarea datelor politice, clișeul se conservă fără echivoc: înainte era mai bine, vitrinele sunt doldora de mărfuri, dar banii lipsesc, tinerii sunt privați de viitorul pe care-l merita etc.

„De îndată ce se poate auzi om cu persoană, șefu' ne spune să ne apropiem, fiindcă tovarășul director general are un anunț pentru noi. Facem cerc în jurul lor. Tovarășul Costum își strivește chiștocul cu vârful pantofului la 420 de lei perechea, își împreunează mâinile și-i dă drumul, solemn:

- Dragi tovarăși, am o veste bună pentru noi toți. Deoarece atelierul dumneavoastră a fost ani la rând fruntaș în «Întrecerea socialistă», tovarășii de la Județeană de Partid ne-au însărcinat cu o înaltă și onorantă misiune.

E clar că am încurcat-o, îmi spun. Probabil vor să ne mărească norma.

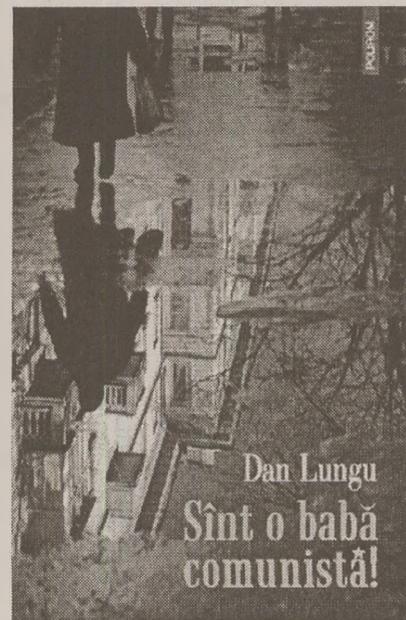
- O misiune de care trebuie să fim mândri. Acea de a arăta și a face cunoscute roadele muncii noastre la cel mai înalt nivel posibil, tovarășului Nicolae Ceaușescu....

Bla-bla-bla. Încremenim cu toții. Peste trei zile, Ceaușescu urmează să ne viziteze atelierul, ca să impulsioneze producția pentru export.“ (pag. 170)

Locuri comune ideologice, limbaj de lemn, ton omagial și întru totul crohmlit. Așa vorbește și așa se pune în pagină – un pic nostalgică – „baba comunistă“ a lui Dan Lungu. Bla-bla-bla. Așa se exprimă Dan Lungu atunci când își insinuează, printre nenumărate balbisme, propria voce. Fiindcă aici e de căutat originalitatea acestuia, în rarele momente când se decide să intervină. Când sistează fluxul verbal pentru o remarcă hazoasă, când lungeste un banc pe câteva capitole, când, în locul diacriticelor, adaugă pe copertă o maiestuoasă și sovietică stea în cinci colțuri.

Ar fi, așadar, o naivitate să îi imputăm în vreun fel lui Dan Lungu erori de compoziție, repetiții, facilități tehnice sau neconcordanțe, de vreme ce el își permite luxul de a ceda nonșalant chiar din debutul cărții frâiele narațiunii. Prezența autorului de pe coperta se face simțită numai sporadic. Și admirabil. Avem, prin urmare, un destin etajat după un model cert. Dan Lungu îl îmblânzește prin candoare. Avem o femeie bătrână și nițel resentimentară. Dan Lungu o aduce în momentele calme ale copilăriei. Avem o sumedenie de glume. Dan Lungu le dă consistență prozastică. La rigoare, avem nevoie – se spune – pentru export, de un roman recuperator. Ei bine, Dan Lungu potrivește cu pretinsă inocență parabolică fragmentul citat anterior.

Mă îndoiesc sincer de existența unui comunism cu față umană sau a unui proletcultism cel puțin lizibil. Personajul-narator al romanului *Sînt o babă comunistă!* își conține, însă, în codul genetic textual, doza suficientă de umanitate. Și, independent de opțiunea sa politică, „baba“ din paginile cărții e – exclusiv datorită lui Dan Lungu – o „baba de gașcă“. În timp ce realismul socialist se măntuiește pe ultima sută de metri, transformându-se – într-un realism sociologic pursânge. ■

Dan Lungu, *Sînt o babă comunistă!*, Editura Polirom, 2007, 240 p.

Muzeul Național de Artă al României
Calea Victoriei 49 - 53, www.mnar.arts.ro

MNAR

Galeria de Artă
Românească Modernă

Cotidianul.

24-FUN

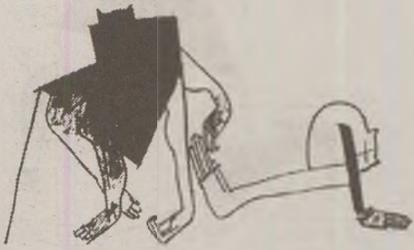
TVR

TimeOut
București

rfi

Erată.

Explicația corectă a fotografiei din p. 15 (nr. 19) este: Barbu Brezianu și Șerban Cioculescu - 1978.

l i t e r a t u r ă

Până să spun

Până să spun că este vară
vara toată s-a și dus
vine toamna și ce toamnă
plouă de jos în sus

nu am prieteni
nici iubite n-am
uite cum îmi crește iarba pe geam

Întunericul de deasupra casei noastre

Întunericul de deasupra casei noastre se umple de lupi
iubita mea se ascunde în gutuia de la geam

frumusețea ei mă urmărește ca o pușcă-ncărcată
și nici nu știu câtă lumină mai am

Am văzut numai femei uitate

Am văzut numai femei uitate
necăutate neașteptate nesărutate

înșelate
încurcate tulburate involburate

secate terminate implicate
sfidate insultate torturate somate

paralizate decapitate
împușcate exterminate înghețate nerăzbunate

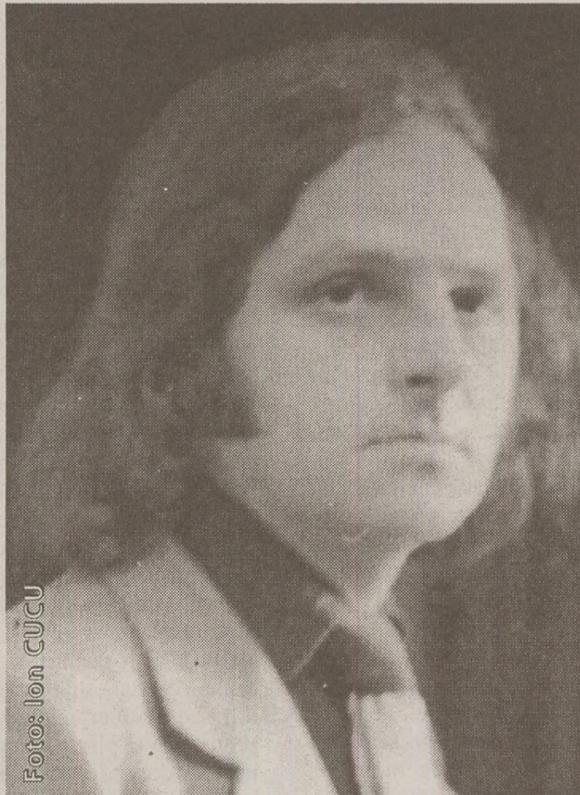
și doar una singură
răsărind stralucind înflorind

Mi-au promis că vor veni în dimineața aceea

Mi-au promis că vor veni în dimineața aceea
nu au venit
doar ei mă puteau ajuta
așa că am continuat cu disperare să-i aștept

zilele și nopțile treceau fără ca ei să apară
fără ca eu să pun geană pe geană
după vreo lună de așteptare
somnia m-a doborât

Dumnezeule taman atunci
au venit m-au zgâlțâit au turnat apă rece pe mine
degeaba lăsați-l în pace
e limpede că nu are nevoie de noi
a zis cel mai bătrân dintre ei
și au plecat

Rodian Drăgoi

Viața mea

ca o cățea credincioasă

„Oprește-te“
mi se strigă în toate limbile pământului
dar eu nu mă opresc nici o clipă
am acasă un poem care plânge
și mă așteaptă
„dar tu nu mai ai casă
dar tu nimic nu mai ai
numai numele ți-a mai rămas“
îmi ascund numele
sub cămașa mea zdrențuită
și alerg mai departe
și după mine
viața mea ca o cățea credincioasă

Visam să scriu o carte cât o corabie

Iubito
părul tău
și cea mai lungă noapte de iarnă
acoperă orașul
în care eu visam
să scriu o carte cât o corabie
despre prietenul meu

de mii de ani înhamat
la o căruță cu lacrimi

Undeva în câmpie

Trenul oprit undeva
în câmpie
și mecanicul locomotivei certându-se
cu firul de grâu
ce nu ne lasă
să trecem

Frig

Azi noapte am visat
că mama a venit pe la mine.

Dimineața
am găsit ușa deschisă...

Tatăl meu

Tatăl meu a murit
înainte ca eu să mă nasc

în fiecare noapte visez un țaran tânăr
care vine spre mine ca o lumină desculță

nici acum n-am aflat cine e

de fiecare dată mă trezesc
înainte ca el să ajungă la mine

Ninge stau în ninsoare

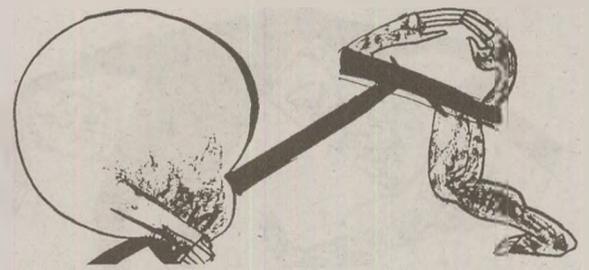
Ninge stau în ninsoare
și îți vorbesc de primăverile
pe care le-am inventat pentru tine

zăpada mi-a ajuns până la genunchi
și tu continui să râzi
ninge stau în ninsoare
și îți vorbesc de ultima noastră vară
petrecută împreună

zăpada mi-a ajuns până la piept
și tu continui să râzi
ninge stau în ninsoare
și îți vorbesc despre dragostea mea
care poate aprinde zăpezile

zăpada mi-a ajuns până la gura
și nu vreau să îți vorbesc cu zăpada
în locul cuvintelor

Iată zăpada mă acoperă definitiv
și tu continui să râzi
și râsul tău viscolește zăpezile ■

literatură

Crivoare din Paris

Richter și Proust

Încercând să vorbesc, ca admirator al amândurora, nu mă așteptam să vină vorba, și încă de multe ori, despre Marcel Proust în memoriile recent apărute în franceză ale lui Sviatoslav Richter (*Écrits. Conversations*, Editura Actes Sud, 1998). Din diverse motive nu mă așteptam: fanaticul devotament pentru muzică rareori se însoțește, cum descopăr acum pianistul rus – eu l-am apucat ca sovietic și l-am văzut și ascultat la Ateneul Român – cu o atât de subtilă cultură literară.

Drept este că Proust merita asta; cu excepția poate lui Thomas Mann, comentariile despre muzică, precum și cele despre pictură și literatură, se află în loc de cinste în opera sa... Richter se referă ca un familiar competent, ca un intim cunoscător, la Proust. Iată că nu sunt niște „brute” exclusiv prinse în ceea ce fac – nici marii artiști, cel puțin unii dintre...

Despre Proust vine vorba o dată, cu un soi de zicând neglijentă trimitere la „Sonata lui Vinteuil”, simplă prezentă, cum se știe, în *A la recherche...*; zeci de pagini de neuitat – s-a spus că ar fi inspirate de celebra sonată a lui César Franck.

În dezacord cu David Oistrach, de astă dată, unul dintre acele superbe dezacorduri între memorialist și apropiatii săi – ce fac farmecul personalității, loial-încăpățănate”, a lui Sviatoslav Richter...

„Îl cunoșteam de multă vreme pe David Oistrach, tatăl meu mi-a prilejuit să-l întâlnesc la Odesa pe când eram încă tânăr de tot. Aveam vreo doisprezece ani, iar el cam șaptesprezece... Am asistat apoi la numeroase concerte ale sale și, dintre toți violoniștii pe care i-am ascultați, el rămâne pentru mine cel mai mare”. Întrerup frazele mergând spre Proust – pentru a scrie câteva din caracterizarea cu totul șocantă a „somatismului” ei, în vigoarea ei corporalitate, a pianistului: „O sonoritate abia imaginabilă... Nu se mișca mai deloc cântând, vioara era totalmente integrată în corpul său și totul se sprijinea pe ale sale picioare și pe a sa diafragma. Când mai târziu am întâlnit cu cel mai bun elev al său, Oleg Kagan, violonist în prim plan, îi aminteam totdeauna că lucrul cel mai important acesta este – burta și picioarele muzicianului. Poate părea comic – dar burta și picioarele sunt cele ce dau o bună sonoritate”...

Pântecul și „labele”! Curajoasă definiție a geniului violonistic, a celui muzical, hai să facem un aparent absurd pas mai departe – și să zicem al celui artistic în genere... Vezi Balzac, vezi Stendhal, vezi Flaubert...

Să mă întorc la referința inițială, cea la romanul lui Proust.

„N-am cântat cu Oistrach decât destul de târziu și anume după moartea lui Lev Oborin, împreună cu care el făcea un superb duo. Era atât de modest (cel sprijinit în burta și în solidele-i picioare sau „labe”, introduc iar fascinanta paranteză – L. R.), că m-a întrebat: „Slava, spune-mi adevărul, te-ar supăra tare să cânti cu mine?”. „Cum dracului să mă supere?”, ar fi exclamat Slava...

„În cursul unuia dintre programele noastre s-a întâmplat să avem și o ușoară disensiune – anume în legătură cu sonata lui Franck. Evident că o cânta bine, dar nu o lua chiar foarte în serios, socotind că-i aproape un fel de muzică de salon. Iar eu care încercam o pasiune pentru Franck și pentru această sonată miraculoasă! Până la urmă, nu este ea oare Sonata lui Vinteuil, a lui Marcel Proust?”

Un diferend Richter-Oistrach – rezolvat de memorialist subtil și simplu și decis în același timp – cu un argument de autoritate, suprem pentru el, extras din opera lui Marcel Proust...

Sviatoslav Richter – întemeindu-se pe Marcel Proust, ce să-ți dorești mai mult? „Richter tel qu'en lui-même”, cum se și subintitulează în franceză volumul – cu o bună trimitere la răsunătorul vers al lui Mallarmé... „Tel qu'en lui-même enfin l'éternité le change” („Așa cum în el însuși eternitatea-l schimbă”) din sonetul *Le Tombeau d'Edgar Poe*.

Tună și fulgeră, împotriva *Sonatei Kreuzer*, Lev Tolstoi, furios de emoția pe care o încerca ascultând-o și, el însuși, cântând-o...

Richter nu tună și nu fulgeră invocând o altă aproape la fel de celebră sonată – admiră și e gata să se certe în numele ei cu Oistrach, fortificat în convingerea sa de zecile de pagini din Proust comentând „Sonata lui Vinteuil” – sau poate inventând-o? Mai degraba.

Lucian RAICU

31 decembrie 1999

Emil Brumar

CERȘETORUL DE CAFEA

Dă-mi mîna,
Puck...

Dă-mi mîna, Puck. Pădurile-s a' noastre

Pline cu zîne mici cît degetarul.
Pe prunduri fine scîrțîie cleștarul
Izvoarelor rotunde și albastre.

Vezi, Puck, aci-s știubeiele cu miere
Din care puii urșilor, de-o șchioapă,
Cînd viespiile-s duse, se îndoapă,
Ca să mai crească-n minte și putere.

Pe gresiile calde dorm șopîrle
Subțiri, strînse-n pieptare de mătăasă.

Nu le trezi. De ce te sperii? Lasă
Vîntul în față fluturi să-ți azvîrle.

Vom prinde libelule, buburuze,
și greieri în pahare, și lăcuste...
Roua s-o bem din florile înguste
și să uităm poemele ursuze.

Hai, Puck. De-acum e seară și-i departe

Pîn'la culcușul moale dintre file.
Să sărutăm miresmele fragile
Și să pătrundem, obosiți, în carte. ■

cărți primite

• Ion Popescu-Brădiceni, *Scritorul transmodern: neohermeneut și mîn(tuitor al cuvintelor*, Cluj-Napoca, Ed. Napoca Star, 2006. 256 pag.

• Nicolae Lazăr, *Imperfect simplu*, poveste fără Domniță, Sibiu, Ed. Perena, 2006 (versuri). 120 pag.

• Minerva Chira, *Preaplinul amforei*, poeme, Cluj-Napoca, Casa Cărții de știință, 2006. 64 pag.

• Simona Kiselevski, *Ce va fi... va fi*, roman, București, Ed. Semne, 2006. 282 pag.

• Constantin Dobriță, *Entre Dracula et Ceaușescu. Les représentations exogènes et endogènes de la tyrannie chez les Roumains, du milieu du XVIe à la fin XXe siècle*, avec une préface de Bogumil Jewsiewicki, București, Institutul Cultural Român, 2006. 382 pag.

• Cristian Badiliță, *Tentația mizantropiei*, ediția

a II-a, București, Ed. Curtea Veche, 2006 (jurnal; prezentări pe ultima copertă de Toader Paleologu și Alex Ștefănescu). 230 pag.

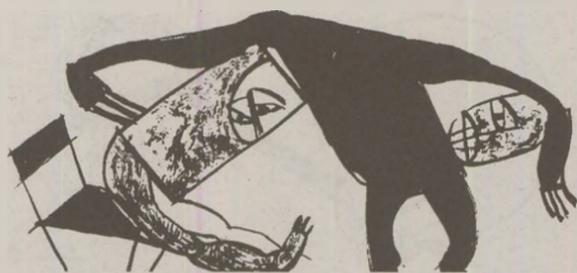
• Radu Mareș, *Ecluza*, roman, Brașov, Ed. Aula, col. „Frontiera”, 2006. 448 pag.

• Victor Iancu, *Culorile Purgatorului*, roman, Pitești, Ed. Paralela 45, col. „Conexiuni”, 2006 (prezentare pe ultima copertă de Daniel Cristea-Enache). 640 pag.

• Victor Teișanu, *Neantul în doi*, Botoșani, Ed. Axa, 2006 (versuri; prezentare pe ultima copertă de Alex Ștefănescu). 100 pag.

• Adina Dabija, *Stare nediferențiată*, versuri, Timișoara, Ed. Brumar, 2006. 64 pag.

• Elisabeta Bogățan, *Gazeluri/ Ghazels*, ediție bilingvă româno-franceză, prefată de Serge Lapisse, Petrița, Ed. Confluente, 2007. 44 pag.

lecturi

Probleme românești

Ruxandra Cesereanu s-a consacrat publicând poezie și proza, iar în ultimii ani, a propus, pe lângă volumele cu o miză pur literară, și câteva „texte de atitudine” civică sau politică.

O parte dintre acestea din urmă au dat *Năravuri românești*, culegere de articole aparute mai întâi – cele mai multe – în revista „22”, dar și în „Cotidianul”, „România liberă”, „Suplimentul de cultură” ori „Cuvântul”. Punând la un loc articole din sfere diferite, autoarea le grupează într-un număr de secțiuni tematice: *Afacerea Dosariada și alte chestiuni, Din fauna și flora României postcomuniste, Portrete de insectar, Etica și memorie, Româniile*. După cum ușor se poate observa, toate gravitează în jurul problemelor care bântuie România contemporană.

La începutul cărții, autoarea face o panoramă a crizelor prin care am trecut și a pușinelor momente de solidaritate. Dintre cele menționate, unele sunt crize autentice (mineriadele, corupția endemică, tensiunile dintre Biserica Ortodoxă Română și celelalte culte, altele – însă – sunt incidente izolate, trădând, într-adevăr, slăbiciuni ale unor instituții (cazul răpirii jurnaliștilor în Irak sau al călugăriței torturate într-o biserică din Tanacu).

Cu siguranță, unul dintre atuurile scriitoricești ale Ruxandrei Cesereanu e capacitatea de sinteză a fenomenelor care se manifesta pe spații largi; de aici și câteva pasaje mișcătoare. Să citim un fragment despre celebra *Golan*: „[...] aici era «pământ sfințit» de morții din decembrie 1989, cum declara un grevist al foamei. În ciuda ironiei, exista, în același timp, o formă de sacru în Piața Universității: locul era perceput ca spațiu sacrificial, ca un loc de veghe. Se poate spune, de aceea, că *Golan* a concretizat și un fenomen religios aparte, «eretic» (cum îl percepeau autoritățile), ca altar laic împotriva neocomuniștilor ce se instalaseră la putere” (p. 45-46).

Acestă capacitate de a vedea lucrurile mari, de a despărți apele, o și trădează – în schimb – uneori. Categorisirea scriitorilor români în două tagme – bucureștenii (indiferenți față de ce se întâmplă în cultura „non-bucureșteană”, grobieni, pe alocuri) și provincialii (cam de aceeași calitate, după descrierea autoarei) – ar putea fi mai bine prizată dacă s-ar da și câteva nume, măcar dintre scriitorii care nu mai sunt printre noi și, deci, nu vor fi vexați. Dar așa... Precută, scriitoarea recunoaște că există și excepții. Care?

Din secțiunea următoare, a *Portretelor de insectar, Animalul* se impune drept unul dintre pasajele cele mai reușite din punct de vedere literar. Din spatele tușelor groase ies la iveală specimene mediatiche ale zilelor noastre. Sigur vom recunoaște unul: „Nesimțit, grobian, dar infatuaț, Animalul poate fi mai cu seamă patron: al unui club de fotbal, al unui restaurant, al unui bar, șef de sindicat, dar și politician, guru improvizat al nației, fals «Mesia», limbarnic și agramat, histrion cu discurs de gangster narcisiac, autoadulatoriu etc.” (p. 135).

Grația inteligenței Ruxandrei Cesereanu se manifestă – însă – cel mai pregnant, în capitolul *Etica și memorie*, pe o temă familiară autoarei: „gulagul în conștiința românească” (după expresia ei). Primul text de aici, *Industria securistă*, îl concepe în marginea cărților lui Marius Oprea despre Securitate și are ocazia, în acest fel, să citeze câteva fragmente din documentele timpului, majoritatea terifiante. Profesoara la Facultatea de Litere din Cluj, autoarea a simțit că interesul tinerilor pentru perioada nefastă a comunismului e greu de câștigat și se întreabă – inevitabil – pe ce memorie trebuie mizat pentru „recuperarea istoriei României”. Răspunde subtil, oferind o soluție pentru mai multe dileme legate de trecutul comunist al țării: pe o „memorie etică”, adică

Ruxandra Cesereanu,
Năravuri românești:
texte de atitudine,
Editura Polirom, Iași,
2007, 240 p.

„o memorie tămăduitoare, care să conțină elemente de terapeutică socială, umana și politică...” (p. 182).

Ultimul capitol, la fel de acid ca *Din fauna și flora României postcomuniste. Portrete de insectar* este numit *Româniile*. Prin urmare, autoarea recunoaște că... Să mai multe, după ce, într-un articol precedent, avuse o afirmație mai greu de înțeles la un intelectual atât de fin în deconstrucția canalelor de influență subterană. Și anume, analizând discursul oficial violent a doi foști președinți români (afini!), Nicolae Ceaușescu și Ion Iliescu, scriitoarea afirma că întreaga țară s-a solidarizat cu protestele anticomuniste de la Timișoara. Cititorul s-ar putea întreba: s-a coagulat o asemenea solidaritate în decembrie 1989?

Din titlul capitolului pomenit mai sus înțelegem că e vorba despre toate Româniile autoarei. În schimb, parcurgând articolul, vom vedea că Ruxandra Cesereanu radiografiază aceeași țară, parcelată, totuși, de mai multe mahalale – lingvistică, sentimentală, vestimentară, arhitecturală, socială, politică ș.a.

La sfârșit, iată câteva cuvinte-cheie pentru volumul *grobian, à la roumaine, mahala, Piața Universității, terapeutic, sanitate*. Ele spun totul.

Tiberiu STAMAT

Muietți-s posmagii?

Redactorul-șef al *Dilemei Vechi* își adună laolaltă o parte din articolele săptămânale publicate din 2004 încoace, titlul volumului fiind același cu titlul rubricii: *Europa dumitale*. La acestea se adaugă și alte articole aparute în prestigioase publicații occidentale, precum *Frankfurter Allgemeine Zeitung* („Discursul încrederii și caviarul”) sau *Corriere della Sera* („Valorile comune ale Occidentului”). Ce

uimește însă la Mircea Vasilescu, spre deosebire de alți autori care au procedat asemănător strângându-și articolele într-o carte, este o coerență ieșită din comun. Impresia de unitate puternică din *Europa dumitale* se datorează faptului că Mircea Vasilescu este un publicist cu agendă, care nu se lasă prins în vârtoarea evenimentelor de zi cu zi ce l-ar putea face să scrie la întâmplare, ci trece orice articol prin filtrul câtorva idei de forță în jurul cărora își structurează discursul. Aceste idei de care vorbesc, aflate sub umbrela mai generoasă a relației România – Europa, se văd foarte limpede în titlurile capitolelor în care se grupează tematic diferite articole.

„Cu intelectualii înaintea. Și tot pe loc” este o secvență care vorbește despre complexele unei culturi mici, despre (ne)asumarea unei poziții periferice în raport cu Vestul, despre felul în care intelectualii și persoanele publice vehiculează la noi noțiuni pe care nu le stăpânesc (îmi vine în minte, de pildă, urecherea președintelui Iliescu care jongla cu conceptele de „stânga” și „dreapta” ca un diletant). Teza centrală aici este că, pentru a nu mai bate pasul pe loc, inteligenția autohtonă trebuie să înlocuiască bârfa cu discursul și cearta cu polemica serioasă.

Urmează apoi un calup de texte intitulat „Negociați, negociați, tot va mai rămâne ceva”, care poate fi citit ca o istorie în sincronie, ca un letopisțel al integrării noastre cea de toate zilele, ca o cronică obiectivă a unei

Mircea Vasilescu,
Europa dumitale:
Dus-întors între „noi”
și „ei”, Ed. Polirom,
2007, 334 pg.

partide cu Europa în care nu există învingători și învinși, ci doar un parcurs chinuit și sinuos.

Ceva mai eterogen, capitolul „Noi și-ai noștri” pare să fie un soi de critică socială, o examinare la microscop a năravurilor și mentalităților românești văzute dintr-o perspectivă detașată. Articolele cuprinse aici sunt extrem de variate, de la problema atribuirii funcțiilor în stat pe criterii etnice („Prefecții etnici”) până la comentarea (delicioasă) a barometrelor de opinie europeană de genul, încredere în instituții, imaginea UE ș.a. Mircea Vasilescu jonglează degajat cu subiectele, având grija să taxeze ironic și subtil orice fel de viciu al neamului, aducând mereu în discuție modelul european. Așa se întâmplă de exemplu cu un subiect aparent banal, reintroducerea uniformelor în școli, măsură propusă la vremea respectivă de ministrul Mircea Miclea. Mircea Vasilescu constată că la noi în primul rând lipsește dezbaterea veritabilă, că înghițim pe nemestecate teme care în Italia sau Franța ar fi făcut să curgă multă cerneală. Tocmai de aceea publicistul nu se ferește să-și exprime întotdeauna tranșant punctul de vedere, care în pofida umorului și a ironiei nu de puține ori mușcătoare, transpare extrem de limpede. În cazul articolului pe care l-am pomenit, „Decența lovește din nou”, iată ce citim în final: „Reintroducerea uniformelor nu va duce, de fapt, la nimic. Gustul și decența vor primi,

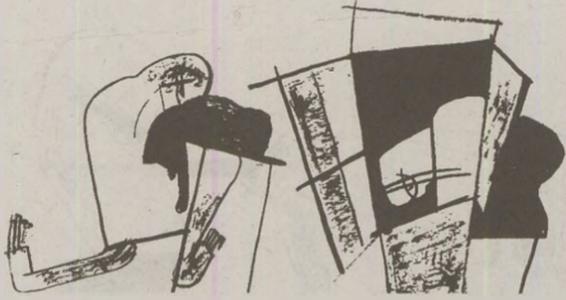
eventual, noi lovituri: mă gândesc ce modele de uniforme vor apărea pe la unele școli, create special prin *brainstorming* la care participă directoarea, profesoara, desen și vreo două-trei mame mai inimoase... Elevii vor bombăni și vor căuta să senteze regula. Iar epocala măsură va intra în lunga serie a fleacurilor prin care fiecare ministru al Învățământului a vrut să dea senzația că se ia de piept cu reforma” (p. 173).

Ultimele două capitole „Ca la ei, la nimeni...” și „În noi și ei” ne arată un Mircea Vasilescu preocupat și de problemele occidentalilor, care nu sunt nicidecum perfecte sau imaculate cum s-ar crede. Vorba ceea, le au și ei ale lor. Ne plângem de clasa politică autohtonă, dar Italia cursa electorală dintre Romano Prodi și Silvio Berlusconi e departe de a fi una onorabilă (pentru detalii succulente și pentru o analiză caustică, de corectă, a se citi articolul „Politichie europeană”).

Cel din urmă articol și primul apărut într-o Românie integrată în UE, „Noi suntem ei”, scoate la iveală întrebări care ne macină atât de mult. De ce, acum – după aderare, viața de zi cu zi a cetățeanului obișnuit, nivel de trai ș.c.l., nu sunt asemenea celor din Vest. De ce e și la noi ca la ei. Mircea Vasilescu ne întoarce acum povestea de care am pomenit la început. La noi nu e la ei (încă), deoarece România se comportă precum personajul de poveste, care, după ce că a primit de mână strâmbă din nas.

Europa dumitale este cartea unui publicist talentat care a știut să-și păstreze un fir conducător limpede discursului și care a trăit evenimentele ultimilor ani cu o maximă luciditate dublată de o atitudine senină și detașată. Într-o vreme în care mai toată lumea se dă de ceasul morții și discută scrâșnind din dinți despre tot soiul de nimicuri avem nevoie de o voce clară, ironică, detașată, care ne spună din nou povestea cu „muietți-s posmagii” și ne readucă pe linia de plutire. Tocmai de aceea volumul lui Mircea Vasilescu este o apariție editorială numărată bucurie să repare un pic din sănătatea mentală a celor mai proaspăt cetățeni europeni.

Răzvan Mihai NĂSTAS

în viziunea lui Gabriel Chifu, realul e frământat mobil, de-o negativitate prolifică în care citim neapărat și propriul d-sale dinamism productiv în registrul damnării.

literatură

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

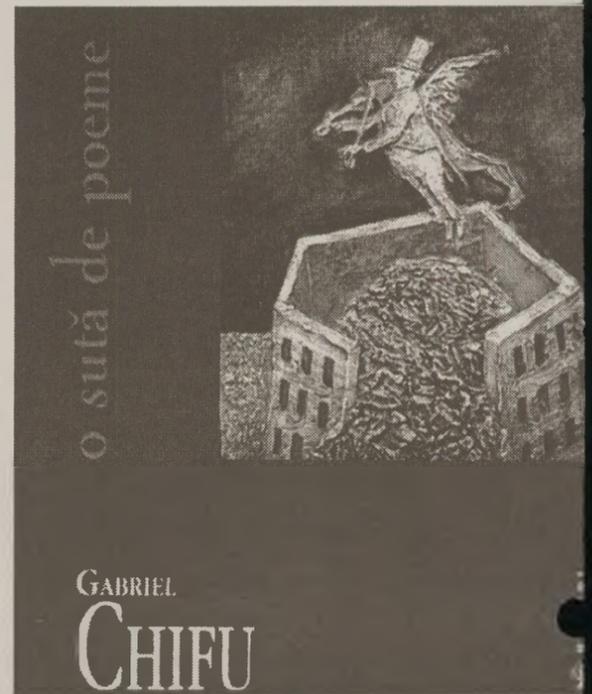
Spirit neliniștit, perspicace față de sine, așa cum se cuvine unui poet, dar și față de peisajele lumii care nu o dată generează stupefacție și alienare, Gabriel Chifu suferă, evident, de ceea ce se poate numi răul secolului (ne referim la cel abia încheiat, în raza de conștiință și expresie a căruia ne aflăm încă atît de solid situați). În poezia sa constatăm o perpetuă comunicare între subiect și obiect (ambianța), care capătă o înfașurare de circularitate astfel încît ne-ar fi greu a preciza dacă eul imprimă lumii criza sa ori lumea modernă își răsfrînge într-insul absurdă-i alcătuire. Cert e că ia naștere o substanță lirică omogena, în egală măsură elocventă în raport cu ceea ce presupunem aci a fi intenție auctorială și cu contextul în care se află ființa. În viziunea lui Gabriel Chifu, realul e frământat, mobil, de-o negativitate prolifică în care citim neapărat și propriul d-sale dinamism productiv în registrul damnării. Urbea ce-l adăpostește apare derutant fantastă, creatoare de confuzii, contaminată de-o metafizică bolnavă: „acesta e orașul meu, numai al meu./ casele, transparente, nu au uși/ iar în fiecare dintre ele mă zăresc pe mine însumi./ merg pe străzi și străzile sînt vii./ își schimbă configurația, mă conduc/ mereu în altă parte./ ajung pe un pod: malul celălalt nu există./ dincolo de pod nimic nu e./ caut biserica, n-o găsesc –/ biserica e lichidă și curge.“ (*orașul meu*). În cele din urmă o strivește un Logos al pieirii: „din slăvi se prăbușește un cuvînt uriaș./ ne face praf și pulbere/ pe mine și orașul meu“ (*ibidem*). O frumusețe feminină se șterge de pe chipul ce-o purta precum cerneala dintr-o compunere școlară veche, trupul frumoasei de odinioară ajunge a secreta tristețe, o tristețe pietrificată, iar în final se dizolvă în văzduh: „da, s-a șters frumusețea de pe chipul tău/ ca numele actorilor de pe afișul uitat sub soare și ploaie/ egală cu tine mereu, adîncită/ în tristețea ta fără capăt./ uiți să vorbești, uiți să vezi și să auzi./ devii transparentă, semeni cu aerul,/ vrăbiile și rîndunelele zboară prin tine“ (*tristețe pietrificată*). Dumnezeu nu ezită a anula chiar și fizionomia poetului: „cum ștergi cu guma/ bastonașele greșite din caietul de clasa întîi așa/ mi-a șters el ochii, nasul, buzele, întregul chip./ cum ștergi cu guma/ bastonașele greșite din caietul de clasa întîi așa/ mi-a șters el pămîntul pe care pașeam, și chiar pașii, și chiar picioarele“ (*cum ștergi cu guma bastonașele*). Într-un atare mediu ce neîncetă erodează ființa, aceasta își asumă, în ipostaza sa lirică, babilonia lumii zilelor noastre, o identică cu o babilonie personală, sub semnul unui eșec generalizat. Repetăm: e greu de spus dacă poetul configurează epoca într-un anume fel, răsfrînt într-însa ca-ntr-o oglindă, ori se lasa configurat imagistic de răsfrîngerea epocii în apa simțirii sale. Mai curînd am putea vorbi de-o specularitate reciprocă: „nu văd nimic, e ceață, în schimb aud: inima/ cum se surpă-nceț ca o bisericuță subredă/ toamna, părăsită-n cîmpie.// ce harababură e-n creierul meu. satiri, ingeri eronați, torționari/ și clovni care se hrănesc hămesii cu literele din aceste/ cuvinte. fiecare/ urlă în altă limbă, fiecare susține altceva și îl lovește pe celălalt/ în plină figură. și fiecare are exact mutra mea caraghioasă.// tot ce-am făcut am greșit. fiecare drum pe care am pornit/ a dus în același loc / un fel de nicăieri: pe marginea unei prăpastii./ (de fapt un simulacru de prăpastie. n-are adîncime./ nu te poți sinucide în ea. cel mult/ poți să-ți rupi un picior...). de tine am voit să mă apropiu/ să ne-amestecăm atomii ineluctabili, definitiv./ ca legumele în supa care fierbe armonios pe aragaz/ și n-am izbutit“ (*bastonul de orb*). Ori, într-un format mai redus, urban, același tablou de obsesive aglutinări de orori: „oraș sigilat de moarte./ minciuni pitice, bani transpirați, ulcere, disperări, coșmaruri./ haite de cîini sălbaticiți

Un afectiv cerebral

noaptea pe străzi întunecate și sparte./ munți tociți, la nivelul caldarimului./ inimi cu pînze de păianjen, inimi-șleपुरi/ încremenite pe dune de nisip./ biserici plecate din propriile lor ziduri./ aici nimeni n-a înviat niciodată./ nițfeni nu ș-a lăsat răstignit pe cruce./ oraș confiscat de moarte“ (*Oraș sigilat în moarte*).

Pe bună dreptate, N. Manolescu observă că Gabriel Chifu aruncă o ancoră în generația '60. Dar pe cînd tematica și stilistica expresionistă a înaintașilor aveau de regulă o proiecție cosmică, figurau pe un grandios ecran atemporal, bolborositor de procese geneziace și de apocaliptice privesc, poetul nostru e atras cu precădere de altceva. Și anume de fatalitatea ascunsă în cotidian, de un mecanism ocult care se găsește în structurile vieții curente. Fără a evita să privească înaltul, discursul său e cu picioarele pe pămînt. Mai bine zis pe caldarîmul orașului de care se distanțează moralmente („municipiul [...] plin de neghiobi și/ bătărași“), dar în care se află iremediabil implicat. Exasperarea imaginativă, iritarea frecvent imprecativă sînt ale unui ins care-și filtrează umorile prin experiența și codurile cetățeanului: „dacă într-o noapte uzina electrică s-ar defecta/ orașul s-ar lumina împăratește/ cu lumina cârnii tale/ ca vinul vechi în pivnițele neguroase/ stă în trupul tău lumina și se învechește// sinii tăi fabuloși de dinamită și azur –/ un binecuvîntat uragan ce spulberă/ femeile cenușii domestice/ la ei se închină și tații și fiii/ ei atrag pe strada aceasta provincială/ marea marea marea“ (*Cîntec pentru femeia frumoasă din oraș*). Legat de modernitatea existențială, autorul își jalonează drumul prin necunoscut cu elementele acesteia: „deși merg de-o viață/(pe jos, cu tramvaiul, cu mașina, cu trenul/ și iar pe jos...)/ n-am ajuns prea departe pe drumul acesta:/ uneori întorc privirea și încă mai zăresc locul/ de unde am pornit cu mulți ani în urmă –/ parca am fost pus să-mi croiesc cale/ prin pista sau chiar printr-un diamant“ (*N-am ajuns prea departe pe drumul acesta*). Pe aceeași direcție se cuvine menționat un procedeu favorit al producției în cauză și anume o legătură specifică dintre microcosm și macrocosm care nu e decît „spargerea“ tiparului orașenesc limitativ, lărgirea orizontului său. Corectarea citadinismului funciar printr-un uranism atent dozat. Tehnica severă și densitatea lucidă a unor poeme ni-l amintesc pe Alexandru Philippide. Dimensionarea cosmică a „cetații“ originare nu pierde din vedere proiectul reconstituirii sale în intelect: „cerurile erau căzute-n somn/ apele clipeoase adormite și ele./ eu mă ridicasem de la pămînt./ așa suspendat dormeam și eu./ visam/ un cîmp nemărginit// pe care treceau miriade de furnici./ ele își croiseră cărare/ printre firele de iarbă colosale./ o cărare de la ierusalim pînă în creierul meu./ fiecare fumică purta în spate/ cite o fărîmă de zid./ desfăcuseră cetatea în părți infinitesimale/ și veneau s-o reclădească în creierul meu“ (*În somn – o viziune*). Același simțămînt al apartenenței la un cadru de viață dat, la *polisul* curent ce se opune, în delimitările sale, informului ultim, haosului îi putem atribui și recordul cu actualitatea. Spre deosebire de atmosfera neguroasă, biblic-apocrifă a șazeceștilor, Gabriel Chifu își aduce la zi textele prin sigle suficiente de numeroase: „cum a ajuns aici? și de ce? e caraghios:/ așa îmi închipui că arată/ un soldat american încărcat cu arme și aparate sofisticate/ parașutat din greșală în liniile irakiene/ pare speriat, confuz. pe mine mă duce gîndul/ la un înger căzut: da, da, un înger trebuia să fie“ (*O carte cu paginile albe*).

Există încă și alte neasemănări între lirismul d-lui Chifu și cel al antecesorilor d-sale din seria '60, cu care are în comun o fandare expresionistă. Acei poeți priveau universul printr-un telescop, pe cînd Gabriel Chifu folosește nu o dată lupa pentru a-i înregistra misterele: „un semn mai mic decît un bob de orez cît

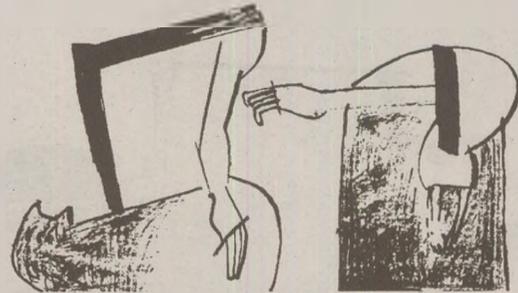

Gabriel Chifu, *O sută de poeme*, Ed. Ramuri, 2006, 164 pag.

un punct. semnul crește odată cu tine sporește ca un mugure se umflă și se deschide. dar nu-l poți citi decît de la un moment dat: într-o anume zi la un anumit ceas. pînă atunci punctele desenului sînt prea înghesuite unele în altele trei-patru linii intrate una în alta suite peste alta. apoi ele sînt prea departate“ (*Oglinda*). Pe cînd șazeceștii erau dezlanțuiți, clamoroși, cultivau cu fervoare țipătul, strigătul, urlul declarate ca atare de către un Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Gheorghe Pituț, Angela Marinescu etc., poetul în discuție e dimpotrivă, un pudic. un sentimental capabil a-și reduce a-și disciplina, a-și nuanța volumul sonor al discursului. Numărul mare de decibeli nu-l ispitește. În schimb atrage silențiosul abis amniotic: „vei cobori ca minerul în puțul rece și întunecat/ pînă în mama ta nenăscută și mai departe./ eu, la fel: pînă mama mea nenăscută/ și mai departe“ (*Moduri pentru a topi distanța din noi*). Ori tăcerea pur și simplu: „vom tăcea în același timp/ și vom patrunde tăcere, în aceeași tăcere./ cînd într-un oraș medieval & meridional/ ne vom întîlni acolo pe străzile pustii, de leandri“ (*ibidem*). Sau: „tăcerea (doar cu tăcerea pot să-l ajut.) tăcerea/ e o lavă ce acoperă totul“ (*Poemul tatălui, al fiului său și al fiului fiului său poemul tatălui*). Țipătului ostentativ îi ia locul cel mult „un cuvînt dilematic/ sugrumat de un secol prezumțios“ (*A nouăsprezecea serenadă*). Ostentației i se substituie discreția fără o reducere a patetismului. Adesea gesticulați actantului e a unui retracit, a unui solitar: „pe coridoarele labirintice igrasioase ale insomniei/ (nu-mi explică cum, dar în apropiere se-aude vînd/ marea invizibilă!...) adeseori mă întîlnesc cu moartea mea./ așa cum te întîlnesc pe o stradă necunoscută cu o persoană/ care îți cere un foc./ nu fumez, îi zic, dar ea nu te crede./ îți face cu ochiul și zîmbește complice, las că știu eu...“ (*Pe coridoarele nesfîrșite ale insomniei*). Expriarea vocală nu trece dincolo de atmosfera unor „discuții literare“: „îmi las trupul în redacție să poarte interminabile/ discuții literare. ies din el fără regrete ca dintr-o cameră de hotel ieftin. pornesc însingurat/ pelerin/ prin țări abstracte, țări agonice țări piramidale, țări invizibile./ ajung lingă un cuvînt vechi/ rostit de pavel acum două mii de ani“ (*Discuții literare*). Și se asociază cu un impuls al detașării, cu o senzație de evanescență: „fără să vrea buna mea soție mă ține/ legat cu lanțuri./ bunii mei fii și ei/ mă ține legat cu lanțuri. altfel/ m-aș risipi precum cenușa suradierea serii./ precum mirosul teiului de alături“ (*Fotografie de grup*). Bardul știe să taca, să plutească, să se facă invizibil, adăpostind „cuvintele care așteaptă în creierul meu să le rostesc“ (*În fiecare zi mă încapaținez*). Gestația lirică a unui afectiv cerebral.

Antologia *O sută de poeme*, ilustrată cu o impresionantă vervă a grotescului plastic de Marin Voinea, reprezintă cea mai bună carte de poezie de pînă acum a lui Gabriel Chifu și una din cele mai bune ale poeziei noastre din ultimii ani. ■

Orgolii participă, alături de alte cinci-șase romane politice, la competiția pentru cel mai bun roman despre experiența românească a comunismului.

comentarii critice

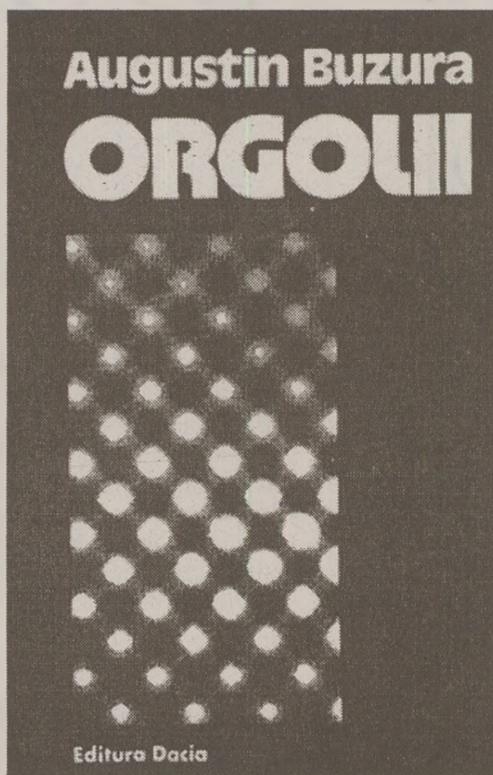
Romanul conștiinței etice

Ion Simuș

Cu două tipuri de reproș (printre altele) a fost întâmpinată literatura română de dinainte de 1989: primul – că nu a dat marele roman al experienței comuniste; al doilea – că tot ce vine din perioada comunistă este irecuperabil ca valoare transferabilă dintr-o epocă în alta. Prima așteptare se pune involuntar într-o vizibilă contradicție cu judecata sceptică din al doilea reproș. La ce bun aștepti să descoperi marele roman al experienței noastre comuniste, roman care să reprezinte sintetic simbolic drama pe care am trăit-o (suprimarea libertății sub dictatură), dacă, oricum, tot ce provine, exprimare, din perimetrul vieții în comunism nu e sorti de izbândă? Dacă romanul politic al dramei comuniste nu putea fi scris înainte de 1989 (opinie care nu sunt de acord), e puțin probabil ca el să fi scris după 1989, când ne-am despărțit de ceea ce a devenit detestabil, un trecut de coșmar colectiv, care nici cu gândul nu te mai poți întoarce. Atitudinea critica față de literatura română din perioada comunistă, deplin justificată, este periodic străbătută, din 1990 încoace, de asemenea severități, dileme, contradicții scepticisme.

Dar este oare adevărat că nu avem nimic semnificativ în literatura care să ne reprezinte drama pe care am trăit în comunism? Mi se pare de o evidență frapantă că avem destule exemple. La cea mai exigentă alegere, există transferul dintr-un regim în altul *Galeria cu vânt salbatic* de Constantin Ţoiu, *Fefețe tăcerii* de Augustin Buzura, *F de D. R. Popescu*, *Supraviețuirile* de Radu Cosașu, *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda, *Viața pe un peron* de Octavian Paler, între romanele politice publicate în țară, plus din afară cel puțin *Din calidor* de Paul Goma și *Alte mesager* de Bujor Nedelcovici. Nu extind mai departe lista, deși aş putea, dar nu vreau să supralicitez. Fiecare dintre scriitorii menționați pot introduce și alte titluri în discuție. *Orgolii* (ed. I, 1977; ed. II, 1985) se află printre acestea. Sunt destule exemple? Nu sunt prea multe și neconvingătoare? Cred că între acestea se poate alege marele roman al experienței umane în comunism. Pentru diversitatea perspectivelor asupra experiențelor umane, nu ar fi bine să alegem unul singur, dar știu că *Orgolii* participă la această competiție reprezentativității.

Ce argumente am avea să punem romanul *Orgolii* printre cărțile care participă la această bătălie? Într-o cronică la Radio „Europa liberă”, în iulie 1977, Monica Lovinescu sesiza foarte bine înscrierea romanului lui Augustin Buzura în problematica etică a omului: „Ce altceva este acest roman al lui Buzura decât nu o temeinică pledoarie pentru verticalitatea conștiinței intelectuale amenințate în toate părțile de agresivitatea spiritului primar agresiv?” (v. *Seismograme. Unde scurte II*, Ed. Humanitas, 1993, p. 238). În continuare, Monica Lovinescu semnala faptul că Augustin Buzura răspundea zideratului mai vechi exprimat de Mircea Eliade: „personajele din romanele noastre să participe „la lupta contemporană care se dă în jurul libertății, destinului omului, al morții și al ratării”. După *Prezenții* (1970) și *Fefețe tăcerii* (1974), Augustin Buzura insistă în aceeași direcție a asumării marilor probleme; puse în contextul regimului comunist, după cum afirmă cu îndreptățire Monica Lovinescu: „personajul central din *Orgolii*, chirurgul și savantul Ion Cristian, își joacă întreaga existență exact pe aceste coordonate: libertatea, destinul omului, ratarea morții. «Moartea psihică» îl înfioară mai mult, decât înit mai mult, decât cea biologică, fiind cu toții conjurați, într-un secol expert în dezumanizări, de atâtea forme larvare, de atâtea decese în planul conștiinței, al gândirii, al demnității” (Ibidem, p. 239).

Am citat mai multe fraze care plasează unde trebuie cartea lui Augustin Buzura, în categoria marelui roman politic și existențial de care aveam nevoie, pentru că Monica Lovinescu avea și are mai mare credibilitate decât oricine altcineva să afirme ceea ce a subliniat cu atâta tărie. Scepticismele multora ar trebui să facă un pas înapoi.

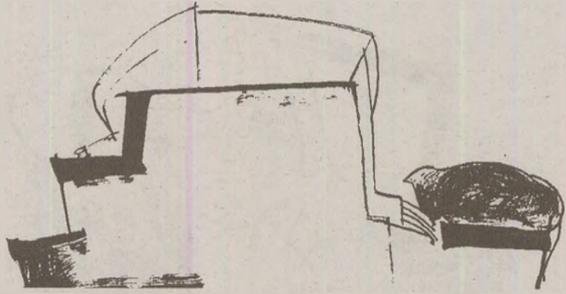
Înainte de a apărea în 1977, *Orgolii* a fost amânat de cenzură o destul de lungă perioadă (doi sau trei ani), ca dovadă că ceea ce dezvăluia și acuza ca realitate politică, socială și morală nu convenea regimului comunist. Într-adevăr, aceasta este senzația imediat semnalabilă citind romanul *Orgolii*: senzația că pune degetul pe rană. Senzația dureroasă era mai acută înainte de 1989, iar publicul cititor a fost mai sensibil la terapia morală a adevărului din moment ce romanul s-a vândut în 45.000 de exemplare la prima apariție, în 1977 (tiraj ce pare exorbitant astăzi), și a mai beneficiat de o reeditare în 1985. A fost un succes de public, dublat de un succes de critică. Au scris prompt cronici literare pozitive despre el: Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Mircea Iorgulescu, Valeriu Cristea, Ion Vlad, Liviu Petrescu, Cornel Ungureanu și mulți alții, în toate revistele literare. Cota cea mai înaltă a subversivității i-a asigurat-o receptarea „externă” a Monicăi Lovinescu, în termenii pe care i-am arătat. Astăzi, după trei decenii, la o lectură eliberată de inhibiții, de subtilitățile mesajului cifrat și de complicitățile cititorului exersat cu codurile morale practice în interiorul regimului comunist, romanul *Orgolii* rezistă la noile exigențe. Nu e o simplă „literatură cu șopârle”, nu ilustrează, cum ar vrea să bagatelizeze unii, „curajul cu voie de la poliție”. Scriitorul și-a încărcat patetic pagina și și-a delegat personajul să spună tot ce voia să spună, nu fără anumite alambicări. Dar nu este oare literatura, în una dintre definițiile ei acceptabile, un limbaj deviat? Directețea protestului anti-comunist aparține discursului politic și disidenței explicite. Romanul trebuie să-și cultive forma simbolică, fie prin intermediul parabolei, fie pe calea eseului aluziv și a meditației morale despre dezumanizare, frică, delațiune, teroare, demnitate și alienare. Medicul Ion Cristian arată foarte clar în ce constă pericolul nazismului (pe care l-a

denunțat în mod direct) și efectele nefaste ale cultului personalității în vremea lui Carol II. Sunt experiențe transparente ale dictaturii. Cititorul (mai mult sau mai puțin perspicace) din regimul comunist sau postcomunist face conexiunile necesare cu ceea ce a trăit el. Rechizitoriul dictaturii e explicit, pentru oricine vrea să înțeleagă cum se cuvine frământările de conștiință și suferințele medicului Ion Cristian. Dar nu știu câți dintre noi sunt dispuși să recunoască faptul că am avut scriitori capabili să ne arate din interior, direct de la fața locului, și să relateze în timp real, prin mărturie și reflecție simultane, dezastrul dictaturii, în chiar anii în care l-au trăit și l-am trăit. Romanul *Orgolii* a arătat simptomele unei societăți închise traumatizante și catastrofa alienării și a dezumanizării, induse de absența libertății. Cercetător al cancerului, căutând în laborator un citostatic mai eficient, medicul Ion Cristian, personajul central al romanului, vedea foarte bine și arăta cu neliniște celor din jurul său (îndeosebi studenților) că mai gravă decât boala unui individ, posibil a fi izolată și învinsă, e maladia întregii societăți, imposibil a fi limitată ca efect și eradicată din moment ce nu e nici măcar recunoscută. Ofensiva incomodă și stăruitoare a lui Ion Cristian merge în acest sens: să diagnosticheze și să acuze maladiile societății comuniste. El nu luptă doar în laborator cu cancerul, printr-un anevoios drum al cunoașterii, pentru a găsi remedii. E și un adversar al maladiilor politice. De aceea adversarii săi vor să-l închidă în laborator, să-l despartă de catedră, să-i diminueze influența civică. Opozanții săi devin dușmani abili, care îl sapa pe toate planurile (profesional, politic, sentimental, familial). În demnitatea morală a profesorului Cristian și în neliniștea cercetătorului implicat în viața politică și socială, contemporanii primei apariții a romanului *Orgolii* au întrezărit silueta academicianului Octavian Fodor (1913-1976), specialist în gastroenterologie, medic clujean de prestigiu, cu autoritate civică și științifică impresionantă în anii '60-'70. Ecoul romanului în mediul intelectual clujean s-a amplificat și datorită acestei conexiuni. Ion Cristian e un revoltat intransigent, nemulțumit de lume așa cum e, un meliorist cu ezitări, decepții și melancolii, un orgolios intratabil, om al principiilor morale severe, ca toți protagoniștii prozei lui Augustin Buzura. Se simte încorsetat, amenințat și asediat din toate părțile și reacționează ca un ins asediat: pentru a rezista, se organizează ca o redută. E prins într-o țesătură complicată de relații și de determinații. De aceea, e când ofensiv, când retracil. Anunță că participă la alegerile pentru funcția de rector, dar renunță în cele din urmă. Orgoliile puternice îi dau, paradoxal, vulnerabilitatea. El oscilează între teama de a nu fi învins și mândria de a fi întotdeauna un învingător.

Romanul *Orgolii* își dovedește actualitatea prin transcrierea unei stări psihologice ce depășește conjuncturile: revolta clocotitoare a unui personaj ultragiagat față de nedreptățile ce i se fac printr-o falsă înțelegere a trecutului și a prezentului său, o interpretare morală total greșită a unui individ atipic de către semenii săi. Sâmburele neperisabil al experienței înfățișate într-un realism deopotrivă psihologic și politic ar putea fi drama camusiană a neînțelegerii.

Orgolii participă, alături de alte cinci-șase romane politice, la competiția pentru cel mai bun roman despre experiența românească a comunismului, competiție la care nu ar trebui să existe un singur câștigător, dar mai ales nu ar trebui să ne imaginăm cu înverșunare că nu există niciunul. ■

(Din prefața la cea de-a treia ediție a romanului *Orgolii*, în curs de apariție)

actualitatea

Constantin Toiu
PREPELEAC

Baia Mare, 1961

(din carnetul de reporter)

Din turnul înalt ridicat în secolul al cincisprezecelea deasupra cetății de Ioan Huniadul, vezi cele două piețe ale urbei, cea nouă și cea veche, așezate la extremitățile bulevardului principal.

Piața veche este patruleterul tipic medieval, greoi, cu ganguri largi și curți întunecoase, prin care parcă privești istoria, imaginată.

Când ninge și te uiți în cealaltă parte prin ganguri spre arcadele din fund ale curților interioare aparate de ziduri, pavate cu bolovani colțuroși de râu, ninsoarea cade dreapta, ferită de vânt, ca pe un ecran, ori un tablou cu „un efect Villon“, - spune un artist de pe aici, băimărean, având ochiul specialistului.

Zapezile de altă dată cad numai în piețele vechi, medievale (și nu numai în ele).

Aici a căzut și Pinteza Viteazul, în mijlocul pieții străjuite de instituțiile sumbre ale cetății feudale: primăria, monetăria, congregația, hanul, farmacia și locul execuțiilor capitale, mutat mai târziu în câmpia Kakas.

Murind, haiducul a dat într-o lespede cu toporul, îngropându-l în ea cu muchie cu tot, - și-a zis: „Atunci să se nască altul ca el când va ieși toporul lui din piatră“.

Unealta fabuloasă de lucru și de luptă a haiducului, sădită în cremenea pieții vechi, a răsărit, înflorind pașnic în perimetrul pieții noi, monumentale, de la celălalt capăt al străzii centrale, mândria cetățenilor de azi ai orașului cu pictori și castani și cu cea mai mare flotație de minerit de pe întreg cuprinsul României.

Firizu, minereurile complexe, bogăția regiunii, încă o mină de neferoase, hidrocentrale racordate la sistemul energetic național, fabrica de unt, o poligrafie întinsă, un sanatoriu, un cămin studentesc, o bibliotecă centrală, un teatru de stat, o casă de cultură cu o mie de locuri, cartierele nou construite, dau fostei cetăți feudale aerul unui oraș modern și activ.

Lumina băimăreană în care se răsfață adierea caldă a Adriaticei, suflând peste Banat, spre nord, atrasă de curenți reci din văile umbroase ale Tisei, peisajul dulce, vaporos în care crește castanul Italiei, au creat aici o harnică școală de pictură și grafică, pe lângă străvechea artă regională a sculpturii în lemn.

Dacă vizitați orașul iarna, nu pierdeți ocazia de a privi operele pictorilor profesioniști sau amatori din Baia Mare, expuse, familial, în restaurante, la poșta, la telefoane, în clădirile publice, în încăperile muzeului...

Ramele largi, aurite ale tablourilor sunt spărturi, ferestre, practicate dibaci în paradisul verii băimărene, de o limpezime sudică. ■

cărți primite

● Angelo Mitchievici, *Mateiu I. Caragiale. Fizionomii decadente*, București, Institutul Cultural Român, 2007. 280 pag.

● Lucia Dărămuș, *Viermele fantastic*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2006 (versuri). 76 pag.

● Acad. prof. dr. Berdj Așgian, membru titular al Academiei de Științe Medicale, *Trăirile afective*, Tg.-Mureș, Ed. Ardealul, 2006. 208 pag.

● Aurel David, *Luptător*, Rozal, Palm Beach Florida, Freemătul Publishing House, 2006 (memo-riistică). 568 pag.

● Radu Russu, *A fost o dată...*, Ploiești, Ed. Premier, 2006 (memo-riistică). 144 pag.

● Daniel Luca, *Cerșetor la 15 ani* (versuri; 112 pag.) și, în același volum, *Fata orașului* (roman; 124 pag.), Timișoara, Ed. Eubea, 2006.

● Ioan Dan Balan, *Noptice*, versuri, Petrița, Ed. Confluente, 2007. 100 pag.

● Marian Nicolae Tomi, *În căutarea celui alt*, Cluj-Napoca, Ed. Grinta, 2007. 272 pag.

● Leonard Gavrilu, *Sfârșitul Erei Freud?*, Pașcani, Ed. Moldo-press, 2006. 266 pag.

Analogii

vestimentare

Rodica Zafiu
PĂCATELE LIMBII

deea unor corespondențe între îmbrăcăminte și comportament, precum și între moda vestimentară și moda lingvistică a fost exprimată în cultura română cu destulă consecvență. Față de alte modele interpretative (de pildă: limba ca organism), acesta e predominant social; permite intervenționismul, dar acceptă și fatalitatea schimbărilor dictate de modă.

Pasajul cel mai cunoscut și adeseori citat pentru ideea legăturii dintre haine și mentalitate este desigur cel al lui Alecu Russo, din *Studie moldovana*, 1851 (comentat de Șt. Cazimir, de Liviu Papadima ș.a.), în care schimbarea portului e simbolizată în special de adoptarea pantalonilor. În textul de un umor apreciabil, autorul afirmă peremptoriu că „ideea nouă a năvălit în țara o dată cu pantalonii“; descriind asaltul noii mode vestimentare, arată că, în comparație cu costumul oriental, hainele „nemțești“ au efecte multiple și chiar contradictorii: sfînesc rîsul, creează confuzie, egalizînd pe boier și pe slujitor, lasă să pătrundă mai ușor căldura și lumina, permit mișcări mai vioaie, dar impun, în același timp, o anume rigiditate a corpului și a spiritului. Pe de o parte, noile haine sînt cheia mobilității moderne: „salvării încurca slobozenia mișcării, calpacile și șlicile îngreua capul, de aceia răsăram în urma civilizației; am trîntit tot la pămînt, să alergăm mai iute“; pe de alta, ele nu mai permit totala elasticitate fizică și morală: „straiul de astăzi, prins în curale, supiele, gîtul dezgrumat de legături, împiedică îndoiturile de șale și de cap: de voie, de nevoie, oamenii sînt siliți a nu se pleca pe cît poate ar vra...“. Sentința cea mai solemnă – „Înrîurirea morală a pantalonului a fost nemărginită“ – e ilustrată de un argument cu totul buf: pantalonul a făcut mai greu accesibil un anumit loc de bătaie tradițional-educativă.

La Dimitrie Ralet, în *Suvenire și impresii de călătorie...* (1858), se găsește în esență aceeași idee a transformării vestimentare ca eliberare: a minții - „capetele s-au ușurat prea mult de acele învălituri orientale care, înădușind fluturările gîndului, încai da un aer de statornicie și de gravitate“; „pălăriile ușoare au înlocuit șlicile globoase“ - și mai ales a picioarelor: „botinele de la Paris țîn minunat locul meștiilor și al papucilor care, spre a nu cădea din picioare, te sileau a-ți face mersul mai cumpănit“.

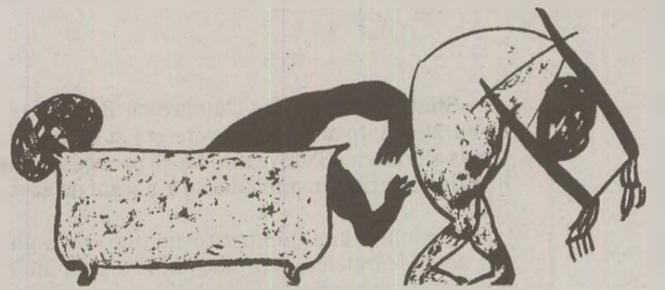
Imaginile pitorești ale schimbării portului definesc o epocă în care s-a petrecut o fel de radicală schimbare lingvistică: modernizarea limbii, occidentalizarea sau „reromanizarea“

vocabularului sînt adesea prezentate rupturi, ca transformări violente și profunde ducînd chiar la neînțelegere între categorii sociale sau generații (ideea apare tot la Russo, în *Cugetări*); corespondența dintre transformările vestimentare și cele lingvistice nu e totuși perfectă și discursul epocilor prudent, evitînd să extindă asupra limbii metaforele eliberării sau ale sprintei. Astfel, moda lingvistică nu pare a avea consecințe la fel de pozitive, nici efecte psihologice la fel de profunde ca moda vestimentară. Inovatorii vremii erau totuși desemnați, cum se știe, prin porți referitoare atît la îmbrăcăminte, cît și la limbaj: *pantalonari* ori *bonjuristi*. Atît Ralet și Ralet (acesta, de pildă, în articolul *Limba noastră*) sînt destul de tradiționali în chestiunea limbii, vîzînd în inovațiile lexicale ale epocii lor mai curînd îngreunări și „schimonosire“. În pasajul deja evocat din Russo există chiar un moment de scurtcircuit în care, indiferent de îmbrăcăminte, reflăcăregăsește nivelul elementar al comunicării: boierul în haine nemțești confundat cu surugiu se întoarce „cu o vorbă lată și moldovinească...“.

Schimbarea hainelor și cea a limbii au deosebite spectaculoase atunci cînd se atribuie - așa cum o face I. Heliade-Rădulescu în *Geniul limbilor în genere și al celei române în parte* - cauze comune, radicale și climatice: „romanii în Dacia, fiind nevoiți de frigiditate să se revestă cu sarica dar francezii în Algeria cu burnusul arab cauză căldurii, nu putură scăpa de dînză guturai, și începură a pronunța toate vocalele cînd pe nas, cînd cu gura închisă“. Ipoteza formării limbii române prin guturai merge oricum un loc central într-o istorie neconvențională a teoriilor lingvistice autohtone...

Într-un articol nesemnlat, probabil al Gh. Asachi, dar care a fost atribuit și lui I. Istrati, *Limba și portul* (în *Albina românească*, nr. 21, 1844), se afirma: „Portul și limbajul au avut la noi totdeauna analogie între ele și vedera starea morală a nației“. Istoria se face din schimburi de haine și cuvinte. „În luptele lor cu barbarii și nevoiți asprimea climei, îi au adoptat mai în urmă caciula dacică și au înspătat burca caucasică și cu aceasta și cîteva nomenclaturi strălunecat în limbă. La străbaterea hunilor Dacia, românii, încălțînd cizme și încingî brăul polon, au luat finale magiare și litvane (...) „România se cungiură de raiale, de unde cu moda traiului asiatic, ni se hultură prin cuvinte de șerbi, și pasul cel sloboz în cătușă de încălțăminte tărăitoare“.

Înd o credință moare, pe ruinele ei înfloresc distincțiile teoretice, caz în care teologia este forma finală pe care o ia o religie înainte de a dispărea cu totul.

c r o n i c a i d e i l o r

Sorin Lavric

Demnitatea lui Mihail Neamțu

Nu cred să existe o postură mai delicată în lumea de azi ca cea a teologului creștin. În comparație cu alți defavorizați ai lumii culturale, teologul pare să fie omul cel mai periclitat cu putință. Periclitarea aceasta nu ține însă de o amenințare conjuncturală iscată de cauze potrivnice, cum nu e legată nici de represaliile ideologice pe care cineva le-ar putea exercita asupra unei religii căreia i-ar dori dispariția, ci ea ține de paradigma în care teologul a ales să se miște. Pe scurt, creștinul își asumă tiparul unei gândiri căreia contemporanii i-au întors spatele. De aceea, a gândi creștinește într-o lume descreștinată este cauza principală a periclitării de care vorbeam mai sus.

Pe deasupra, sunt cel puțin două motive care fac din teologul creștin un personaj inavuaibil și incomod, al cărui regim de existență este unul pe muchie de cuțit. Ele îți vin în minte în momentul când încerci să-ți explici cum un tânăr atât de încântător și de școlit ca Mihail Neamțu, a cărui ușurință în mînuirea distincțiilor teologice se prelungește firesc într-o trăire creștină ce este pe măsura devoțiunii cu care participa la slujbele de la Stavropoleos, cum așadar un asemenea tânăr, înzestrat cu toate darurile unui spirit rafinat, a ales să pășească pe drumul teologiei ortodoxe. Nu e vorba de un reproș compătimitor, ci de o curiozitate sinceră. Cum poți să fii astăzi teolog? Firește, mi se va spune că e vorba de chemare, dar chemare unde? Într-o lume secularizată al cărei regim de existență nu este compatibil cu adevărurile în care un teolog crede?

Citind *Gramatica ortodoxiei* și văzînd acribia cu care Mihail Neamțu vorbește despre Dumitru Stăniloae, Andrew Louth, John Milbank sau Michel Henry, nu poți să nu te întrebi ce înseamnă de fapt să fii teolog. Iar ceea ce urmărești prin întrebare nu este atât căpătarea unei definiții fade de al cărei conținut să te mîntui ca ești mulțumit, cît intuirea nefățarnică a rolului pe care un teolog îl poate avea în societatea românească. Numai așa poți ajunge să vorbești de statutul de ființă eminentemente periclitată a teologului creștin, și asta din două motive.

Primul motiv este acela că un teolog creștin trebuie să facă teoria unei religii aflate în stare muribundă. Creștinismul se află într-o defensivă continuă, scufundîndu-se pas cu pas, ca într-o alunecare pe care nimeni nu o mai poate împiedica. Vitalitatea lui s-a stins, puterea lui explicativă s-a sleit, iar nimbul de atracție cu care ispăsea odată mințile intelectualilor s-a risipit. Creștinismul nu mai este o teorie interesantă, asta e marea dramă a dimensiunii sale doctrinare. În plus, bisericile s-au golit și sectele i-au împînzit trupul. În această agonie lungă și resemnată, teologii sunt precum medicii de terapie intensivă din secțiile de reanimare. Se străduiesc să țină în viață pacientul, trăind cu speranța că, cuplîndu-l la o tradiție pe care mentalitatea actuală a ucis-o, îi vor mai putea reînvia țesăturile necrozate.

Al doilea motiv descinde din primul: fiind reanimatorul unui spirit cu a cărui stingere nu se poate împăca, teologul e privit cînd cu suspiciune, cînd cu complezență. Suspiciunea ține de situația ingrată în care se află: el trebuie să pară un om adaptat spiritului modern, cu toate că mesajul lui e unul picat parcă din cerurile unei Antichități revoluate. În plus, e vorba de un mesaj cristic pe care nu-l poate analiza fără să-l propovăduiască. Nu poți face teorie creștină fără să fii în același timp misionarul ei. Discret sau nu, subtil sau ba, indirect în formă sau aluziv în ton, impetuosul prozelitic trebuie să existe. Dacă nu există, avem de-a face cu o religie fără propensiuni misionare, caz în care rostul teologiei e unul de prohod săvîrșit în amintirea unui ideal răposat. De aceea, scopul teologiei nu e lămurirea unor chichite

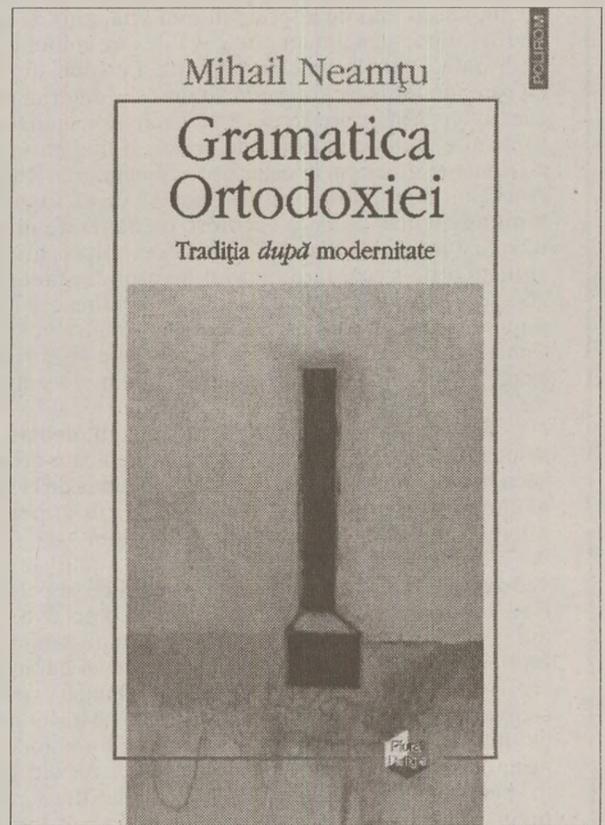
teoretice de a căror rezolvare ar depinde, chipurile, soarta unei confesiuni sau numărul enoriașilor unei parohii, scopul ei e răspîndirea cuvîntului dumnezeiesc. În această privință, teologia creștină și-a pierdut virtutea convingerii, preschimbîndu-se într-o mentalitate împăciuitoare în virtutea căreia biserica trebuie să ofere consolare și asistență socială căzuților acestei lumi.

Complezența cu care este privit teologul se trage tocmai din conștientizarea unei neputințe constituționale a îndeletnicirii sale: silit să trăiască în lumea de aici, el nu poate da socoteală de alcătuirea ei, pretinzînd totuși că ea depinde de lumea cealaltă. Sau, cum spune autorul, „adevărul mărturisit de Biserica este o realitate invizibilă la care participi și pe care nu o poți poseda“ (p. 80). Altfel spus, teologia nu poate face față cunoașterii izvorîte din cercetarea acestei lumi. E mereu surclasată de o cruciadă științifică cu care a învățat că nu e prudent să intre în bătălie, asta dacă nu vrea să fie mereu înfrîntă. Apoi, dacă în cogniție nu are ce căuta, atunci macar în lumea ideilor sociale să aibă ceva de spus. Din păcate, teologia nu este tolerată de grila exigențelor ideologice, fiind imediat expulzată sub bănuiala că, orice ar spune, va întretine fatal tendințe teocratice sau fundamentaliste. Și astfel, neajutorată în fața științelor, spășită în fața ideologiilor și marginalizată sub presiunea secularizării, teologia seamănă cu un univers paralel în ale cărui mreje nu cad decît cei aleși.

Cînd spun „aleși“, nu am nici cea mai mică intenție de a fi ironic. Creștinismul nu e pentru toți, și în nici un caz pentru gloate. Dar atunci universalitatea și ecumenismul sunt piei de șarpe de care teologii trebuie să se lepede printr-o cît mai grabnică năpîrlire. De altminteri, o planetă creștinată în întregime este o perspectivă a cărei probabilitate e nulă. Asta dacă, firește, nu intervine Dumnezeu, caz în care însuși rostul teologiei ia sfîrșit.

Nefiind pentru cei mulți, creștinismul ia chipul teologiei în momentele de cumpănă, adică în clipa cînd sentimentul ce i-a alimentat existența începe să se stingă. Cînd o credință moare, pe ruinele ei înfloresc distincțiile teoretice, caz în care teologia este forma finală pe care o ia o religie înainte de a dispărea cu totul. Teologia este semnul premonitor al colapsului unei religii. Teoria ucide sentimentul și obturează viziunea, iar creștinismul este o religie a cărei viziune (în sensul de *Weltanschauung*) este atât de precară că nici măcar teologii nu o mai pomenesc. La fel, sentimentul (în sensul de credință) pe care o viziune depășită îl poate stîrni este pe măsura reprezentării din care s-a ivit: trăire caldută ascunsă sub masca blîndeții duhovnicești. Dacă la asta mai adăugăm sterilizarea continuă pe care gîndirea teologică o trăiește sub presiunea secularizării, dacă mai punem la socoteală și balansul permanent pe care teologul trebuie să-l facă între „partizanii orbi ai modernizării anticreștine și apologeții miopi ai unei Ortodoxii antimoderne“ (p. 11), atunci teologia ortodoxă devine ambalajul teoretic pe care îl poate lua credința după ce acesteia i s-a neutralizat virulența. Un sentiment cuminte pentru uzul cetățenilor infantilizați ai secolului XXI, aceasta e credința creștină.

Morala? Teologia este pentru teologi, nu pentru cititorii laici ai lumii contemporane. Este o îndeletnicire a cărei binefacere nu se exercită decît asupra celui care o cultivă și, de aceea, din ea rămîne pînă la urmă cultura sufletului, o formă de rafinament trăită de teolog pe cont propriu sau în cercul de apropiați. Acolo, în acel cerc, se poate într-adevăr vorbi despre dialogul teologiei cu filozofia și despre comerțul de idei dintre *ecclesia* și *universitas*, teme pe care Mihail Neamțu pune accentul în această carte. În schimb aici, în această

Mihail Neamțu, Gramatica ortodoxiei. Tradiția după modernitate, Cuvînt înainte de Mihai Șora, Ed. Polirom, 2007, 312 pag.

lume, teologul e un stingher privit cu suspiciune sau cu complezență. Oricît și-ar schimba lexicul și oricît s-ar strădui să-și modeleze limbajul după calapodul vremurilor, gramatica subiacentă tuturor acestor jargoane e una singură. E vorba de gramatica tradiției descinse din cuvîntul lui Dumnezeu, după cum chiar autorul scrie „Nimeni nu își poate face adevărata educație teologică fiind rupt de tradiția pneumatică, liturgică și doxologică a Bisericii care ne in-formează ochiul minții în exercițiul martiric al confesiunii lui Hristos.“ (p. 78) și pe aceeași pagină: „A înota în marele fluviu al tradiției Bisericii este mai important decît repetiția năucă a unor formule de credință, a unor scheme exegetice sau a unor cronologii patristice.“ (p. 78)

Dar tocmai pentru că înnoată în marele fluviu al tradiției creștine, aproape toate tendințele epocii sunt împotriva teologului. De aceea, în comparație cu alți nedreptați ai lumii culturale, teologul face figura unui personaj descins din acea poveste privitoare la determinismul orb al universului absurd. Potrivit poveștii, un univers lipsit de finalitate e precum un rîu ale cărui vîltori mătură totul în cale și în fața cărora nimeni nu se poate împotrivi. Totuși, după felul cum aleg să se comporte oamenii căzuți în albia lui, ei se împart în două categorii: cei slabi, care intuiesc că lupta e zadarnică și se lasă duși de curent; cei puternici, care se împotrivesc cu îndrîjire și care, în ciuda zbaterei, sînt tîrșiți. Deznodămîntul e mereu același, indiferent de calea pe care o alegi. Ori te supui și ești purtat de bună voie, ori te opui și ești dus cu de-a sila. Teologia creștină ține de a doua variantă: zbaterea unor teoreticieni care, deși sunt tîrșiți de o lume a cărei absurditate refuză să o accepte, aleg să fie tîrșiți cu demnitate. În asta stă și demnitatea lui Mihail Neamțu. ■

- Stimate doamnă Zoe Dumitrescu-Buşulenga, ne aflăm la Văratec, într-un mic rai, care era și locul de odihnă și popas al Valeriei Sadoveanu. Mi se pare că dumneavoastră l-ați descoperit prin prietenia ce v-a legat de această aleasă ființă?

- Sîntem aici pe un picior de plai, pe o gură de rai, dar de-adevărata, într-adevăr. E o imagine a unui loc absolut de excepție pe care Valeria Sadoveanu, draga, foarte draga mea prietenă, mi l-a descoperit și cumva mi l-a lăsat într-o moștenire spirituală, fiindcă aici era un loc de mulți ani, un loc de întâlnire a atîtor prieteni dragi, unii mai sînt, alții nu mai sînt. Doamna Lili Teodoreanu, Ștefana Velisar, părintele Anania, care stă mai sus, Profira Sadoveanu, Didica Sadoveanu. Eram aici o mîna de prieteni care trăiam într-un fel de paradis, dublat de o mică societate literară. Firește, lucrurile acelea s-au dus de mult și noi trăim astăzi în alte împrejurări, dar locul a rămas tot atît de frumos, tot atît de binecuvîntat, ca un loc sacru ce se afla.

- De altfel așa s-a temeinicit pentru dumneavoastră legătura cu acest topos al sacralului românesc.

- Știți că acum mulți ani noi am scris o carte. Un colectiv. Maica stareță Nazaria Niță, cu părintele Scarlat Porcescu, cu părintele Ioan Ivan și cu părintele Anania. Eu am fost singurul adaos mirean, ca să zic așa, la carte. Ne-am străduit cît am putut, unii cu istoria, alții cu arta, alții cu un pic de literatură, să spunem cîte ceva despre minunea asta de Văratec, care trebuie descoperită. Le spun străinilor, cu care mă întîlnesc din ce în ce mai des datorită soartei care m-a purtat înspre apus, că a nu cunoaște monahismul românesc, viața monastică de la noi, și mai cu seamă a nu cunoaște Văratecul înseamnă a nu ști nimic din România. Am făcut o legătură, probabil pentru viață, cu această minune, pentru că eu o socotesc o adevărată minune, una ce continuă sub ochii noștri. De obicei minunile sînt socotite trecătoare, un fel de produse meteorice. Așa se crede. Pentru mine, Văratecul continuă să rămîna o minune vie, pe care oricine dorește să intre în sufletul românesc nu are cum să o ignore. Trebuie să intri aci ca să iei pulsul vieții spirituale românești dintotdeauna.

- Ați venit aici nu pentru a vă tîmădui, deoarece nu se poate, ci pentru a stinge o durere, că încă n-ați reușit ceea ce v-ați propus, ca Academia de la Roma, al cărei director sînteți, să fie ceea ce era în perioada interbelică. Ce obstacole sînt, doamnă Zoe?

- Sigur că lucrurile pot fi privite din multe puncte de vedere, ca orice lucru pe lume. Dar ceea ce se petrece la Roma se petrece și din puncte de vedere obiective, dar și din altele mai subiective. Ce vreau să spun? Anume că e foarte greu să modifici niște situații care au durat 45 de ani. E foarte greu să readuci la lumină un model care a fost cumva îngropat. Poate nu exagerez? Eu am un imens respect pentru modele și socotesc că o lume fără de modele nu poate exista. Adică o lume fără modele își pierde identitatea. Și, pentru mine, cînd am acceptat într-un tîrziu, foarte tîrziu, să plec acolo, refacerea modelului Pîrvan-Iorga era, cum să vă spun?, ținta mea principală. Foarte mulți tineri au fost împotriva acestei ținte pe care eu mi-o fixasem. Tineri scriitori, oameni de cultură, care spuneau: „Sînteți depășită, doamnă Zoe. Pîrvan, Iorga! Ne mai întorcem înapoi cu 70 de ani. Ce rost are? Noi trebuie să facem altceva acolo, noi trebuie să procedăm altfel.” Eu am ținut-o sus și tare că acolo mi se pare că nu se poate face decît asta. Adică te întorci la ceea ce ți-a dat prestigiul și, cum să zic, forța prezenței într-un loc ca Roma. Cu Roma nu se joacă, Cu orice capitală din lume poate te poți juca. Poate chiar cu Parisul, sub raport cultural. Cu Roma e mult mai greu. Acolo te privești milenii. Nu? De la Forul Traian pînă la Eur și pînă mai încoace, ești privit de istoria milenii. Arheologie, istorie, filologie clasică și arhitectură și belle arte, aceste mari discipline umanistice nu pot fi făcute bine în România dacă nu vom avea specialiști cum am avut între cele două războaie, ieșiți din această școală Pîrvan-Iorga. Știți că în noiembrie împlinim 70 de ani de la fundare. Pîrvan a fundat în '22 această mare școală, care a produs crema, fără exagerare, crema arheologiei românești, istoriei românești, arhitecturii românești și belle artelor de la noi. Mă întîlnesc încă cu puținii care au rămas, care au supraviețuit din această faimoasă școală, celebră școală, binecuvîntată școală și aceștia lacrimăază. Mă refer cînd spun asta la Dinu Adameșteanu, la cel mai mare arheolog italian, care de fapt e și cel mai mare arheolog român, și pe care îl vom face membru al Academiei, mă refer la Eugen Drăguțescu, acel artist fermecător, care-și păstrează după peste jumătate de secol de Italie intactă rădăcina românească. L-am vernisat expoziția acum o lună și jumătate, aniversîndu-l pentru 78 de ani și l-am interpretat din nou în lumina rădăcinilor. Pentru că toți marii critici ai Italiei au vorbit despre el și l-au înălțat pe culmile interpretărilor, dar despre marile lui rădăcini nu amintise încă nimeni și am încercat să interpretez niște lucruri. A rămas și el uimit de cîtă românită e încă în sufletul lui, de cîtă nostalgie și de cîtă românită respiră opera lui. L-am pus pe undeva pe un mioritism al dulceții colinelor, l-am pus pe o linie mitică asemănătoare cu cea pe care se găsesc Sadoveanu și Eminescu. E, fără îndoială, fiindcă,

la un moment dat, cel mai mare dintre criticii italieni, Carlo Giulio Argan, a zis în fața unui lac elvețian, pe care îl pictase Drăguțescu: „Ce-i cu pictorul asta. Are în el un aer mitic.” Atunci eu am încercat să spun, să explic, de unde vine acest aer mitic, acesta care ne exprimă încă și ne păstrează tinerețea veșnică, cum spunea pe de o parte Brîncuși, dintre artiști, pe de altă parte Eliade, dintre teoreticieni. Deci, cînd mă întîlnesc cu ei, îmi face o plăcere enormă. A murit recent Grigore Ionescu, marele arhitect, tot produs al școlii de la Roma. Vroiam să-l aduc și pe el în noiembrie, să serbăm împreună această mare aniversare. Dar s-a dus. De cîte ori mă întîlnesc cu ei, resimt ascuțindu-se în mine lama asta teribilă, sabia durerii de a nu putea reface școala atît de repede cît aș fi vrut. Sigur nu avem mijloacele materiale necesare. S-ar fi cerut să avem și noi ca celelalte mari Academii, Vila Medicis, care e Academia franceză de la Roma, sau Vila Massimo, care e Academia germană de la Roma, și așa mai departe. Dar, sigur, astea sînt cumva motivele obiective. Imposibilitatea de a face repede, de a reface repede ceea ce s-a pierdut în 45 de ani. Unii spun că nu s-a pierdut, fiindcă am avut programe culturale. Eu însămi am făcut o groază de lucruri foarte frumoase acolo. Dar n-am refăcut încă ceea ce trebuia să fim, adică școala.

- Dumneavoastră credeți cu tărie că Academia de la Roma trebuie să fie ceea ce a fost, o școală?

- Da, o școală de specialiști. Noi avem în momentul de față pete albe. Unde mai este școala posibilă pentru arheologi? Pentru tinerii noștri arheologi. Italia rămîne, totuși, patria arheologiei, a săpăturilor. Încă sînt în curs. Adameșteanu este încă suprintendent, deși a ieșit la pensie, dar mai lucrează. În Sicilia, la Gela, în sudul Italiei. Pretutindeni el e cu instrumentaj nou, cu celebra lui metodă de fotografiere din avion, și așa mai departe, pentru descoperirea locurilor marcate de vechime. Ei, bine, lucrurile astea în arheologie în Italia se pot învăța cel mai bine. Filologia clasică unde o s-o poți învăța cel mai bine decît în Italia? Și așa mai departe. Pînă și arhitectura și belle artele. Și atunci, nu cumva, școala rămîne, totuși, sensul? Bursierii aceia pe care trebuie să-i am. Încă n-a apărut o lege a burselor. Acum e, plîngîndu-mă mereu și la Ministerul de Externe, și la Academie, s-au hotărît să facă un fel de *gentleman agreements*, un fel de convenție. Asta pînă la aprobarea legii burselor. Să aveam măcar patru, cum spunea Adameșteanu, sau șase bursieri, dar să începem. Am avut bursieri Tempus, dar aceia nu sînt ai noștri.

- Care credeți că ar trebui să fie rolul centrelor culturale, cele puține pe care le avem în lume, al bibliotecilor românești deschise pe ici, pe colo?

- Vedeți, lucrurile sînt puțin diverse. În parte, avem aceeași misiune toți, adică să facem posibilă comunicarea între România și Europa. Mie îmi vine să rîd cînd spun România și Europa, pentru că mi se pare complet absurdă distincția asta. De altfel, i-am auzit pe italieni, și poate asta în oarecare măsură m-a consolat, spunînd și ei: „Trebuie să intrăm în Europa”. Italianii să intre în Europa, ei care au gîndit conceptul de Europa în Renaștere, ei care sînt autorii Republicii literarum. Din unghiul lor și ei acum cer intrarea în Europa! Atunci sigur m-am mai consolat. Dar zic, ca să putem comunica între noi și în special cu Vestul, care am impresia că nu ne mai cunoaște, se cere să îndeplinim și niște programe culturale, adică schimburi. Și facem destule, să știți, de tot soiul, mostre, expoziții permanente, de pictură românească și de pictură italiană. Am deschis chiar Academia la 5 decembrie cu o superbă expoziție de icoane pe sticlă ardelenesti. O frumusețe. Din secolul al XIX-lea. Ni le-a încredințat Horia Bernea de la Muzeul Țaranului Român și a fost un succes. A fost Madrigalul. O eclatantă prezență. Ați auzit că acum Madrigalul a primit un premiu cu totul special la UNESCO la Paris, și Marin Constantin a fost declarat de către Federico Major, Directorul UNESCO, Ambasador al Culturii, ceea ce este un lucru extraordinar. Ambasador itinerant, evident. Deci facem concerte, facem expoziții, facem conferințe, gale de film. Dar n-avem încă utilajul necesar. Vreau să vă spun că eu n-am încă epidiascop. Eu nu pot să dau niște diapozitive. Și ce splendori am putea arăta! Aparatele de proiecție merg ca vai de lume. Pianul meu e cu placa de bronz spartă. Cam așa stau, în vreme ce ceilalți, Academii vecinilor noștri, nu vreau să pomenesc nume, sînt computerizați, sînt încărcăți de materiale, nu vreau să zic propagandă, că nu asta e cuvîntul, de materiale de cultură, cu care să te poți face cunoscut și cu care să și primești pe alții. Tot ce-am făcut împreună cu alții am făcut excelent. Am organizat o sesiune interacademică care a fost de ținută. Care într-adevăr a uimit, fiindcă unii își închipuiau că noi sîntem așa o țară a lumii a treia și cînd au venit acolo și Haulică, și Adameșteanu și am deschis o expoziție cu secolul al XX-lea, era vorba de relațiile italo-române, și cînd au văzut chiar italienii ce relații avem! (Ha! Ha! Ha!), și nu numai în trecut, dar și în ultimii douăzeci, treizeci de ani, au rămas cu totul uimiți. Și atunci nu e bine să ne agîtăm puțin mai mult, să eliberăm Academia de ceea ce a fost pînă acum, adică așa un fel de adăpost pentru diplomați, pentru atașați militari. Acolo trebuie să fie exclusiv un

Zoe Dumit

Să deschide

spre o lume

și să înceapă

La Mănăstirea Putna, unde Zoe Dumitrescu-Buşulenga doarme somnul de veci, s-a săvîrșit pomenirea și așezat la mormîntul din țintirim o cruce de marmură și cioplitorii de la Vama. Starețul Mănăstirii, Arhiepiscopul, a unui Centru de conferințe ce va purta numele ei. În toamna acestui an o primă sesiune științifică și literară a doamnei Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Zilele de cinstire de la Putna vor fi organizate de Televiziunea Română, în emisiunea „Cultura și Literatură” datorită fervoarei ideilor din viața ei literară și românești. (G. I.)

templu al culturii. Acolo să stea tinerii care au rămas în urmă pentru meseria lor. Să facem o selecție foarte bună și să deschidem o fereastră mare, largă, și cu foarte mult aer să ne deschidem spre o lume care să ne înțeleagă și să înceapă să ne înțeleagă. Pentru că, trebuie să spun, că ați vorbit de tîmăduire, dar adevărat că am venit aici și să mă tîmăduiesc, și să scap de durerile mele este și lipsa de iubire cu care ne înțeleg Occident.

- Doamnă Buşulenga, care ar fi explicația absenței a iubirii pentru noi și pe un alt plan, pe cel al iubire între noi?

- E una din durerile și ale mele, și ale noastre, care ne iubim și neamul, și cultura, ne iubim rădăcina. În primul rînd, am fost absenți. Acesta-i adevărul, am fost absenți timp de 45 de ani, în vreme ce ceilalți vecinii noștri, toți, au fost prezenți. Deci noi sîntem absenți, ca un fel de, de departe, de nouitate. Pe de altă parte, foarte mulți dintre oamenii care au plecat după război nu ne fac de fel cinste. Știți foarte bine cum se vorbește despre mîncătorii de lebede, știți foarte bine cum se vorbește prin gările marilor orașe, inclusiv prin gările României, dintre concetățenii noștri. Românii plecați nu numai întotdeauna cu lucruri, să zic așa, foarte multe. Nu știu cum să vă spun, libertatea repede cîștigă și sacrificiul copiilor acelorora extraordinari e înțeleasă de oameni. Și atunci fiecare își imaginează că libertatea e numai a lui și că opinia lui, bună, rea, trebuie să se pună oricum asupra tuturor celorlalte opinii. Aici mi se pare că este unul dintre curburile grave ale vieții contemporane. Sadoveanu avea o vorbă. „Libertatea e un fel de el, pentru omul puțin evoluat înseamnă libertatea pe bîta la drum. Pentru omul foarte evoluat, libertatea e numai interioară.” Pe de altă parte îmi place foarte mult să citez o vorbă a unui om politic, care afirma: „Am trăit toată viața mea pentru ca tu să poți avea altceva decît mine.” Mi se pare un fel de crez politic pe care trebuie să-l adopte orice om de pe lume și mai cu seamă noi, românii. Nu-i obligatoriu ca doi oameni care se iubesc să se ia neapărat de păr. Nu-i obligatoriu că cineva care crede altceva decît altcineva să fie ațel și să rupă relațiile cu acel om, să-l atace, să-l injurie, să-l fondeze, românu spunea, nu?, cîte bordeie atîtea obișnuite capete atîtea păreri și așa mai departe. Adică tu îți îngăduința noastră omenească și, mai cu seamă, românu venind din ortodoxia noastră, că și aici sînt momente de cumpănă, toate acestea au fost uitate. Și cultura noastră atît de tolerantă se vede brusc confruntată

Cu-Buşulenga:

o fereastră largă,
să ne înțeleagă
ne iubescă

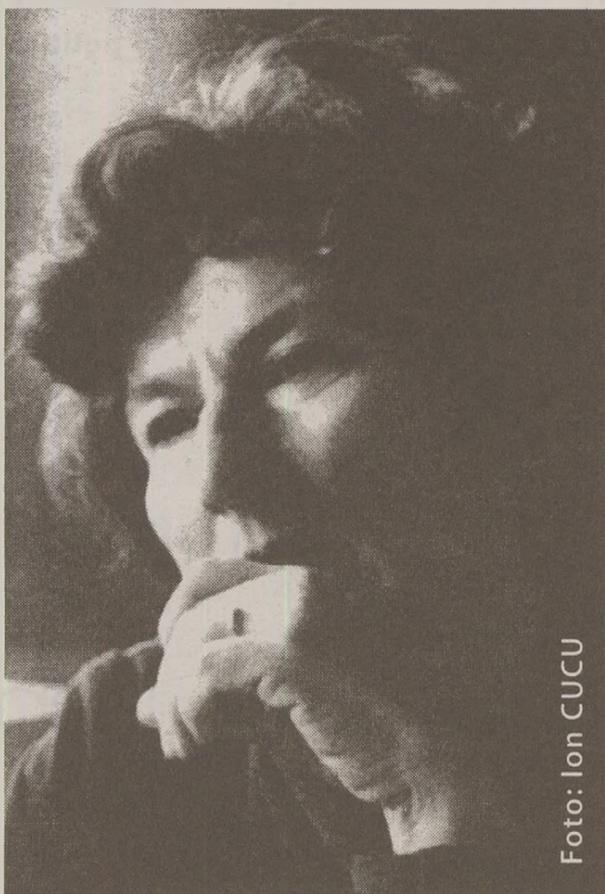

Foto: Ion CUCU

uşul (Maica Benedicta, numele de călugărie),
de la trecerea sa în neființă. Cu acest prilej, s-a
rândind semnătura lui Vasile Gorduz și modelată de
Melchisedec Velnic, va începe în curând construcția
Maica Benedicta“. Dan Haulică pregătește pentru
moștenirii spirituale lăsate de Zoe Dumitrescu-
tit că între casetele mele se află un interviu luat
fost difuzat în luna septembrie a aceluiași an de
duminică“. L-am transcris pentru **România**
ca un pios omagiu adus unei înalte conștiințe

enumărate atacuri, dinafară și dinăuntru, tocmai pentru
a fost o biserică, cum am spus odată, și părintele Staniloaie
a arătat bucurios de ce-am zis, a fost o biserică rugătoare.
n-a fost o biserică militanță. Monahismul nostru, pe care
și românii ar trebui să-l cunoască, pentru că ar fi, mi se
are mie, unul din leacurile posibile pentru tensiunea și
risparea în care trăim, monahismul și chinoviile au fost
liste lăcașuri de rugăciune caldă pentru oameni, pentru
ura, pentru creație. Și călugării noștri și călugărițele noastre
au făcut datoria către țară și către Dumnezeu într-un
tacut. Și închiși în chiliile lor. Ei, acum li se reproșează
psa capacității de a ieși în afară. Poate o să se învețe și
sta. O să se învețe sigur, pentru că românii, cum zicea afî
e frumos Petre Țuțea, „...doar nu sîntem niște debili
mintali.“ Hî! Hî! Hî! Românii noștrii se adaptează
barte repede și înțeleg foarte repede și învață foarte repede
o să fie în stare să iasă din acest impas, sînt convinsă,
ar esențial e să știe niște lucruri, pe care ori le-au uitat,
ri nu le-au știut niciodată. Și mă gîndesc mai cu seamă
tineri, care au nevoie de ucenicii noi. Dar la cine ucenicii?
la marile modele. Aveam atîtea modele. Nu e bine să dăm
la piciorul în modelele noastre.

- Ați atins o chestiune care are legătură tocmai cu ceea
e vroiam să vă întreb. Este vorba de recuperarea acestor
modele, de atitudinea ce-o manifestăm azi față de acestea.
tă, sîntem martorii, și e vorba chiar de unii dintre dascălii
dumneavoastră, Călinescu, de pildă...
- Și Vianu.

- ...Și Vianu, sîntem martorii tulburării amintirii lor,
că acesta ar putea fi cuvîntul potrivit să definească
ceea ce se întîmplă?

- Și acesta este un subiect al durerii mele. Mai cu seamă
eu am fost alături de amîndoi și mai cu seamă am fost
devotată și am să rămîn devotată pînă la moarte Profesorului
Vianu, care a reprezentat modelul meu suprem. Nu numai
li se face o nedreptate enormă, dar se calcă totul în
țioare, și nu numai lor. Am auzit, eu am stat mai puțin
ci, am stat la Roma, am auzit că și Eminescu e tratat în
momentul de față cu oarecare superioritate și cu oarecare
istanță. Am auzit pe unii spunînd că a fost un poet ca
ricare altul și a fost mitizat într-un anume timp. Vai de
bine! Cum poate cineva să spună un lucru ca ăsta. Iar cît
despre ceilalți! De altfel am făcut o sesiune la Academia
Română de cum m-am întors, să-l recuperăm pe Arghezi,
mva. Adică nu e un act normal călcarea în picioare a
valorilor noastre.

- Să sperăm, doamnă Zoe Dumitrescu-Buşulenga, că
acesta este un păcat trecător și nu vom pași pe căi
greșite, cum s-a mai întîmplat cîndva și vom prelua nuanțat
ceea ce s-a strîns în cultura românească de-a lungul timpului
și îndeosebi în ultimele aproape cinci decenii. Pentru că,
trebuie să o spunem de-a dreptul chiar, un pustiu n-a
fost.

- Știți, eu n-aș vrea nici o clipă să vorbesc pro domo,
dar, cum să vă spun, eu am asistat la drama lui Tudor Vianu,
am fost martora zbaterilor lui teribile. L-am urmărit pe
Călinescu. Oamenii aceștia au încercat să salveze niște
momente îngrozitoare. Oamenii aceștia au încercat să scoată
la liman cu orice preț cultura românească și lumea valorilor.
Va dați dumneavoastră seama, se trăia într-o lume, nu se
mai vorbește despre lucrurile astea, firește, într-o lume
în care Eminescu fusese înlocuit cu Neculuță, cu Păun
Pincio și cu Beldiceanu, într-o lume în care se interziseră
Goga, Rebreanu, Blaga. Aduceți-vă aminte! Copiii, tinerii
nu știu lucrurile acestea. Atunci, pentru ei, o etichetă pusă
acum de un răuvoitor sau de un mai puțin cunoscător
este literă de evanghelie. Discuția trebuie să fie nuanțată,
ca să putem ieși din confuzia asta. O istorie contemporană,
o istorie așa de complicată, se cere nu doar explicată, dar
și văzută cu maximum de nuanțe, cu microscopul.
Pentru că toată lumea a încercat, nu vorbesc de cei care
n-au căutat decît glorie, onoruri, vorbesc de oamenii
aceștia mari, care au încercat să salveze ce era de salvat.
Și tinerii trebuie să afle lucrurile acestea. Nu poți trage
cu bidineaua peste patruzeci și cinci de ani. N-a fost,
cum ați spus, un pustiu. Și, slavă Domnului!, măcar scriitorii
sînt destui. Vrem sau nu vrem noi să-i recunoaștem acum,
vor fi recunoscuți peste treizeci, patruzeci de ani. Vorba
dumneavoastră, refacem erorile făcute de totalitariști de
stînga, cînd au venit la putere, cînd au șters cu linia
negre tot ce era cultura românească. Aduceți-vă aminte
că Eminescu era înlocuit cu A. Toma și așa mai departe.
Arghezi a fost scos de Sorin Toma din cultura românească.
Sigur că ne dau acum mulți lecții, dar noi sîntem mai bătrîni
și am trăit anii aceia cu luciditate și cu un simț al dramei,
pe care mulți l-au uitat. Ei, bine, nu poți proceda din
nou la fel, în sens invers. Eu zic că esențial este să repunem
pe tineri în fața unei istorii adevărate a celor patruzeci și
cinci de ani. Să arătăm în ce măsură, de pildă „Secolul 20“
a fost o revistă admirabilă. Sau chiar „Revista de istorie
și teorie literară“ a Institutului „Călinescu“, pe care l-am
condus. A fost o revistă foarte bună. Nu mai vorbesc de
România literară sau de altele la fel de frumoase,
„Echinox“ de la Cluj, „Dialog“ de la Iași și atîtea altele.
Toate reviste admirabile, cu condeie admirabile. Oamenii
aceia sînt încă, scriitorii aceia sînt încă între scriitorii
de astăzi. Nu-i poți arunca la coș. Nu mai vorbesc de școala
noastră de muzică, care este una din cele mai strălucite din
Europa. Școala noastră de plastică nu se compară cu nimic.
Eu trăiesc în Italia și văd ce înseamnă pictura italiană
contemporană. Sînt niște novici contemporanii italienii pe
lîngă marii pictori și sculptori români. Atunci cum pot
să fac praf, cu ce scop? Cui folosește? Asta mă întreb mereu.
Cui prodest? Cui folosește această radere, această *tabula
rasa* din cultura și istoria românească? Cine dorește să
ne pierdem identitatea chiar în halul acesta? Știu ce
mîini sînt aci, sînt mîini dinăuntru, dinafară. Dumnezeu

știe?! Dar noi oricum trebuie să încercăm să ne păstrăm
identitatea și să ne păstrăm valorile. Și modelele. Un popor
fără modele nu poate trăi, se prăbușește.

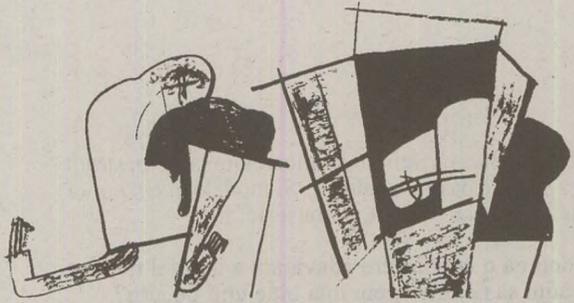
- Credeți că o cunoaștere adevărată a istoriei noastre
ne-ar îngădui să ne înțelegem mai bine unii pe alții?

- Dacă stai și explici tinerilor, că mi s-a întîmplat în
numeroase rînduri asta, că au venit și vin la mine tineri,
se ridică o ceață. Chiar oamenii de 35, 40 de ani, nu înțeleg
foarte bine, pentru că ei n-au trăit perioada de ocupație
rusească, fiindcă eu așa o numesc, '44-'64. Primi douăzeci
de ani ei nu-i știu. Ei nu știu decît ultima parte de dictatură.
Ei trebuie să știe și lucrurile acelea și să lege niște explicații.
Să știe că ni se impuneau anumite lucruri, că se dădeau
anumite ucazuri, că am trăit așa douăzeci de ani și că noi
așa ne învățasem să umblăm, *underground*, ca niște cîrțițe.
Pe vremea aceea, cînd rușii ne dictau. Vă aduceți aminte
în lingvistică ce-a fost. Păi ce-a fost cu ortografia noastră.
Toată lumea atacă acum Academia Română, pentru că vrea
să reintroducă ortografia de pînă la comunism. Dar lumea
nu-și aduce aminte de ucazul din 1953 care zicea că,
dacă s-ar fi adoptat mai degrabă ortografia cea nouă, am
fi avut cu un moment mai devreme exemplare mult mai
bune din clasicii marxism-leninismului și din minunata
literatură sovietică. Ei, lumea nu știe treburile astea. Acea
ortografie a fost introdusă prin ucaz. Se împotrivesc revenirii
la ortografia veche tinerii care nu cunosc cum au stat
lucrurile. E un exemplu poate mărunț. Pentru mine nu-i
mărunț. Dar trebuie să se înțeleagă foarte multe aspecte
politice și istorice, și sociale, și psihologice, care au influențat
enorm cultura. Și totuși, și totuși, s-a făcut cultura
și scriitorii aceia, cum spun, sînt niște scriitori. Ce-i aia
niște colaboraționiști. Ai trăit în epoca aceea și ai făcut tot
posibilul să-ți păstrezi valorile și să supraviețuiești sau
să faci să supraviețuiască acele valori. Dacă, așa cum spun,
n-ai fost, firește, o persoană care n-ai urmărit decît un
oportunism ieftin. Deci tinerii trebuie învățați, reînvațați
istorie. De aceea eu cer foarte insistent întotdeauna pentru
tineri studiul istoriei adevărate, nu după manualele lui
Roller, să se recapete educația religioasă, să se recufunde
în fîntînile de spiritualitate ale neamului nostru și să
dobîndească apoi o oarecare educație civică și politică.
Lipsa de istorie a doctrinelor politice în lume duce și ea
la confuzia actuală. Dacă întrebă chiar pe unii șefi de partide
politice, habar n-au de ce înseamnă o doctrină politică și
ce înseamnă o istorie a doctrinelor politice și unde ajunsesem
noi între cele două războaie mondiale. Ni se spune nouă,
oamenilor bătrîni, nu?, că nu exista nici un fel de democrație
în țara românească. Vai de mine! Vai de mine! Da' cum se
poate spune o prostie ca asta?! Sigur că cine n-a trăit între
cele două războaie și chiar înainte de Primul Război Mondial
nu știe ce-i aia. Dar noi am știut și ce reprezenta votul
universal, și opțiunea pentru un partid sau altul. Adică
nu sîntem veniți nici din lună, nici din lumea a treia. Am
trăit sincronizați perfect cu Europa de la 1918 și pînă în
1939. Am produs un Brîncuși, un Enescu, un Blaga și atîția
alții. Ce să căutăm? Ni se spune mereu „România nu
este vrednică să intre în Europa.“ Ei cum!? Ei cum
asta!? Lucrurile sînt foarte complicate și puțin triste. Adică
mult triste, de fapt. Dar nădăjduim că timpul să lumineze
și Dumnezeu să lumineze poate mințile noastre, ca să putem
învața pe alții cum a fost și cum revin întruna la aceeași
obsesie a mea și cum trebuie să reluăm și să refacem
modelele, cum trebuie să mergem pe urma modelelor.
De asta vreau să fac un conveniu internațional în luna
noiembrie, dacă am să pot, dacă am să am mijloacele
necesare, dacă nu, nu, să aniversăm fundarea Academiei de
Romania de la Roma, tocmai pentru ca să aduc pe
Pîrvan și pe Iorga în atenția românilor și a lumii.

- Doamnă Zoe, îmi mărturiseați ieri – astăzi sîntem
în ajunul sărbătorii Adormirea Maicii Domnului, care e
hramul Mănăstirii Văratec – că vremurile nu sînt prielnice
tipăririi cărții. Cu toate acestea bănuiesc, cu tot vrtejul
treburilor în care sînteți prinsă, n-ați părăsit scrisul?

- La Roma am făcut numai administrație. Acesta-i
adevărul. N-am avut o clipă liberă pentru scris. Dar intenția
de a scrie o carte nu m-a părăsit, nu fiindcă eu aș ține la
asta, dar pentru că iarăși m-am întîlnit cu cîțiva discipoli,
care mi-au cerut acest lucru. Cîțiva tineri din alte discipline
decît cele filologice. M-au rugat să vorbesc despre
aceste lucruri mai puțin știute de ei. Nu atît despre
istoria contemporană, cît despre istoria monahismului
romănesc, ortodoxiei, rînduielilor noastre. Aceste
lucruri sînt menite să ne scoată puțin din contingent și să
ne dăruiască o liniște de care avem nevoie adîncă, isihia
aceea de care vorbesc bătrînii noștri călugări isihiaști. Isihia
aceea a ortodoxiei trebuie să reintre în sufletele noastre.
Pacea nu poate veni decît dinăuntru.

- Doamnă Zoe Dumitrescu-Buşulenga, vă mulțumesc
și vă doresc și dumneavoastră și celor care ne-au urmărit
liniștea de care avem nevoie.

În mod absolut evident, intelectualitatea moldovenească s-a poziționat în timpul perestroicii sub semnul unui angajament politic.

istorie culturală

Romanist bine cunoscut, apreciat și premiat în multe țări, cu studii despre Petrarca, teatrul francez din secolele al XVI-lea și al XVII-lea sau realismul din opera lui Stendhal și Flaubert, profesorul Klaus Heitmann a manifestat, se știe, un constant interes și pentru interferențele culturale româno-germane, iar în acest context și

pentru identitatea românilor de peste Prut și Nistru.

În 1965 a publicat, astfel, în revista germană *Zeitschrift für Romanische Philologie* un amplu studiu intitulat *Limba și literatura română în Basarabia și Transnistria (Așa-numita limbă și literatură moldovenească)*. Ajuns și la Chișinău, studiul i-a scos, pur și simplu, din sărite pe partizanii ocupantului sovietic. A urmat – cum a arătat Aurelia Felea în *Timpul* (nr. 246 din 8 iulie 2005) – un inimaginabil cor de insulte. Profesorul Heitmann a fost catalogat drept „vrăjmaș al literaturii moldovenești”, „intrigant”, „calomniator”, „mincinos”, „ins doritor să semene vrajbă între popoarele U. R. S. S. etc., etc. Furia măzgăliților sovietici și sovietizanți a fost, mai ales, iscată de respingerea de către autor a ideii despre existența a două limbi: moldovenească și română.

În aceste circumstanțe, nu-i de mirare că abia în 1998 a putut să apară – în Editura Arc din Chișinău – volumul *Limba și politica în Republica Moldova, care a înmănușat câteva din luările de poziție ale profesorului Heitmann pe tema „Basarabia”*.

Nu demult, în organizarea Cercului de studii sud-est europene din Iena, a avut loc un *Simpozion la care domnia-sa a prezentat o comunicare cu titlul menționat în capul acestor pagini*. Și, extrem de amabil ca întotdeauna, mi-a trimis textul, iar întrucât acesta are 15 pagini, culese mărunț, domnia-sa mi-a acordat libertatea de a-l face cunoscut, în traducere, cititorilor **României literare** într-o versiune abreviată, impusă de rigorile de spațiu ale revistei.

Întrucât nu am avut la îndemână vasta bibliografie consultată de autor, am tradus citatele sale după versiunea germană care, sunt convins, e foarte exactă.

Dumitru HÎNCU

În Basarabia – a declarat, în 1995, un cunoscut scriitor în patria sa, dl. Nicolae Dabija – parafrazându-l pe celebrul poet rus Evgheni Evtușenko – un poet e mai mult decât poet. E, în același timp, politician, pedagog, comandant de oști, marinar și cleric. Afirmația se referea, în special, la momentul schimbării din anii 1987-1989, când o bună parte dintre scriitorii statului succesor al fostei Uniuni Sovietice a optat pentru denumirea oficială *Moldova*, în timp ce marea majoritate a literaților continua să prefere titulatura *Basarabia* – ceea ce e, în sine, un act politic. După cum, în loc de „poet” sau „scriitor”, e utilizată în Moldova apelatiunea de „intelectual”, deși termenii nu sunt similari, întrucât printre scriitori se pot număra și istorici, lingviști, docenți. Prin cei din urmă sunt înțeleși, mai ales, membrii Asociației Scriitorilor, cu un vast spectru de discursuri și tendințe, ceea ce-i determină pe adversarii ei s-o acuze de lipsa unui profil cultural și politic bine definit.

Oricum, în mod absolut evident, intelectualitatea moldovenească s-a poziționat în timpul perestroicii sub semnul unui angajament politic. Iar cele mai importante organe ale începerii și promovării procesului de renaștere națională în fosta Republică Sovietică Moldovenească au fost revistele *Literatura și artă* și *Nistru* (devenită apoi *Nistrul*, iar de la începutul anilor nouăzeci *Basarabia*), ambele publicații ale Asociației Scriitorilor. Acest proces a cunoscut o dezvoltare furtunoasă într-o vreme când în România mai stăruia înabușitorul climat al ultimei faze a dictaturii. Dar nu înainte, totuși, ca Gorbaciov să-i fi creat, prin glasnost și perestroica, un spațiu propice spre a se afirma. În mod special, merită amintiți scriitorii ca Ion Druță și Grigore Vieru, ce treceau atunci drept cel mai important prozator și respectiv cel mai important poet de limbă moldovenească, cu alte cuvinte românească. Dar, cu siguranță, trebuie amintiți și alții, ca: Leonida Lari, Dumitru Matcovschi, Ion Hadârcă, Valeriu Matei și mai sus pomenitul Nicolae Dabija, redactorul-șef al revistei *Literatura și artă*. Încât, încă din 1990, Mihai

Klaus Heitmann

Intelectualii, politica și societatea în Republica Moldova

Cimpoi, președintele Asociației Scriitorilor, el însuși activ luptător pentru cauza națională, a putut afirma că: „Scriitorii au fost cei care au întreținut flacăra demnității naționale”. Și, într-adevăr, scriitorii pro-români și democrați, în majoritatea lor membri ai partidului *Frontul Popular al Moldovei* au fost cei care, prin acțiunea lor publică, au condus la „renașterea națională”. Lor li se datorează, într-o măsură decisivă, diversele etape ale „renașterii”: în 1989, recunoașterea identității dintre limba „moldovenească” și cea română, înlocuirea scrierii chirilice cu cea latină, proclamarea limbii naționale ca limba a Statului, în 1990 adoptarea drapelului cu culorile naționale românești și noua stemă a Statului. Iar la finele lui octombrie 1993, Congresul scriitorilor din Moldova și-a fixat ca misiune întărirea conștiinței și spiritualității naționale.

În tot acest proces, un rol hotărâtor l-a jucat revista *Literatura și artă*, condusă din 1986 de Dabija. În anii care au urmat și în pofida titlului ei, ea a abordat cu precădere teme politice. Iar ecoul stărnit a fost uriaș; în 1989 avea un tiraj de 188.000 de exemplare. Iar un slogan cu mare circulație pe atunci: *Scriitorii și poporul* exprima strânsa legătură dintre cea mai mare parte a lor și populația vorbitoare de limbă română din Basarabia. Și, la fel cum revista își modificase profilul, și o bună parte dintre scriitorii și-au schimbat atitudinile. În 1994, de pildă, Vieru a ținut să declare: „Am fost nevoit să-mi schimb uneltele poetice cu cele publicistice, întrucât de pe baricade nu poți avea accente filozofice”. Și tot în același an, Dabija a precizat: „Noi, scriitorii basarabeni, suntem condamnați să facem politică”. Încât și adversarii mișcării innoitoare de la jumătatea anilor nouăzeci au trebuit să recunoască că ceea ce ei numiseră „Panromânism” sau „Sindrom basarabean” cucerise aproape toată intelighenția.

Deși nu e mai puțin adevărat că, pe la mijlocul aceluiași deceniu, în tabara intelectualilor s-a produs o spartură, un profund dezacord ce durează și acum. Căci mai sus amintiții intelectuali, cei din primele clipe, și cu deosebire cei grupați în jurul revistei *Literatura și artă* erau, sub raport estetic și ideologic, naționaliști și conservatori. Orizontul lor era – și continuă să fie – extrem de limitat, concepția lor în materie de literatură e oarecum apropiată de semănătorismul românesc de la începutul secolului al XX-lea, iar doctrina lor provincial-regionalistă, împinsă până la o adevărată xenofobie, îndreptată atât împotriva Răsăritului, cât și a Occidentului. Pe o poziție diametral opusă a luat, însă, în același timp naștere în tânăra generație o grupare literară ce se opune tradiționalismului și naționalismului și pune sub semnul întrebării întreaga evoluție a literaturii basarabene de la începutul secolului al XX-lea. Numiți „optzeciști”, reprezentanții ei au început, de fapt, să scrie în a doua jumătate a anilor optzeci și s-au impus mai ales prin 1994-1995. Și tot atunci, mai exact în octombrie 1994, a apărut revista *Contrafort*, ce continuă să fie condusă de Vasile Gârnet (n. 1958), în calitate de director și de Vitalie Ciobanu (n. 1964). Subtitlul ei o prezintă drept *Revista a tinerilor scriitori din Republica Moldova*.

Sponsorizată de fosta Fundație Culturală Română din București, astăzi Institutul Cultural Român, *Contrafort* este, indubitabil, cea mai bună publicație literară, culturală din Basarabia și poate sta alături de periodice românești ca **România literară**, *Dilema* sau *Vatra*. Printre numele ce pot fi întâlnite în *Contrafort*, cu mai mică sau mai mare regularitate, trebuie amintite alături de Gârnet și Vitalie Ciobanu, cele ale lui Arcadie Suceveanu (n. 1952), Mircea V. Ciobanu (n. 1956), Grigore Chiper (n. 1959), Valeriu Matei (n. 1959), Nicolae Leahu (n. 1963), Ghenadie Postolache (n. 1964), Aura Christi (n. 1967) sau Dumitru Crudu (n. 1967). Foarte înrudită cu spiritul și orientarea *Contrafortului* este și revista *Sud-Est*, care apare în 1990, condusă de Valentina Tazlăuanu și, de asemenea, subvenționată de la București.

Optzeciștii sunt, mai cu seamă, poeți și esești. Proza și teatrul n-au prea găsit adepți în rândul lor. Poezia le e puternic înrăurită de aceea a *optzeciștilor* români, de la care și-au luat și numele, cum a făcut, de altfel, și *Contrafort*, ce amintește prin titlu de revista românească de literatură *Contrapunct*, ce apare în 1990. În articolul-program din primul număr al *Contrafortului*, Gârnet a și subliniat, de altminteri, legătura dintre optzeciști și modernității români. Drept elemente caracteristice ale literaturii lor a citat fragmentarismul, stilul prozaic, autoreferențialitatea, autoironia și metatextualitatea, toate acestea puse, însă, „sub semnul culturii”. Și tot în același prim-număr, Vitalie Ciobanu a arătat: „Nu ne vom alătura niciunui partid politic”. Dar vor aspira la modernitate, concepția europeană asupra omului și culturii menite „să ne scoată din tipicul nostru provincialism”.

Faptul că tânăra – care, între timp, nici nu mai este atât de tânăra – generație de poeți s-a declarat și e programatic decisă să se țină deoparte de luptele dintre partide, nu înseamnă, totuși, că în luările ei de poziție nu există și atitudini politice. Căci chiar numai ruptura de provincialismul local a fost o atitudine politică, ce denota hotărârea ei de a nu permite ca literatura să fie influențată de un retrograd naționalism proromân. Și, de aceea, încă din primul număr, *Contrafortul* a precizat că va lupta împotriva „valului de, uneori, mediocră poezie patriotică care a dominat în anii precedenți viața literară și politică a Basarabiei”. Ceea ce era o aluzie la „vechii” autori din *Literatura și artă*, a căror concepție despre literatură era socotită perimată și neconformă cu spiritul vremii. Căci, spre deosebire de cei „vechi”, „tinerii” nu mai erau de părere că poezii trebuiau să fie tribuni ai poporului. De altfel, și revista *Sud-Est*, prin pana Valentinei Tazlăuanu, pe atunci și ministru-adjunct al Culturii, s-a ridicat, într-un interviu, împotriva izolaționismului, mediocrității și automulțumirii provinciale. „Patriotismul e un lucru frumos și înălțător” a ținut ea să precizeze, „dar nu și o meserie”. Iar în anul care a urmat, tot redactarea-șefă a revistei a constatat că în țară erau două culturi. Una din ele se mulțumea să spună, împreună cu Eminescu: „Suntem români și cu asta basta”. În resentimentele ei, ea rămăsese o victimă a istoriei și trăia obsesiv, ca într-o cetate asediată. Cealaltă se străduia, dimpotrivă, să creeze sensibilitate pentru valorile libertății

După mai bine de zece ani de la săvârșirea a ceea ce, la vremea ei, a fost numită „renaștere națională” – o renaștere în care intelectualii și, mai cu seamă, scriitorii au jucat un rol hotărâtor, se ridică, deci, acum problema evoluției locului lor în viața societății.

Klaus Heitmann

și ale lumii în schimbare. Iar în cartea lui, *Frica de diferență*, Vitalie Ciobanu a arătat, în 1999, că scriitorii din generația *Contrafortului* luptau pentru identitatea românească a Basarabiei și împotriva a tot ce limita libertatea spiritului. Dar – și aceasta e ideea călăuzitoare a generației – calea spre unitatea românilor trece prin Europa. Iar la o reuniune internațională a editorilor de reviste de cultură care a avut loc la Viena la finele anului 1995, tot el a declarat: „Unitatea românească trebuie privită prin prisma integrării europene, ca parte a unui proces general european și în acest spirit poporul român ar putea fi un bun exemplu pentru alte țări din fostul bloc răsăritean. Pentru noi, românii din Basarabia, calea către Europa poate duce numai prin România, alături de România, matricea culturii și civilizației naționale”.

Dacă în citatul de mai sus deviza era, așadar, „Spre Europa, via România”, doi ani mai târziu, date fiind stările de lucruri reale, Ciobanu și-a modificat punctul de vedere, adoptând unul contrar. Acum lucrurile se prezentau altfel:

„Noi vom regăsi România, viitoarea Românie și, odată cu ea, integrarea pierdută numai în cadrul valorilor europene și nu în ograda țărănească a preferințelor noastre personale, într-un cerc strâmt și patriarhal”.

Iar în ce constă aceste valori europene, prin care intelectualul basarabean ar putea birui „handicapul marginalizării sale”, tot Ciobanu a arătat în amintita carte:

„În plan politic, tinerii scriitori basarabeni, structural poziționați în favoarea unirii, doresc să înlocuiască răsuflata retorică naționalistă printr-un discurs lucid, echilibrat, întemeiat pe realitățile momentului și propagarea valorilor liberale: dialog, toleranță, comunicare, transparență, activism, cooperare și inițiativă – caracteristici indispensabile ale unei societăți civile. Misiune extrem de dificilă”.

Reacția celor „vechi”, cu alte cuvinte a cercului de la *Literatură și artă* la critica „tinerilor” a fost, la rândul ei, cât se poate de critică. De la mijlocul anilor nouăzeci, Dabija și prietenii lui poartă un război pe două fronturi, pe de o parte împotriva grupărilor „antiromânești” axate pe sloganul independenței republicii, așa-numiții „moldoveniști și a rusofililor, iar pe de altă parte împotriva tinerilor pro români, dar și cosmopoliți, democrați și postmodemi. Lupta împotriva acestora îmbracă, uneori, un caracter foarte emoțional, luând forma unor imprecizii nestăpânite, a unor invective ce dezvăluie afinitatea acestor grupuri cu stilul extremiștilor de dreapta

din România și poziția lor anti-occidentală și anti-europeană. Atacând revista adversă, Grigore Vieru a calificat-o ca fiind, în același timp, elitară, anti-națională și „europenistă”. Iar Grigore Matcovschi a cerut „domnilor europeni” să nu-i insulte poporul, să nu scuibe în fântâna din care Basarabia bea apă, înfierând totodată masoneria, ce ar dori să impună întregii lumi o religie satanică și s-a infiltrat și în Asociația Scriitorilor, unde-i umilește pe „bătrâni”. După care, cu alt prilej, același scriitor a făcut o netă demarcație între tradiționaliști, ca Vieru sau Leonida Lari, și „europenii apostatați, cei dintâi orientându-se în scrisul lor după popor, iar ceilalți după prostituatelor și homosexualii din Paris. Optzeciștilor li se reproșează, astfel, pe de o parte că s-au dezis de patria-mamă România, iar pe de altă parte că, la ordinul Bucureștilor, atacă „valorile basarabene”, dându-se a înțelege că sunt în solda și remorca unor grupări francmasonice, evreiești, pro-ungurești și, în genere, „antipatriotice” din România.

După mai bine de zece ani de la săvârșirea a ceea ce, la vremea ei, a fost numită „renaștere națională” – o renaștere în care intelectualii și, mai cu seamă, scriitorii, au jucat un rol hotărâtor, se ridică, deci, acum problema evoluției locului lor în viața societății. Mai sunt ei considerați mentori ai vieții politice? Le-a mai rămas ceva din imensul prestigiu și uriașa influență de care s-au bucurat în timpul perestroicii? Și cum își vad ei înșiși, la acest început de nou veac, poziția lor în opinia publică?

Răspunsurile la aceste întrebări sunt oferite tot de optzeciști. Într-una din luările lor de poziție față de tema „Intelectualii și dreptul de a greși”, în nr. 3/2001 din *Sud-Est*, Nicolae Negru a schițat un dezvoltat bilanț, ce merită a fi citat în întregime:

„Odată cu finele veacului a luat sfârșit și perioada de glorie a intelectualilor basarabeni formați în era sovietică. La zece ani după căderea imperiului sovietic, steaua lor a apus definitiv. A ieșit din scenă umilită, aproape ridicolă și de plâns, după ce în timpul perestroicii a jucat un rol atât de important și de venerat. Eroul și salvatorul națiunii, dezinteresatul cavalier al onoarei și dreptății, „conștiința poporului” – se dovedește acum un banal politician, un ahtiat după slujbe, un parvenit căruia nimic din ce-i omenesc nu-i e străin. Și „în cel mai bun caz”, se retrage, dezamăgit și disperat, îmbătrânit și cocoșat, renunțând la misiunea pe care atât de mândru și-o asumase drept elitară”.

Cele de mai sus pun în lumină două schimbări, evocate și de alții, anume căderea în oportunism politic și, ca alternativă a ei, căderea în dezonoare.

În ce privește relația dintre scriitor și politică, în înțelesul cel mai strict al cuvântului, adică influența exercitată asupra acțiunilor guvernului, parlamentului, partidelor și diverselor organizații, politologul Oleg Serebrian a considerat că ultima parte a deceniului opt „a avut o amprentă prea literar-artistică”. A fost vorba – a afirmat el – de o emancipare națională, dar cu precădere s-a vorbit despre Ștefan cel Mare, istoria, limba poporului, alfabet și Eminescu, dar nu și despre modul cum s-au eliberat statele baltice de jugul comunist, de lichidarea K.G.B.-ului și de construirea unui stat independent. Pragmatismul și politica erau înlocuite de patos, iar uneori chiar de un patos isteric. În aceeași ordine de idei s-a exprimat și istoricul Ion Țurcanu care a socotit că scriitorii au jucat, fără îndoială, un rol important, dar formulând revendicări ce țineau mai ales de specificul indeletnicirii lor. Și de aceeași opinie e, de altfel, și istoricul român Alexandru Zub, conform căruia entuziasta mișcare de renaștere

istorie culturală

românească de dincolo de Prut a avut doar rezultate simbolice, fără ca ele să fie sprijinite și de reforme sociale și politice.

În loc să dezvolte concepte politice proprii – poate fi rezumată o autocritică des întâlnită – autorii ei s-au lăsat seduși de *establishment*. Foștii „leaderi de conștiință”, cum îi numește Valentina Tazlăuanu, n-au ramas la înalțimea dobânditului prestigiu, ci s-au lăsat aleși deputați în Parlament, au preluat funcții de conducere în partide și nu s-au mai interesat de problemele culturii, întrucât grupările lor politice le-au fixat alte priorități. Iar Vitalie Cioban, referindu-se la aceiași „scriitori-deputați”, „activiști ai mișcării de eliberare națională”, a vorbit despre foști ca despre o „trădare a intelectualilor”.

Partidele democratice din care fac acum parte – a constatat și Gârneț, în 1999 – duc o politică strict defensivă, care se mulțumește să reacționeze la cea oficială, fără, însă, să dezvolte idei proprii, constructive. Iar toate acestea fac ca inteligența băștinașă să constituie o mare dezamăgire.

Ce s-ar fi întâmplat, totuși, dacă cei de mai sus ar fi rezistat? În acest caz, a arătat Negru în declarația anterioară amintită, ei s-ar fi lovit de o altă situație. S-ar fi retras în lumea lor interioară și ar fi fost copleșiți de mizeria economică și socială de care suferă Moldova, ca și toate statele succesoare ale fostei Uniuni Sovietice. Scriitorii – a afirmat și Eugen Lungu, în 1999 – au câștigat ceva de neprețuit: libertatea cuvântului. Dar au și pierdut ceva. Căci literatura produce himere, iar cine mai da azi un ban pe himere? Și, la rândul lui, Vitalie Ciobanu într-un articol – din 2005 – respirând o acută tristețe și intitulat *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova* – articol preluat și în culegerea sa de eseuri cu același titlu – s-a văzut nevoit să constate că masa populației crede că alfabetul latin e cauza săraciei ei, cu alte cuvinte că postulatele democratice de la începuturile anilor nouăzeci – și, prin rigoare, stegarii acestora, scriitorii – au dus la criza în care se zbate republica. Mai mult, crede el, cei care vad în colegii sai „oile negre ale schimbării” nici nu greșesc prea mult, dat fiind că intelectualii basarabeni n-au știut să impună în politică, economie și viața socială reformele pe care le preconizau.

Și, totuși, în pofida acestor frustrări, în rândurile intelectualilor umaniști – între care se numără și cercul de la *Contrafort* – se întrezărește un licăr de speranță. Își dau seama de pierderea prestigiului de care s-au bucurat înainte cu ani, dar se simt încurajați de semnalele ce le vin din provincie, unde profesori, bibliotecari, reprezentanți ai autorităților locale continuă să-i privească cu simpatie, vad în ei păstrătorii valorilor fundamentale, posesorii soluțiilor ieșirii din stagnare. E, poate, un mod idilic de a privi lucrurile, dar nu mai puțin și o dovadă de respect și încredere în faclierii spiritului. ■

Publicitate

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:

13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)

Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)

Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!

Și muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

DW

DIN REGIM DE LISTĂ NEAGRĂ, - N REGIM DE PUBLICITATE

motto: "in bilet după mână aceasta și reclame pentru sonii și împăcarea simțurilor" (BASMI / Povestea Vărbii / '66 - periferic debut în raza miliției literare)

SPARISfilm prezintă

IN MEMORIAM M.R.P.

mandat internațional Urmărit: ULYSSE alias ULISSE (Gazeta Literară). Pt.: asociere genocid cultural.

manela horticolă adevărații paraziti ai prolecultismului impresionist de mătasea broastei jurasicpareul maculaturii. Nu poetaștrii la bucată, beți - lemn la limba de.

IN MEMORIAM NEGO propagandistic (haznalimnic/protopinism sincron). Istoria de la la: volumul de mlaștină dizlocat de cordia, cu dop, de praf. Ce rost, poetul, decăat a da sens pustiei -fie și doar de-o călimară agonisită?

memorialul candrea vitraliu-i tot până la urmă gem oglinzile de-atâtea clanuri sușanele și pupici caii albi mi-i caut pe pereți ei mintea-n ce dădui de licurici

CELELALTE ARGOTICE Munca de cinste a scriitorului Schematismul evazionismului Cum era și firesc, «tezele din iulie» (...) au stăruit o înaltă eferveșcență în rândurile scriitorilor.

deontologice in memoriam Bănulescu

* POMINA LUMII * Unde -alesii obștii se mai vaită de câți i-au ales? * SEPARAREA PUTERILOR: în stat, vocația breslei; în lăuntru, pe loc repaos - capii ad-tivi monopolizând redacțiile pe seama cutărui gladiator de 1 singur * SCRITORIMUL * Ileana, Nora, Ana poeziei române n-au a ne lumina cu probitatea, forța lor destinul curent/ de perspectivă? * ANONIMATUL LA PERSOANĂ * Culmea tehnicii de discreditare al preacrupuloaselor crășmăteci * cântice mârliștești * Quod erat demonstrandum * CACOFONIA REPLICII * Drept degenerat din vanitate-n (auto) polemică fără terț obiectiv * BIODEGRADABILITATE * La ce ușă de cosmos vreun corp solar îngădui-și-ar a-și proclama deșeurile (fie și galactice) mai mult ca potrivite strălucirii luceferilor? * RUINA * unui poet desfigurat - iertare nobilei gazde pentru pajața ce-arăt.

Le Point 8 de la PROCLAMATION de TIMISOARA adapté, inclu dans l'EUROCONSTITUTION!

LE CAS G.D.S. Exposé dès sa fondation à l'infiltration par l'ex-Securitate, le Group de D'intégration Social roumain, tant œuvré pour l'intégration européenne, menacé par une "democratique" expulsion de son siège? Si l'U.E. se laisse faire par les réseaux de l'ancien bloc communiste, il lui arrivera la même chose.

LA THEO-BETISSE DE LUXE DANS LES EDITIONS CONTINENTALES GRAND-FORMAT "....la conversion au catholicisme de l'empereur romain Constantin Ier" !!! („AU CŒUR DE LA CHRETIENNE" / „100 plus belles cathédrales du monde" / REBO - Maxi-Livres (en anglais) - PAYS-BAS/ Fabrication en ALLEMAGNE/ version en FRANCE/ imprimée en SLOVENIE) - Alors, CHARLEMAGNE - en bon byzantin - était ORTHODOXE, non?!

ALLEZ, SARKO! La sacrée terre ou 's'élevait la Cité de Byzance ne tient pas de l'Europe?! Notre continent est une île de CORAIL, de REUNION, plutôt qu'une UNION de valeurs européennes?!

PROTEGEZ LA CATHEDRALE «SAINT-JOSEPH» de BUCAREST! N'oubliez jamais la fraternité du peuple belge (l'opération «Villages roumains») face à l'anéantissement du berceau rural-ocuménique par le régime de Ceausescu.

Autrement, pas toujours facile de régulariser des saints lieux orthodoxes sous des cieux si libres et pieux!

OCROTII CATEDRALA «SF. IOSIF» DIN CAPITALA

as sistinle (image) CIPRIAN GRIGORE ANCA DOBRESCO (communication) IRINDRIC HOFFMANN

Mihai Teclu (Belgia) Bătrâna, gn capătăna Bătrânoare, om capătăna așa perche, căl înal, la trepanare! portret robot vis de-a dreptu-n daruri în mir boit și pesmet va mai fi un drept la imagine bis pe miorița mea de oet

LA CROIX DE LA CROIX Ni honte, ni remords - 3 „religions" au même unique (déjà triple) Dieu? A chaque concordance de calendrier, les chrétiens attendent un miracle: redevenir ce qu'ils sont - des croyants de religion chrétienne en toute diversité. Le miracle les attend depuis le Baptême du Fils de l'Homme. Foi à deux visages!

cas de figure Visage double - quand il ne s'agit pas d'un double visage. bordel total Juger: (se) taire droit. Chanter: juger. Mourir: chanter. Aimer: mourir. Donner son âme: aimer. Rendre l'infini: à l'infini. Le reste: deux points. Une paire: de points. Vivre: par cœur. Mon oeil, mon oeil! Trainée tout au long de la rue, vers les trous noirs, à la belle étoile et dans la boue, clocharde, si nue, seule l'ombre se garde la chasteté en tout.

à son point le plus haut Mi nuit. La foule enflammée. Le streaptease des robots. se lipitori de nod în papuri unii mlaștina pre mlaștină drept har bolta pângăriră lacul de cleștar de plagiarea lunii

gratititis Sieur, visage et autel, tout plein! Ce n'est rien car sans moindre doute. d'après Bulgakov - au Th. Nat. Bucarest - Quel jeu! Nature divine.

de drept prozaic DEMNITATEA UMANĂ- decența relației/ traiului - se regăsește prea palid în Constituția de comun drept manelic antijurnal Pe lanțuri stăpână ți-ești, penitenciară! Banana și canionu-n toată țara! La poarta albă-n ceruri dindărăt, pruncii-n alb te-așteaptă să-i înveți frumosul fat. Îți scalzi de la un lagăr de creație la altul anemona, Cănele Lup te mușcă din coaja de recsona! De-un banc politic cu tovarășii la halbă, bate-n dungi o cruce roșie pe dubă albă. ...Io nu fur că știu fura! Da' mi-i furată țara mea!

tichie de mărgăritar reluare-n buclă de la nr. francofoniei Nici lepădați de demonul inchiiziției roșii, că ea-și scoate scomișii la reverul sutanei lângă iubirea aproapelui de cutia de milă. Rupere de oase-ntru salvarea micilor posedați ...și cât cinism față de unșii aducerii bolșilor de rugă una cu pământul! Ne mai lipsește, -a propos, Catedrala Mântuirii Europii. Altfel, neamule, -ntorceai creerul, Semnul Crucii când Îl vedeai: acum, la ficcare dintre stopuri, faci mătăanii în tranvai.

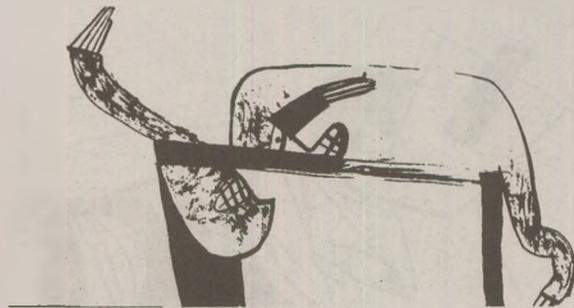
erata la numărul trecut noaptea, -ntins pe licurici, ghici, pământule, ghici ex- USSR: (1) Ce autori, de-amnar de timp editați, au fost ținuți obștește pe cod-bară până la Revoluție? (2) Ce despăgubiri i-au onorat? ex- ACADEMIEI DE LARUSI: (3) Care din părinții tipografiei românești moderne, riscându-și libertatea sub cenzura cezaro-crăiască, a fost cântat de Argezi?

SPARISfilm point/ punct contact: mihai@hotmail.com mlaștina pre mlaștină drept har bolta pângăriră lacul de cleștar de plagiarea lunii

CENZURA MUTILEAZĂ OPERE, LISTA NEAGRĂ UCIDE AUTORI

România literară nr. 20/ 25 mai 2007

Asemenea capului, picioarele își sapă drumul lor prin secole. Asemenea pălăriei, pantofii își au istoria și istoriile lor.

literatură

Ioana Părvulescu

CRONICA OPTIMISTEI

Urcând pe o scară spiralată și îngustă cele șase etaje până la terasa cu clopote a Turnului din Pisa, aveam la nivelul ochilor, pe trepte, una și aceeași pereche de pantofi. Spre norocul meu, erau pantofi de cea mai bună calitate, *made in Great Britain*, la fel ca stăpânul lor: dintr-o piele care face riduri fine, nu nouă, dar nici distrusă de ani, fără un fir de praf, pantofi comozi și discreți, ușori și stabili. Încercând să-mi stăpânesc unele probleme cu claustrofobia, sprijinindu-mă din când în când de zidul care chiar îmi dădea senzația de înclinare, m-am gândit un moment la importanța pantofilor în istoria omenirii. În Turnul din Pisa, începând din secolul 12, tălpile tuturor celor care urcaseră treptele – tot mai multe trepte și tălpi de la un secol la altul – lasaseră urme vizibile în piatra acum extrem de alunecoasă. Pantofii maro din fața mea, espadrilele mele cu solzi la vârf și perechile felurite care urmau după ele călcau cu grijă și efort în căușul lucios. Asemenea apei, picioarele își săpaseră drumul lor în piatră, sculptaseră adâncitura după adâncitura. Asemenea capului, picioarele își sapă drumul lor prin secole. Asemenea pălăriei, pantofii își au istoria și istoriile lor.

Când motanul din poveste vrea să schimbe soarta stăpânului sau, fiul cel mic al morarului, îi cere o traistă și o pereche de cizme. Fiul cel mare primise moștenire de la tatăl său moara, cel mijlociu primise măgarul, iar cel mic un motan. Părea cel mai oropsit. Dar, din momentul în care i se da perechea de cizme, motanul, *încălțat acum*, îi schimbă norocul. Mai mult decât haina, „încălțăminte face pe om”. Pentru anul 1697, când a apărut povestea lui Perrault, a fi încălțat avea o semnificație socială puternică. Încălțăminte face minuni, e ca bagheta magică, de aceea abundă poveștile cu pantofi, conduri, papuci care-ți schimbă soarta, de la *Cenușăreasa* la *Muc cel Mic* sau la *Pantofii roșii* ai lui Andersen.

Romanele istorice confirmă folclorul: în *Razboi și pace* soldații vii se grăbesc să smulgă cizmele din picioarele morților. Este singura lor șansă de supraviețuire în gerurile rusești. Viața lor echivalează cu o pereche de cizme. Gradul de civilizație și cărțile citite sunt și ele echivalente unei în pantofi sau cizme: a doua sau a treia „ generație de încălțați”, se spune, în loc de orice altă determinare. În poveștile familiei mele mai există amintirea unui strămoș care venea la Brașov cu pantofii în traistă sau prinși pe după gât și se încălța la intrarea în oraș. Pantofii erau o achiziție pe termen lung și trebuia păstrată, eventual lăsată moștenire. Importanța cizmarului sau pantofarului era la fel de mare ca aceea a bărbierului. Pentru cel care știe să citească în detalii, asemenea lui Sherlock Holmes, încălțările dau toate informațiile despre viața purtătorului lor.

Într-adevăr, dacă te gândești bine, pantofii poartă marca țării, cum sunt sabotii pentru olandezi, ei spun ceva despre ocazie, solemnă sau banală, despre ocupație, sport, balet, bal, excursie, despre interior sau exterior, despre anotimp, despre sărăcie sau bogăție, iar în acest ultim caz despre noblețea reală sau parvenitism. Englezii, de pildă, nu ies niciodată cu pantofi noi, lucrul fiind nu numai de prost gust, dar și primejdios, pentru că pantofii noi fac surprize.

Din toc în toc

Este amuzant să constăți că între Caragiale tatăl și fiul, adică între personajele lor emblematice, una dintre deosebirile esențiale e cea legată de ținută. Nimic nu definește mai bine lumea lui I.L. Caragiale decât întâmplarea cu pantofii din *La Paști*. Aici, noaptea de sărbătoare e marcată de pantofii noi și e de presupus că Lache, amicul, la fel ca absolut toate personajele din lumea lui Caragiale, poartă, la asemenea ocazii, pantofi noi sau rezervați momentelor solemne, așadar puțin purtați. Faptul că ei au pantofi *la fel* (și îl pot schimba între ei pe cel care îi bate, luându-l de la tovarășul de suferință) spune limpede că și stăpânii sunt la fel, sunt variante ale aceluiași tip. Ei se pot consola reciproc pentru că, dacă îi doare, îi doare în același timp și în același fel. Iar ciorapii „crem și cam largi, care vin de fac cute” atât la Lache, cât și la amic arată lipsa de preocupare pentru mofturi vestimentare. La Mateiu Caragiale, scriitor-dandy care are grijă de propria ținută, e de neconceput ca două personaje să aibă pantofi la fel. Nu numai că oameni diferiți nu se pot îmbrăca identic, fiind, dimpotrivă, individualizați maniacal, dar chiar unul și același personaj, Aubrey de Vere, lord englez și personaj noctambul, nu se îmbracă „de două ori la fel”, iar aspectul său dovedește o „migăloasă găteală”. Abia cadavrul lui, ca maximă crimă, este găsit *desculț*, lucrul care e la fel de cumplit ca arderea feței lui cu apă tare, până la os, și îl anonimizează.

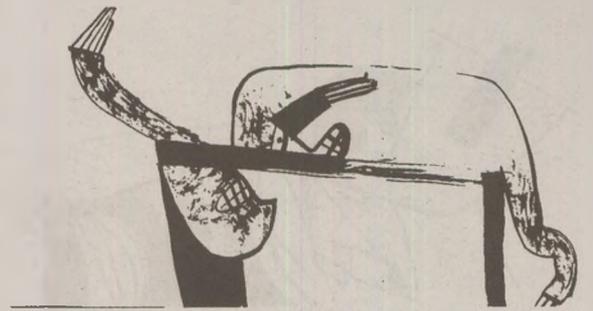
Câta diferență față de problemele și însemnele vestimentare ale lui Lache și ale amicului! Aceștia se descălță de ghetă, tot siliți de împrejurări, unicele împrejurări cu adevărat crâncene și dureroase din lumea lor și *din noaptea* lor: „La Mitică, amândoi sunt forțați să scoată iar câte una, însă acum viceversa: Lache p-a din stânga și amicul p-a din dreapta... și cu mai multă precauțiune decât la Gambrinus – fiecare ș-o ține dinainte pe masă...” Pantofii pe masă – se poate imagina o ofensă mai mare la adresa conveniențelor de la 1900? Există un „englez” și în schița lui I.L. Caragiale, care-i amendează

și-i ridiculizează pe cei doi, dovedind că diferența între mentalitatea britanică și cea autohtonă începe de jos, de la baza: la Gambrinus, berăria lui Caragiale însuși, când cei doi prieteni își caută pantofii scoși din picior, constată că „un câine englezesc [...] face sluj ținând două ghetă-n gură”. Și aici apare un personaj misterios: „Un mare hohot de râs pomește dintr-un colț al berăriei”. Nici o altă precizare asupra celui care râde și care, probabil, este chiar stăpânul berăriei. Fraza are valoare de autoportret strecurat în tablou, așa cum pictorii se plasează în pânzele lor sub un chip mitologic sau istoric.

Am văzut de curând un scurtmetraj francez ingenios: răsturnând cutumele de filmare, operatorul zăbovea exclusiv pe încălțăminte. Camera de filmat nu ajungea mai niciodată la figură, care era înlocuită, uneori, cu o temă muzicală. Încetul cu încetul, din sanda în sanda, din toc în toc și din melodie în melodie, ajungeai să-ți dai seama că e vorba de o nunta la care se pregătesc să meargă socrii, rudele de toate gradele și vârstele și, desigur, mirii. Tot ce ține de întâmplările nunții era sugerat prin recursul la încălțăminte, care funcționa la fel de implacabil ca recursul filozofului la metodă. Iar pantofii aveau, toți, felul lor de a fi, care-l copia pe al stăpânului, întâmplările lor comice sau triste. Aveau, altfel spus, suflul și soarta.

Una dintre cele mai vechi amintiri din copilăria mea este o venire cu familia, la București. Eram cu toții într-un troleibuz și, de la nivelul înălțimii mele de atunci, am început să mă uit la pantofi: erau înspăimântători. Scâlțaiți, deformați, murdari și lăbărtați. Între ei, doar o pereche delicată, din antilopă, care contrasta puternic cu restul. Aceasta venise de la Brașov cu persoana care mă ținea de mână. Am avut, pentru prima oară, desigur intuiția diferenței de mentalitate între Ardeal și Regat, deși, cu timpul, am ajuns să înțeleg și să iubesc și scâlțaiții pantofi din troleibuzele bucureștene. ■

Asemenea capului, picioarele își sapă drumul lor prin secole. Asemenea pălăriei, pantofii își au istoria și istoriile lor.

literatură

Ioana Părvulescu

CRONICA OPTIMISTEI

Urcând pe o scară spiralată și îngustă cele șase etaje până la terasa cu clopote a Turnului din Pisa, aveam la nivelul ochilor, pe trepte, una și aceeași pereche de pantofi. Spre norocul meu, erau pantofi de cea mai bună calitate, *made in Great Britain*, la fel ca stăpânul lor: dintr-o piele care face riduri fine, nu nouă, dar nici distrusă de ani, fără un fir de praf, pantofi comozi și discreți, ușori și stabili. Încercând să-mi stăpânesc unele probleme cu claustrofobia, sprijinindu-mă din când în când de zidul care chiar îmi dădea senzația de înclinare, m-am gândit un moment la importanța pantofilor în istoria omenirii. În Turnul din Pisa, începând din secolul 12, tălpile tuturor celor care urcaseră treptele – tot mai multe trepte și tălpi de la un secol la altul – lăsaseră urme vizibile în piatra acum extrem de alunecoasă. Pantofii maro din fața mea, espadrilele mele cu solzi la vârf și perechile felurite care urmau după ele călcau cu grijă și efort în caușul lucios. Asemenea apei, picioarele își săpaseră drumul lor în piatră, sculptaseră adâncitura după adâncitura. Asemenea capului, picioarele își sapă drumul lor prin secole. Asemenea pălăriei, pantofii își au istoria și istoriile lor.

Când motanul din poveste vrea să schimbe soarta stăpânului său, fiul cel mic al morarului, îi cere o traistă și o pereche de cizme. Fiul cel mare primise moștenire de la tatăl său moara, cel mijlociu primise măgarul, iar cel mic un motan. Părea cel mai oropsit. Dar, din momentul în care i se dă perechea de cizme, motanul, *încălțat* acum, îi schimbă norocul. Mai mult decât haina, „încălțăminte face pe om“. Pentru anul 1697, când a apărut povestea lui Perrault, a fi încălțat avea o semnificație socială puternică. Încălțăminte face minuni, e ca bagheta magică, de aceea abundă poveștile cu pantofi, conduri, papuci care-ți schimbă soarta, de la *Cenușareasa* la *Muc cel Mic* sau la *Pantofii roșii* ai lui Andersen.

Romanele istorice confirmă folclorul: în *Război și pace* soldații vii se grăbesc să smulgă cizmele din picioarele morților. Este singura lor șansă de supraviețuire în gerurile rusești. Viața lor echivalează cu o pereche de cizme. Gradul de civilizație și cărțile citite sunt și ele echivalente uneori în pantofi sau cizme: a doua sau a treia „generație de încălțați“, se spune, în loc de orice altă determinare. În poveștile familiei mele mai există amintirea unui strămoș care venea la Brașov cu pantofii în traistă sau prinși pe după gât și se încălța la intrarea în oraș. Pantofii erau o achiziție pe termen lung și trebuia păstrată, eventual lăsată moștenire. Importanța cizmarului sau pantofarului era la fel de mare ca aceea a bărbierului. Pentru cel care știe să citească în detalii, asemenea lui Sherlock Holmes, încălțările dau toate informațiile despre viața purtătorului lor.

Într-adevăr, dacă te gândești bine, pantofii poartă marca țării, cum sunt saboții pentru olandezi, ei spun ceva despre ocazie, solemnă sau banală, despre ocupație, sport, balet, bal, excursie, despre interior sau exterior, despre anotimp, despre sărăcie sau bogăție, iar în acest ultim caz despre noblețea reală sau parvenitism. Englezii, de pildă, nu ies niciodată cu pantofi noi, lucrul fiind nu numai de prost gust, dar și primejdios, pentru că pantofii noi fac surprize.

Din toc în toc

Este amuzant să constăți că între Caragiale tatăl și fiul, adică între personajele lor emblematice, una dintre deosebirile esențiale e cea legată de ținută. Nimic nu definește mai bine lumea lui I.L. Caragiale decât întâmplarea cu pantofii din *La Paști*. Aici, noaptea de sărbătoare e marcată de pantofii noi și e de presupus că Lache, amicul, la fel ca absolut toate personajele din lumea lui Caragiale, poartă, la asemenea ocazii, pantofi noi sau rezervați momentelor solemne, așadar puțin purtați. Faptul că ei au pantofi *la fel* (și îl pot schimba între ei pe cel care îi bate, luându-l de la tovarășul de suferință) spune limpede că și stăpânii sunt la fel, sunt variante ale aceluiași tip. Ei se pot consola reciproc pentru că, dacă îi doare, îi doare în același timp și în același fel. Iar ciorapii „crem și cam largi, care vin de fac cute“ atât la Lache, cât și la amic arată lipsa de preocupare pentru mofturi vestimentare. La Mateiu Caragiale, scriitor-dandy care are grijă de propria ținută, e de neconceput ca două personaje să aibă pantofi la fel. Nu numai că oameni diferiți nu se pot îmbrăca identic, fiind, dimpotrivă, individualizați maniacal, dar chiar unul și același personaj, Aubrey de Vere, lord englez și personaj noctambul, nu se îmbracă „de două ori la fel“, iar aspectul său dovedește o „migăloasă găteală“. Abia cadavrul lui, ca maximă crimă, este găsit *desculț*, lucrul care e la fel de cumplit ca arderea feței lui cu apă tare, până la os, și îl anonimizează.

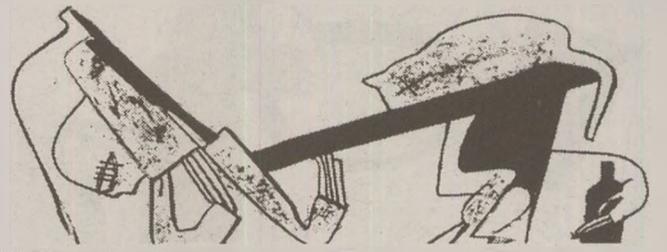
Câtă diferență față de problemele și însemnele vestimentare ale lui Lache și ale amicului! Aceștia se descalță de ghetete, tot siliți de împrejurări, unicele împrejurări cu adevărat crâncene și dureroase din lumea lor și *din noaptea* lor: „La Mitică, amândoi sunt forțați să scoată iar câte una, însă acum viceversa: Lache p-a din stânga și amicul p-a din dreapta... și cu mai multă precauțiune decât la Gambrinus – fiecare ș-o ține dinainte pe masă...“ Pantofii pe masă – se poate imagina o ofensă mai mare la adresa conveniențelor de la 1900? Există un „englez“ și în schița lui I.L. Caragiale, care-i amendează

și-i ridiculizează pe cei doi, dovedind că diferența între mentalitatea britanică și cea autohtonă începe de jos, de la bază: la Gambrinus, berăria lui Caragiale însuși, când cei doi prieteni își caută pantofii scoși din picior, constată că „un câine englezesc [...] face sluj ținând două ghetete-n gură“. Și aici apare un personaj misterios: „Un mare hohot de râs pomește dintr-un colț al berăriei“. Nici o altă precizare asupra celui care râde și care, probabil, este chiar stăpânul berăriei. Fraza are valoare de autoportret strecurat în tablou, așa cum pictorii se plasează în pânzele lor sub un chip mitologic sau istoric.

Am văzut de curând un scurtmetraj francez ingenios: răsturnând cutumele de filmare, operatorul zăbovea exclusiv pe încălțăminte. Camera de filmat nu ajungea mai niciodată la figură, care era înlocuită, uneori, cu o temă muzicală. Încetul cu încetul, din sanda în sanda, din toc în toc și din melodie în melodie, ajungeai să-ți dai seama că e vorba de o nunta la care se pregătesc să meargă socrii, rudele de toate gradele și vârstele și, desigur, mirii. Tot ce ține de întâmplările nunții era sugerat prin recursul la încălțăminte, care funcționa la fel de implacabil ca recursul filozofului la metodă. Iar pantofii aveau, toți, felul lor de a fi, care-l copia pe al stăpânului, întâmplările lor comice sau triste. Aveau, altfel spus, suflet și soartă.

Una dintre cele mai vechi amintiri din copilăria mea este o venire cu familia, la București. Eram cu toții într-un troleibuz și, de la nivelul înălțimii mele de atunci, am început să mă uit la pantofi: erau înspăimântători. Scâlțiați, deformați, murdari și labărtați. Între ei, doar o pereche delicată, din antilopă, care contrasta puternic cu restul. Aceasta venise de la Brașov cu persoana care mă ținea de mână. Am avut, pentru prima oară, desigur intuiția diferenței de mentalitate între Ardeal și Regat, deși, cu timpul, am ajuns să înțeleg și să iubesc și scâlțiații pantofi din troleibuzele bucureștene. ■

În compania brianților săi discipoli, frații Thomas și David Enhco (primul la pian & vioară, al doilea la trompetă), sau de unul singur, Lockwood atinge culmi ale extazului violonistic.

a r t e

Sibiul rămâne capitala jazzului

Cu mult timp înainte de a fi desemnat capitala culturală europeană, Sibiul era deja cunoscut drept „capitala jazzului din România”. Prestigiul acumulat timp de aproape patru decenii plasează Festivalului internațional de jazz sibian printre evenimentele de referință din domeniu. Grație, în primul rând, Fundației Pro Art Hermannstadt, coordonate de Titi Schmidt și Simona Maxim, ediția din acest an a atins cote valorice comparabile cu modelul montreuxian, pe care organizatorii și-l asuma deliberat.

„Ostilitățile au fost deschise” în Pavilion 2007 de către jazzmenii locali, mobilizați în jurul mereu tânărului baterist Lucian Fabro. L-am recunoscut, cu plăcere și surpriză, pe pianistul Ciprian Oancea, copilul minune descoperit de fondatorul festivalului sibian, Nicolae Ionescu, prin anii 1980. Apoi, Marius Popp – nume de referință al jazzului autohton – a propus un „string project” pe cât de original, pe atât de valoros. În pendant cu cvartetul de coarde, compozițiile sale își revelează latențe și frumuseți inedite. Fără baterie, dar susținut ritmic de un contrabasist empatic, dinamic și fantast – pe numele său Arthur Balogh – domnul Popp și-a manifestat mai bine ca oricând în anii din urmă personalitatea de interpret-creator. Avem de-a face cu un spirit lucid, a cărui incisivitate contrabalansează duioșia inerentă a viorilor, violei și violoncelului. Rămâne de sperat că acest ciclu compozițional, numit de Popp „suită de jazz-pamflete”, va fi întregit pe viitor.

Dintre marii violoniști pe care i-a dat Franța jazzului, avurăm șansa de a-l revedea pe Didier Lockwood. Dacă în urmă cu două decenii, la prima sa apariție sibiană, interpretul lăsa pe alocuri impresia unei virtuozități factice, aproape narcisiste, acum constatăm că el a parcurs un real proces de maturaj, în litera și spiritul jazzului. În compania brianților săi discipoli, frații Thomas și David Enhco (primul la pian & vioară, al doilea la trompetă), sau de unul singur, Lockwood atinge culmi ale extazului violinistic ce l-ar putea eclipsa chiar pe Nigel Kennedy. Totul bazat pe o substanță muzicală densă, clară și poetică, nuanțată și violentă...

Cu un program de compoziții proprii – imprevizibile, variate, fundamentate însă pe un echilibru de orologiu helvet – s-au prezentat *Herbie's Explorations 3000*. Liderul cvartetului este Herbie Kopf, bas-ghitarist bine cunoscut atât la el acasă (Zürich), cât și pe plan european, îndeosebi într-o țară cu o viguroasă viață jazzistică precum Lituania.

Un recital contradictoriu a fost cel al vocalistei Dee Dee Bridgewater. Mizând pe un gloriu trecut jazzistic frumoasă interpretă cochetează, de ani buni, cu succesul comercial, pe care nu se sfiește să-l obțină (era să zic „stoarcă”) uneori prin procedee mai curând cabaretistice. Ideea de a-și alcătui întregul recital din șansonete franțuzești a funcționat în doi timpi: piese arhicunoscute din repertoriul unor Trenet, Piaf sau Brel redată liniar-potic, urmate însă de o ameliorare palpabilă atunci când compozițiile aparțineau unor autori mai apropiați de limbajul jazzului: Claude Nougaro, Leo Ferrer. Un atu bine exploatat de Dee Dee este experiența ei din sfera dansului, ca și profesionalismul acompaniatorilor: Ira Coleman/bas, Marc Berthoumieux/ acordeon, Jean-Marie Ecay/ghitară, plus bateristul argentinian Minino Garay.

Muzicienilor de culoare le-a fost rezervat un spațiu consistent în festival. Archie Shepp – corifeu al free-jazzului din anii 1960 – a prins o seară foarte bună la Sibiu 2007. Pe alte scene unde-l văzusem în ultimii ani părea copleșit de oboseală. De data asta însă artistul și-a alcătuit o formație pe măsura complexității propriilor capacități expresive, ca saxofonist, cântăreț, recitator: un nonet capabil să concilieze ecouri din Sun Ra sau *Art Ensemble of Chicago* cu frazările a doi rapperi (Jalal și Vicelow), fantasmale keyboardistice ale malianului Cheik Tidiane Seck, cele gharistice ale francezului Stephane Guéry și suportul solid al camerunезului Raymond Doumbé la ghitară-bas și al americanului Steve McCraven la baterie (toți înveșmântați ca pentru un concert al *Arkesteri* lui Sun Ra). Întregul recital putea fi luat drept o adaptare a sloganului *ancient to the future* (din epoca mișcării *black power*) la condiția tot mai precară a umanității post-11 septembrie.

Grupul *Vox Populi's* a alcătuit în jurul lui Dean Bowman, unul dintre vocaliștii inovativi de pe scena americană actuală. Tehnicile neconvenționale abundă, însă interpretul nu le absolutizează (așa cum ne-a obișnuit s'o facă, de pildă, un Phil Minton). Discursul e fragmentat, deconstructivist, dar nu își refuză nici momente de jubilație pe ritmuri binare, susținute de puertoricanele Tony Cintron, de conveniență cu

basistul Rael Wesley Grant (vechi aliat al maestrului Sam Rivers!). Marea surpriză a fost, cel puțin pentru subsemnatul, prezența în grup a lui D.D. Jackson – nimeni altul decât companionul meu redacțional de la *Down Beat*, unde ține o rubrică eseistică. Știam că Jackson e unul dintre cei mai apreciați pianști ai generației jazzistice 2000, dar la Sibiu m-a dat gata cu orgiasticele sale fugi pe claviatura reglată să sune ca o orgă Hammond.

Un recital pe care l-aș defini prin sintagma *reabilitarea intensității subtile* a fost cel prezentat de reputatul saxofonist Chico Freeman împreună cu grupul de sorginte caribeiană *Iguatoca*. Încă o mărturie a fascinației exercitate de Cuba asupra jazzmenilor americani! Muzica trăiește aici prin pulsația ritmică, accentele înșelătoare, ambitusul dinamic (de la pianissimo la pasaje de frenezie colectivă), propulsia asigurată de ostinato-urile pianului și de balansul contrabasistic. Strălucitoare prestația celor trei cubanezi – Julio Barretto/baterie, Ivan Bridon/pian și Felipe Cabrera/contrabas – cărora li se adaugă *conguero*-ul columbian Rodrigo Rodríguez, capabil să mobilizeze audiența cu *hip-hop*-ul său hispanic.

Într-o notă mai puțin cosmopolită și mai domol-central-european a evoluat cvartetul austriac al trompetistei/fluegelhomistei Michaela Rabitsch și al ghitaristului Robert Pawlik. Virtuozitatea și tehnica impecabilă sunt trăsăturile definitorii ale Trio-ului Marian Petrescu din Finlanda. Emigrat de tânăr în acea țară scandinavă, pianistul își asumă condiția de emul al unor modele precum Oscar Peterson sau Bill Evans. Bravura sa interpretativă mi-l amintește, totodată, și pe irezistibilul Leonid Cijik al anilor 1980. Competent susținut de parteneri (Mihai Petrescu/contrabas și britanicul Keith Hall la baterie), Marian Petrescu îi cucerește pe spectatori prin dexteritate, fluentă și nuanțare a expresiei pianistice de factură net calofilă.

O demonstrație a vitalității școlii poloneze de jazz a reprezentat-o recitalul cvintetului condus de legendarul Zbigniew Namyslowki. Deși a împlinit șapte decenii de viață, „Zbiggy” rămâne imbatabil în mânuirea saxofonului alto, iar în ultimii ani s-a preocupat de cultivarea noilor generații. De altfel, trombonistul actualului grup e chiar fiul său, Jacek Namyslowski, iar ceilalți juni – pianistul Slawomir Jaskulke, bateristul Grzegorz Grzyb și contrabasistul Michal Baranski – manifestă o impresionantă maturitate și flexibilitate în tratarea sofisticatelor teme compuse de lider.

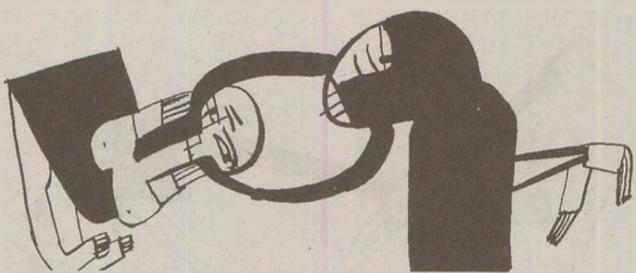
Aidoma colegului sau polonez, trompetistul Enrico Rava

e profund legat de destinul jazzului din patria sa. După o viață dedicată acestei muzici, el a devenit – chiar și pentru autosuficienta scenă transatlantică – un nume de referință, unul dintre puținii artiști capabili să perpetueze moștenirea milesdavisiană. Nu necesarmente întru literă, ci mai cu seamă întru spirit. Mult-ășteptatul recital Rava de la Sibiu ne-a adus și revelația altor patru muzicieni de talie mondială, chiar dacă dintr-o generație mult mai tânără: Gianluca Petrella/trombon, Andrea Pozza/pian, Rosario Bonaccorso/bas și Emanuele Maniscalco/baterie. O revarsare de melodicitate, specific peninsular, evidențiind valențele melodic-timbrale ale celor două instrumente de alamă protagoniste. Dar și o admirabilă capacitate de interrelaționare, schimburi rapide de idei, cu humorul lor subiacent.

Grandiosul final a aparținut celebrei *Vienna Art Orchestra* și a coincis cu aniversarea (la 19 mai 2007) a trei decenii de la înființarea ansamblului păstorit de Mathias Ruegg. Cariera ce sfidează vicisitudinile unei epoci deloc faste pentru formatul big band. Se știe că VAO a transfigurat cu maxim rafinament jazzistic lucrări de Mozart, Schubert, Verdi, Wagner, Strauss, Satie, Gershwin și mulți alții, devenind un instrument suplu pentru gândirea dirijorului/compozitorului/aranjorului din fruntea sa. Cred că alegerea programului intitulat *Duke Ellington the Sound of Love* a fost soluția optimă pentru Sibiu. Orchestra ne-a purtat pe aripi invizibile, într-un vârtej muzical peste spațiu și timp (cum ar fi zis poetul *Jazz-band-ului pentru nunțile necesare*, Ion Barbu), spre Olimpul artei supreme. Toți membrii VAO posedă virtuți de mari improvizatori, dar și nobila aptitudine (la limita umilinței) de a se contopi în efortul colectiv. Nu dispun de spațiu pentru fiecare în parte, dar sunt dator să elogiez măcar câteva contribuții individuale la acest triumf: trompetistul Juraj Bartos (actualmente jazzmanul numărul unu al Slovaciei), Herwig Gradischnig la sax bariton, Harry Sokal la instrumente cu ancie, Hans Strasser/contrabas, Mario Gonzi/baterie, Matthieu Michel/trompetă, Anna Lauvergnac/voce, Nico Gori/clarinet, Ed Partyka, Adrian Mears și Robert Bachner – din eclatanta secțiune de tromboni. Această celebrare a virtuților *big band*-ului va rămâne cu siguranță printre momentele inubliabile din istoria festivalului sibian. Păcat că, dintre atâtea televiziuni ce ne mănâncă viața, nu s-a găsit măcar una să immortalizeze evenimentul.

Virgil MIHAIU

a r t e

Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

Zilele acestea, zapînd de la un talk show la altul, de la un miting la altul, am înțeles ceva din plictisul marilor carnasiere care își fac rondul în fața zăbrelelor cuștii și de ce românul în mod special este un animal politic, nu și politicos. Tot într-una din aceste zile am revăzut un film vechi și «scandalos» la vremea lui, ca și acum, un film-parabolă care explorează limitele noastre, în contextul în care o minoritate, deține puterea absolută și o exercită discreționar: ultimul film al lui Pier Paolo Pasolini, – asasinat la Ostia, în preajma Romei în noaptea dinspre 1 spre 2 noiembrie 1975 –, inspirat de romanul omonim al Divinului marchiz, Marchizul de Sade, scris în timpul detenției sale la Bastilia în 1785, pierdut și regăsit după moartea acestuia. Regizorul, așa cum mărturisea într-un text din 1974, intenționa să rămână fidel romanului sadian, respectînd cronologia evenimentelor și personajele, dar sintetizînd substanța redundantă a efectelor sadiene în jurul structurii de ansamblu a celor trei mari cercuri infernale, «cercul maniilor», «cercul rahatului» și «cercul singelui», împreună formînd o arhitectură inițiativă, de o perfecțiune barocă a unui *theatrum mundi* dement. Diferența esențială o constituie schimbarea cadrului, secolul al XVIII-lea francez este înlocuit cu anii 1944-1945 în timpul Republicii Sociale Italiene, republica fascistă musoliniană de la Salo, iar seniorii sadieni detracți au devenit ofițeri SS sau colaboraționiști de extracție aristocratică acționînd cu complicitatea acestora.

Beneficiînd de putere absolută, un grup de patru Seniori, Președintele Curval (60 de ani), ducele de Blangis (50 de ani), bancherul Durcet (53 de ani) și Episcopul, fratele ducelui (55 de ani), organizează un experiment, selectînd opt băieți și opt fete, patru soldați ai Republicii aleși pe baza mărimii madularului și alți patru băieți-colaboratori organizați ca un mic corp de gardă. La acesta se adaugă și prezența a patru femei mai în vîrstă (Duclos, Champville, Desgranges, Martaine), la fel de corupte ca și cei patru atotputernici, dintre care trei joacă rolul de povestitoare, iar una le acompaniază la pian, reflex parodic sadian cu privire la protocolul curtenesc al povestitorilor din *Decameronul* lui Boccaccio. Tinerii sechestrați într-o vilă sunt obligați să respecte un regulament foarte dur, care interzice orice formă de manifestare religioasă prin pedeapsa cu moartea, iar contactul sexual, ca manifestare a dragostei, prin amputarea unui membru. Cei patru își propun (re)educarea celor 16 tineri pe parcursul a 120 de zile, iar adolescenții se află fără nici un sprijin la bunul plac al celor patru. Li se promite libertatea totală atît timp cît alegerea lor este o expresie a răului. Povestirile, după modelul *Decameronului*, – aici însă fără vitalitatea și forța joculară a istoriilor chiar picante ale scriitorului italian –, ilustrează ca un fel de libret, ceea ce se întîmplă pe parcursul «ședințelor». Nu există perversiune sexuală pe care Sade să nu o fi ilustrat, unul dintre seniori își declară deschis scopul de a face din fete niște depravate. Expresia acestor libertăți ia forme monstruoase, individul este anulat complet, sodomizat, violat, silit să consume fecale, să participe la ceremonialuri groțesti, să se umilească pentru ca, în final, în cel de-al treilea cerc, să fie torturat cumplit și ucis. Nimic nu-i excită mai puternic pe cei patru detracți decît inocența victimei, afectivitatea sa, compasiunea. Manifestarea celui mai mic reflex afectiv condamnă victima la o pedeapsă suplimentară. În final, așezat într-un jilț, unul dintre seniori urmărește cu binoclul de la fereastră torturarea și uciderea tinerilor de către ceilalți trei, asistați de locotenenții lor. Pier Paolo Pasolini, om de stînga, marxist declarat, a dorit să realizeze

Salo sau cele 120 de zile ale Sodomei (Salo o le 120 giornate di Sodoma, 1975) Regia: Pier Paolo Pasolini; Scenariu: Pier Paolo Pasolini; Durata: 117 minute; Producător: Alberto Grimaldi.

Filmul lui Pier Paolo Pasolini, luînd ca reper societatea nazistă, a creat – dincolo de acest jalon – prin filtrul sadian imaginea unei Sodome moderne.

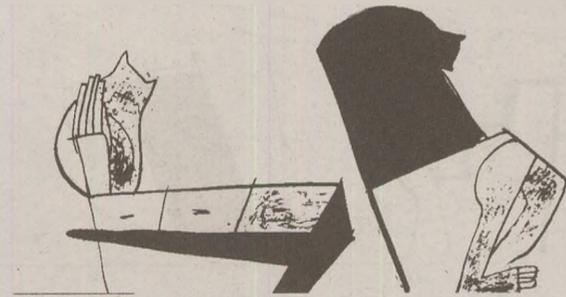
Pasolini și Sodoma modernă

o parabolă a regimului totalitar nazist, iar referințele care dau culoare istorică filmului, dincolo de decoruri și costume vorbesc despre această manipulare distructivă a puterii. Cei patru enunță apoftegma sub egida căreia se vor derula evenimentele: «Totul este bun cînd e excesiv!». Am urmărit cu curiozitatea aluziile culturale ale epocii, *Cantos*-urile lui Ezra Pound, cunoscut pentru simpatiile sale de extremă dreaptă, multe din tablourile de pe pereți fiind produsul avangardei italiene, a futurismului marinettist, cunoscută fiind opțiunea maestrului pentru fascism, dar avem și cîteva tablouri de sugestie formalistă și cubistă – deși, dacă-l luăm ca reper pe Picasso, cădem în extrema stînga –, panseurile lui Pierre Klossovski din *Sade mon prochain*, citate pasate de la Baudelaire la Nietzsche și asimilate dadaului, este invocat chiar și Huysmans poate pentru *Liturghia neagră (La-bas)* și extrasele din Maurice Blanchot (*Lautréamont et Sade*), unul dintre exegeții reductibili ai operei lui Sade. Experimentul celor patru a fost realizat de ambele totalitarisme care au cuprins Europa, de cel nazist și de cel comunist. Primul este mereu luat în discuție, iar regizorul a orientat parabola totalitară a societății sadiene spre nazism. Filmul revăzut în lumina care vine de la Răsărit, a experienței totalitare comuniste relevă același profil sadomasochist de teroare dus la apogeu în Experimentul Pitești, unde ex-studentul Turcanu, cu concursul vinovat și interesat al forurilor superioare, a inaugurat un program de «reeducare» demn de ficțiunea sadiană. Ceea ce regizorul surprinde excelent în film este caracterul ritual al acestei inițieri, punctată ce-i drept de intempestive brutalități și caracterul ocult al acestei societăți paramilitare posedînd gnoza ei și, așa cum unul dintre seniori numește sardonice un anumit *l'esprit de finesse*. Acest *l'esprit de finesse* este cu adevărat înspăimîntător, nu utilizarea forței brute, ci programul savant de dezalcătuire a ființei umane, transformarea ei într-un deșeu. Sistematizarea, disciplinarea, programul fascinează, fiecărui act, fiecărui detaliu îi este atribuit o semnificație precisă, integrat într-o «armonie» artificială, caricaturizînd ordinea domestică a burghezului. Povestitoarele sunt îmbrăcate corect, chiar cu distincție, ca și acești gentlemani sadieni, aluzie a respectabilității burgheze conlucrînd la desfășurarea monstruoasă. Distrugerea se face cu artă, poveștile pomografice sunt însoțite de partitura pianului, povestitoarele ușor fanate apelează și la coregrafie, iar cenaclul scatologic este punctat de intervențiile și comentariile celor patru dezaxați care se reunesc și în particular pentru a filozofa pe marginea operei lor. Principiul de funcționare

al confreriei este simplu, enunțat în paradox: «Singura anarhie adevărată este aceea a puterii.» Cei patru se decid să subordoneze juisanța unui gest unic, să inventeze ceva mai puternic decît sodomia, actul execuției care se repetă la infinit. Metodele de tortură cunosc o varietate limitată, însă punerea în scenă este spectaculoasă și plină de inventivitate. Fetele, ca și băieții, sunt silit să se prostitueze, să-și mînce fecalele, să devină instrumentele unor rituri scabroase, într-un cuvînt să se dezumanizeze. Ceremonialul nunții este utilizat de nenumărate ori în forme degradate, similar celei din mesele negre, la masa de nuntă în cel de-al doilea cerc se servesc fecale pe care invitații sunt siliți să le consume, cuplul format din doi tineri după un ceremonial relativ normal este apoi batjocorit de cei patru cavaleri sadieni ai apocalipsului. În cadrul cercului singelui, trei dintre seniori, deghizați în femei, se căsătoresc cu trei din locotenenții bine înzestrați, iar ceremonialul dobîndește o notă terifiant-suprerealistă, amestec de luxură orientală cu *commedia dell'arte*. Aceste rituri au un numitor comun, caracterul lor blasfemic, operînd în versiuni malefice, sunt veritabile liturghii negre, demonice, de un comic sinistru, ceea ce induce uneori senzația că totul este neverosimil, camavalesc, imposibil. La aceasta contribuie și contaminarea artistică a actului crud, cei patru sunt într-un fel niște esteți ai cruzimii, farmacopeea sadiană presupune dozajul savant al torturii, iar ideologia este doar pretextul-cadru al desfășurării unui geniu al răului. Întregul experiment sadian se desfășoară în interiorul acestui paradox dizolvant, pe de o parte maxima libertate orientată distructiv, pe de alta regimul corecțional-disciplinar care împiedică orice formă de manifestare normală, liberă, orice frivolitate sau delectare, fie ea și licențioasă. Din acest punct de vedere regizorul se desparte complet de filmele care fac parte din «Trilogia vieții»: *Decameronul* (1971), *Poveștile din Canterbury* (1972), *O mie și una de nopți* (1974). Normalitatea este crunt pedepsită, primesc un bonus doar cei care se lasă conduși de exces, iar acest bonus constă ultimativ în anihilarea lor. Scenele de un grotesc dureros sau cele involuntar ironice sunt dirijate cu o seriozitate malefică. Filmul lui Pier Paolo Pasolini, luînd ca reper societatea nazistă, a creat dincolo de acest jalon, prin filtrul sadian, imaginea unei Sodome moderne, hiperintelectualizate, unde barbaria a primit girul ideologiei și unde etica s-a convertit într-o estetică a cruzimii. Alături de 1984 al lui George Orwell și de kaskianul film al lui Terry Gilliam, *Brasil*, filmul lui Pasolini radiografiază cel mai bine scenariul modern al totalitarismului fără frontiere. ■

sculptura și fotografia lui Peter Jacobi reprezintă, în sisteme de codificare diferite, perspective specifice asupra aceleiași existențe materiale și simbolice.

a r t e

Pavel Șușară

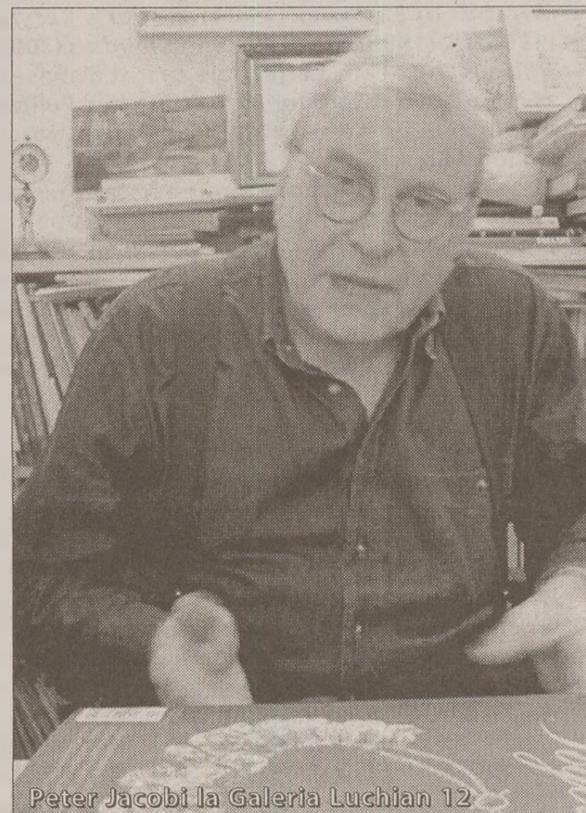
CRONICA PLASTICĂ

se naște la Ploiești, în anul 1935. Între 1954-1961 studiază sculptura la Academia de Arte București. Din 1970 trăiește în Germania, unde lucrează intens și de unde își coordonează aparițiile publice. Expune, în cadrul unor manifestări personale și de grup, în majoritatea țărilor europene, în Statele Unite, în Australia etc. Lucrările sale se găsesc în muzee importante și în mari colecții private și publice din Europa, America și de pe alte continente.

sculptor prin formație și printr-un îndelungat exercițiu, adică un cunoscător profund al materiei brute și al formei lipsite de ambiguități, Peter Jacobi își dublează permanent orizontul tridimensionalului cu reveria incontinență din universul imponderabil al fotografiei. De fapt, personalitatea lui reală se definește exact doar la intersecția obiectului cu ficțiunea, a realului cu imaginarul, a spațiului ferm cu proiecția utopică. Între sculptură și fotografie, în acest interval atât de ferm polarizat, el nu face doar o echilibristică riscantă și spectaculoasă, un fel de sistematizare sofistică a unei indecizii schizoide, ci și un enorm efort de conciliere interioară a unor limbaje care, printr-un exces de autonomie, tind să fragmenteze, după scheme minore, însăși realitatea. Sculptura și fotografia lui Peter Jacobi reprezintă, în sisteme de codificare diferite, perspective specifice asupra aceleiași existențe materiale și simbolice. Așa cum sculptura, în speță forma, se naște ca un act simbolic în vădită opoziție cu amorul substanței pe care o absoarbe spre a o redefini, fotografia este vehiculul prin care lumea reală, ezitantă și perisabilă în discursivitatea ei cotidiană, se proiectează în spații inconvertibile, înfrânge temporalitatea și respiră vizibil aburul transcendenței. Dacă prin această sculptură, ingenuă sau pură – adică lăsată aproape de starea genuină a materiei sau, dimpotrivă, distilată formal până la obținerea unor geometrii infailibile și a unor ritmuri literalmente matematice –, Jacobi modelează tactil spațiul și construiește nemijlocit arhitecturi, prin fotografie el modelează timpul, trezește personajele din lumea lor stopată, adormită asemenea celei din povești, dilată realitatea ei intrinsecă până la limita comunicării cu propria noastră realitate și convertește episodul și istoria mică în adevărate existențe exemplare, în metaforă și în mit. Această conversie a materiei în ritmuri muzicale și a unor momente încremenite, mai mult sau mai puțin identificabile, în adevărate universuri dinamice și expansive, nu se sprijină pe gesticulații mărețe sau pe cine știe ce alte acte de eroism creator. Deși Jacobi gândește plastic și narativ cu o remarcabilă profunzime și cu o tot atât de mare finețe, ceremonialul creației sale nu este unul prometeic, măreț și inhibant pentru privitorul neprevenit. Forța lui ieșită din comun nu este consecința vreunei retorici copleșitoare, ci rezultatul direct al unei mari capacități de concentrare și al unei afectivități profunde și discrete. Brâncușian matur și responsabil în gândirea formei, fie că este solidar, fie că este polemic față de lumea lui Brâncuși, Peter Jacobi este interesat, în egală măsură, de suprafață și

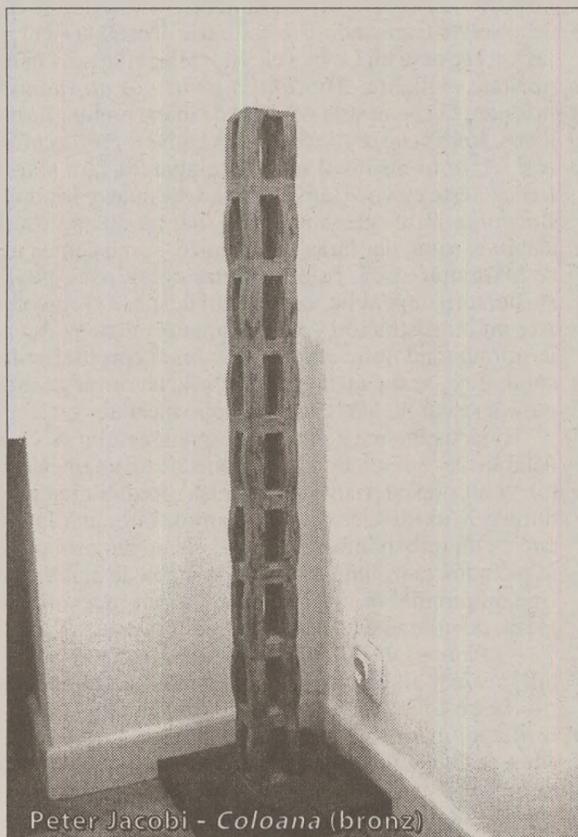
Peter Jacobi și sculptura în timp

de volum, de stabilitate și de mișcare. Și atunci când formele sale se aștern pe orizontală, ca niște semne geologice sau ca repere ale unui timp nedeterminat, și atunci când ele sunt ascensionale, sub forma unor cercuri active ori sub aceea a unor coloane cu o verticalitate puternic marcată, sculptorul manifestă o grijă halucinantă pentru vibrația detaliului, pentru articularea modulilor, pentru sonoritatea formei, în ansamblul său, sub impactul unghiului de privire sau sub acela, impalpabil, al luminii. Brâncușianismul lui Jacobi stă în puritatea expresiilor sale și în fascinația, aproape magică, față de suflul adânc al materiei activate și de viața autonomă pe care aceasta o dobândește prin armonia celestă a componentelor sale. Dar dincolo de formele individuale, de lucrările sale *obiect*, artistul visează lumi integrate, retroversiuni edenice sau provocări dadaiste; el imaginează construcții-receptacul pentru lumea elementară, pentru aer și pentru lumină, pentru apă și pentru mișcările eoliene. Până și chipul privitorului este ademenit să se integreze în construcțiile sale ca o componentă implacabilă. Așa cum Arcimboldo încerca să realizeze o mașinărie integratoare, vestitul său *pian perspectival*, în care sunetele, culorile și ritmurile să-și regăsească starea lor originală, așa cum Tzara visa să abolească granițele dintre natură și cultură, dintre artă și viață, într-o altă perspectivă, dar cu aceeași finalitate, Jacobi imaginează o cameră sincretică, un recipient pentru pământ, pentru cer și pentru tot ce se întinde între ele. În același mod simplu, rafinat și profund, se naște și se recompune și universul fotografiilor sale. Artistul selectează, asemenea unui Marcel Duchamp, de pildă, imagini fotografice de-a gata, forme deja constituite pe care le supune, ulterior, unui atent proces de prelucrare. Imaginile sunt mărite, procesate pe calculator, recompuse în lăuntrul propriilor date constitutive sau, de multe ori, prin adăugarea

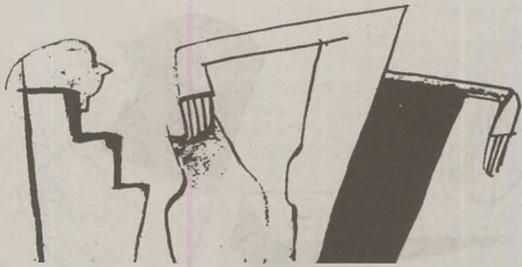

Peter Jacobi la Galeria Luchian 12

unor elemente prin care sensul lor inițial este redirectionat. Trei sunt coordonatele mari pe care Jacobi le urmărește cu o rigoare a privirii și cu o implicare afectivă ieșite din comun: mai întâi, el anulează trecutul static, reconstruiește memoria și trezește la o nouă viață ceea ce părea pentru totdeauna un moment încremenit. Fie că sunt personaje anonime sau persoane publice, unele cu un statut cvasimitologic, cum este Regina Maria, de pildă, ele fug din istoria propriei lor clipe și migrează către lumea noastră nemijlocită asemenea unor actori în plin exercițiu scenic. Contextele specifice, recuzita individualizatoare și toate detaliile care construiesc și precizează o anumită identitate, încep să respire din nou, fie în registrul grav și melancolic, fie în celălalt, la fel de seducător, ironic și ludic. În al doilea rând, este urmărită, cu o grijă de cercetător și cu o coerență de filosof, continuitatea exterioară și lăuntrică a prezenței și a chipului uman. Puse față în față, reliefurile grecești reprezentând o femeie tânără și personajul sfârșitului de sec. XIX sau începutului de sec. XX reprezintă ipostaze ale aceleiași realități exemplare și inalterabile. Un eros livresc, estetizant, și o senzualitate culturală plină de vitalitate străbat evident actul contemplației și gesticulația de creator ale lui Peter Jacobi. După cum în cea de-a treia secvență a interesului său pentru spațiul fotografiei transpare o enormă capacitate de admirație și de solidaritate față de existențele ieșite din comun. Mormintele unor mari personalități, Ionescu, Cioran, Fundoianu, sînt repere ale unei adânci meditații și pretextul unor la fel de ample melancolii. La capătul acestui complicat excurs prin lumea iluziilor încorporate, care este fotografia, artistul sfârșește prin a face tot un fel de sculptură, de data aceasta una, la prima vedere, imposibilă: o *cronosculptură*, adică o sculptură în timp. ■

Peter Jacobi - Coloana (bronz)

Puneți umărul la propășirea Americii, li se spune. Luați-vă în primire locurile care vă așteaptă în armatele pașnice ale societății democratice.

meridiane

John Updike s-a născut în 1932, în Shillington, Pennsylvania. După studiile la Harvard, a lucrat vreme de doi ani, între 1955 și 1957, la prestigioasa revistă *The New Yorker*. De aproape cinci decenii, de la debutul său cu romanul *The Poorhouse Fair* (1959), a marcat lumea literelor americane prin cărțile sale. Scriitor prolific, a publicat douăzeci și două de romane și numeroase volume de povestiri, eseuri și versuri. Opera sa în proză cuprinde „ciclul Rabbit” – *Rabbit, Run* (1960), *Rabbit Redux* (1971), *Rabbit Is Rich* (1981), *Rabbit At Rest* (1990) –, *The Centaur* (1963), *Of The Farm* (1965), *Couples* (1968), *A Month Of Sundays* (1975), *The Coup* (1978), *The Witches of Eastwick* (1984), *Roger's Version* (1986), *S.* (1988), *Gertrude and Claudius* (2000), *Villages* (2004) etc. Cărțile sale au fost distinse cu PEN/Faulkner Award for Fiction, Premiul Pulitzer, National Book Award, American Book Award și National Book Critics Circle Award.

Cel mai recent roman pe care îl semnează, *Terrorist* (*Teroristul* – 2006), abordează un subiect pe care lumea contemporană l-a descoperit în întreaga lui complexitate de-abia în ultimii ani. Updike recunoaște că alegând o asemenea temă actuală și controversată și-a „riscat pielea”, dar, după cum tot el ne spune, „aceasta este, de fapt, menirea scriitorilor”. Riscul a meritat să fie asumat: *Teroristul* a fost deja tradus în treizeci și șase de limbi.

Personajul principal, Ahmad – un adolescent american provenind dintr-o familie mixtă destrămată (mama e de origine irlandeză, iar tatăl egiptean și-a părăsit familia la scurt timp după nașterea fiului), devine adept al Islamului la doar unsprezece ani. E hotărât să urmeze „Calea cea Dreaptă”, dar se simte amenințat de hedonismul și materialismul orașului în care trăiește, un satelit al New Yorkului, devastat de recesiune. Nimeni nu îl poate abate pe Ahmad de la drumul ales, nici mama lui, o femeie ce nu poate suplini, oricât de mult și-ar dori-o, absența tatălui, nici dezabuzatul profesor Jack Levy, care încearcă să îi deschidă adolescentului ochii asupra șanselor lui de viitor, nici frivola, dar fragila Joryleen, colega lui de clasă.

Publicăm în aceste pagini un fragment din romanul în curs de apariție la Editura Humanitas, în colecția „Raftul Denisei”.

Deși sunt sentimentale și a participat la ele de atâtea ori, ceremoniile de absolvire de la Central High îl emoționează pe Jack Levy până la lacrimi. Toate încep cu acordurile din „Pomp and Circumstance” și cu procesiunea demnă de absolvenți în robele lor negre fluturând și cu tichiile de carton într-un echilibru precar și se termină cu parada de pe alee, mai vie, plină de zâmbete, de străngeri de mână între părinți și de bătut palma, în acordurile „Marșului colonelului Bogey” și ale „When the Saints Go Marching” In”. Până și cei mai recalcitranți și mai rebeli elevi, chiar și cei ce poartă inscripția ÎN SFÂRȘIT, LIBERI pe cartoane sau mănunchiuri elegante de flori de hârtie împletite cu șnurul robei, par îmblânziți de natura finală a ceremoniei și de pietatea desuetă a discursurilor. Puneți umărul la propășirea Americii, li se spune. Luați-vă în primire locurile care vă așteaptă în armatele pașnice ale societății democratice. Chiar dacă vă zbateți ca să reușiți, fiți generoși cu semenii voștri. Gândiți-vă, în ciuda tuturor scandalurilor de corupție politică și de abuzuri ale corporațiilor prin care presa ne descurajează și ne scârbește zilnic, la binele comun. Acum începe viața adevărată, află elevii; Paradisul educației oferite de stat și-a închis porțile. O grădină, se gândește Levy, a învățării pe de rost ignorate cu un aer plictisit, în care cei răi și proști îi domină pe cei timizi și conștiincioși, dar o grădină totuși, o parcelă verde de speranțe, un răsad brut și neîngrijit al aspirațiilor acestei națiuni. Faceți abstracție de polițistii înarmați plasați ici și colo în spatele amfiteatrului și de detectoarele de metale de la fiecare ușă. Uitați-vă mai

Avanpremieră editorială

John Updike

Teroristul

bine la absolvenți, la gravitatea zâmbitoare cu care își joacă rolul, în aplauzele loiale de care nici unul dintre ei nu e privat, nici măcar cel mai șters sau cel mai derbedeu, uitați-vă cum se înșiruie repede pe scenă, de pe avanscena pregătită parcă pentru o formație de rock cu pretenții artistice, printre șiruri de flori și ghivece de palmieri, când își primesc diplomele din mâna lunecosului de Nat Jefferson, șeful școlilor din New Prospect, în timp ce numele le sunt intonate monoton la microfon de către directoarea interimară a liceului, micuța Irene Tsoutsouras. Diversitatea numelor se oglindește în cea a tipurilor de încălțăminte ivite de sub tivurile unduitoare ale robelor, în timp ce ei înaintează sprinten în pantofi Nike uzați, se fâfâie mândri pe tocuri cui sau își târșăie picioarele în sandale largi.

Jack Levy începe să se sufoce. Docilitatea oamenilor, dorința lor fundamentală de a le face altora pe plac! Evreii Europei gătindu-se cu cele mai bune haine ca să fie mânate spre lagărele de exterminare. Elevii și elevele, deveniți brusc bărbați și femei, strângând mâna bine antrenată a lui Nat Jefferson, un gest pe care nu l-au mai făcut și nu-l vor mai face niciodată. Administratorul negru lat în umeri, care s-a dovedit a fi un maestru al surfului pe valurile politicii locale când puterea electorală a trecut de la albi la negri și acum la hispanici, își împropătează zâmbetul pentru fiecare chip de absolvent, arătându-le o curtoazie deosebită – cel puțin așa i se pare lui Levy – elevilor albi, aflați aici în minoritate evidentă. *Mulțumim pentru ca ați rămas la noi*, pare să spună strângerea sa de mână prelungită călduros. *Vom pune pe picioare America/New Prospect/Central High*. În mijlocul unei liste aparent fără sfârșit, Irene citește cu voce tare: „Ahmad Ashmawy Mulloy”. Băiatul se mișcă elegant, e înalt, dar nu dizgrațios, jucându-și rolul, dar fără să exagereze – prea demn ca să se maimuțarească, ca unii dintre colegii săi, pentru susținătorii din public, cu fluturări de mână și chicoteli. Are puțini susținători – se aud aplauze răzlețe. Așezat în primul rând, între alți doi membri ai corpului profesoral, Levy scapă cu un gest furios de lacrimile ce începuseră să curgă, gâdilându-i aripile nasului.

Binecuvântarea e dată de un preot catolic și, ca un hatâr făcut comunității musulmane, de un imam. Un rabin și un presbiterian ținuseră niște predici prea lungi după gustul lui Jack Levy. Imamul, îmbrăcat în caf-tan, cu un turban înfășurat strâns, de un alb orbitor, stă în picioare, la tribună, și suieră în arabă de parcă ar înfige un pumnal în publicul tăcut. Apoi începe în engleză, poate traducând cele spuse:

— Cunoscătorul celor văzute și nevăzute! Marețul! Preainaltul! Dumnezeu este Creatorul tuturor lucrurilor! El e Unicul! Cuceritorul! Trimis-a ploaia din ceruri: apoi mânat-a șuvoaiele cu măsură, iar șuvoaiele adus-au cu ele vârtej de spumă. Iar din metalele topite în foc de dragul podoabelor sau uneltelor ridicatu-s-a zgură. Cât despre spuma, ea piere iute: cât despre cele

ce-i sunt de folos omului, acestea rămas-au pe pământ. Absolvenților de azi le spunem: ridicați-va deasupra spumei, deasupra zgurei, și aplecați-vă mai bine cu folos asupra pământului. Celor care ajung în primejdie urmând Calea cea Dreaptă, le repetăm vorbele Profetului: „Să nu ziceți de cei ce pier pe calea Domnului că sunt morți; nu, ei sunt vii!”

Levy îl cercetează pe imam – un barbat subțire, impecabil, întruchiparea unui sistem religios care a făcut, în urmă cu doar câțiva ani, sute de victime și în rândul navetiștilor din nordul statului New Jersey. Multimea s-a adunat pe dealurile din New Prospect, să vadă fumul ce se împărtășia în valuri dinspre cele două turnuri gemene și se retrăgea spre Brooklyn – singurul nord din acea zi senină. Când Levy se gândește la Israelul măcinat de război și la cele câteva sinagogi rămase în Europa, care au nevoie de protecția poliției zi și noapte, bunăvoința lui față de imam se risipește: în veșmântul său alb, omul e ca un os în gâttelejul acestei ocazii festive. Pe Levy nu-l deranjează abrupta binecuvântare nazală a părintelui Corcoran, care pune capac îndelungatei ceremonii; evreii și irlandezii au împărțit orașele Americii generații la rând, și doar tatăl și bunicul lui Jack au fost nevoiți să suporte eticheta batjocoritoare de „ucigași ai lui Christos”.

— Ei, dom'le, am reușit, spune profesorul din dreapta lui. E Adam Bronson, un emigrant din Barbados care predă matematica pentru afaceri la clasa a zecea și a unsprezecea. Mereu îi mulțumesc lui Dumnezeu când se termină un an școlar fără crime.

— Te uiti prea mult la știri, îi spune Jack. Noi nu suntem Columbine; asta a fost în Colorado – Vestul Sălbatic. Central e mai sigur acum decât în copilăria mea. Bandede negri aveau pistoale artisanale și nu existau porți păzite sau paznici. Monitorii de pe coridoare erau pe post de paznici. Aveau noroc dacă scăpau fără să fie îmbrânziți pe scări.

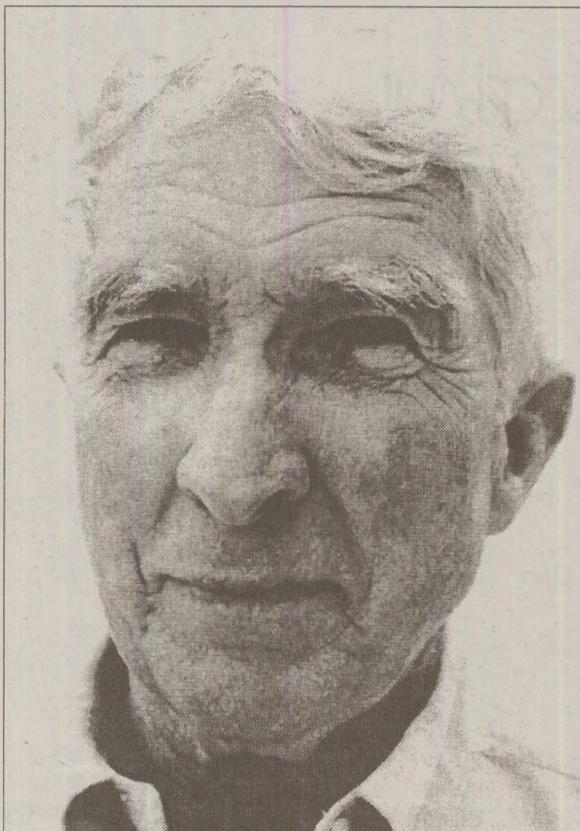
— La început nu mi-a venit să cred, când am venit aici, îi spune Adam, cu accentul lui greu de înțeles – muzica unei insule blajine, cu un bubuit de tobe din departare –, când am văzut polițistii de pe holuri și de la bufet. În Barbados foloseam în comun niște terfe-loage ferfenițite și scriam pe fiecare petic alb de hârtie, atât de prețioasă era educația pentru noi. Nici măcar nu visam să facem rele. Aici, în clădirea asta mare, voi aveți nevoie de paznici ca la închisoare și elevii fac orice ca să distruga. Nu înțeleg ura asta americană față de ordine.

— Trebuie s-o vezi ca pe dragoste față de libertate. Libertatea înseamnă cunoaștere.

— Elevii mei nu cred că vor avea vreodata nevoie de matematica pentru afaceri. Își închipuie că au putere care o să facă totul în locul lor. Cred că mintea omului e într-o vacanță eternă, și că de acum încolo singura ei treabă e să absoarbă distracția.

Profesorii intră în rând, doi câte doi, iar Adam,

Fîmbrăcată destul de cuviincios – costum de in crem peste o cămașă albă – dar tușele de culoare sugerează un spirit liber, o artistă, nu numai o mamă.

care a nimerit lângă un profesor de pe partea cealaltă a culoarului, i-o ia înainte lui Levy, dar se întoarce și continuă conversația:

— Jack, spune-mi și mie o chestie. Mi-e cam jenă să întreb. Cine e J-Lo asta? Elevii mei vorbesc tot timpul despre el.

— Despre ea. Cântăreață. Actriță, spune Jack spre cel din fața sa. Hispanică. A făcut carieră. Are un cur superb, cică. Eu nu îmi mai dau seama. Vine un moment în viață, explică el, pentru ca profesorul din Barbados să nu-l considere tăios, când vedetele nu mai înseamnă mare lucru.

Profesorul cu care a făcut pereche la imnul de final este, abia acum observă, o femeie, domnișoara Mackenzie; predă engleza la clasa a douăsprezecea, numele ei mic e Caroline. Slabă, obsedată de fitness, cu maxilare pătrătoase și cu un păr cărunt tuns paj, demodat, cu bretonul la nivelul sprâncenelor.

— Carrie, spune Jack, afectuos. Ce-i cu chestia asta pe care am auzit-o, cum că ai recomanda *Sexus* elevilor din anii terminali?

Caroline trăiește cu o femeie în Paramus, iar Levy simte că poate glumi cu ea ca între bărbați.

— Nu fi porc, Jack, spune ea, fără să-i zâmbească. Era una dintre cărțile lui de memorii, aia cu Big Sur în titlu. Au avut-o pe lista de lecturi facultative, nimeni n-a fost obligat s-o citească.

— Da, dar ce-au înțeles din ea cei care au citit-o?

— Oh, se aude vocea ei plată, în care se simte o ostilitate incipientă, prin larma, foiala și imnul ce încheie slujba, sunt foarte relaxați. Deja le-au văzut pe toate acasă.

Toata aglomerația umană a acestui eveniment festiv – absolvenți, profesori, părinți, bunici, unchi și mătuși, nepoate și nepoți – se îmbulzește afară din amfiteatru, în holul de la intrare, unde trofeele sportive, ca niște comori ale unui faraon mort, sunt expuse în vitrine lungi în care stă închis un trecut magic, apoi pe ușile mari din fața, deschise spre soarele începutului de iunie și spre priveliștea prăfoasă a lacului de moloz, și în jos, pe scări, trâncănind și vociferând victorioasă. Odată, această scară impunătoare de granit dădea spre o peluză largă, cu tufișuri simetrice; dar nevoile automobilului au ciuntit și apoi au înghițit cu totul spațiul asta, lărgind Tilden Avenue (rebotezată astfel în semn de protest de către consiliul orașenesc majoritar democrat, după furtul din 1877 al prezidențialelor de către o comisie electorală dominată de republicani, în cădrășie cu Sudul nerăbdător să scape de protecția acordată populației sale de culoare de către trupele Nordului), astfel că ultima treaptă de granit dă direct pe trotuar, un tro-

tuar separat de asfaltul străzii de o fâșie îngustă de iarbă, care rămâne verde doar câteva săptămâni pe an, înainte ca arșița verii și un lung șir de pași nepăsători să transforme vegetația primăvaratică într-o masă informă de iarbă părjolită. Dincolo de bordură, strada asflată, boțită ca un pat făcut în grabă, cu gropile ei peticite și răspeticite și cu adânciturile din smoală, lăsate de greutatea constantă a mașinilor și camioanelor grăbite, a fost închisă temporar pentru circulație, pentru ca mulțimea ieșită de la ceremonie să aibă unde să stea, mulțumită de sine, așteptându-i pe proaspeții absolvenți să predea robele în școală și să-și ia la revedere pentru ultima oară.

Amestecându-se în mulțime, deloc grăbit să se întorcă acasă și să înfrunte începutul unei veri pe care o va petrece alături de soția lui și îmbufnat în urma schimbului de replici cu Carrie Mackenzie, care i-a lăsat impresia că a rămas pe dinafară într-o societate unde totul e posibil, Jack Levy dă nas în nas cu Teresa Mulloy. Cu obrajii pistruiați aprinși de căldură, poartă o orhidee deja ofilită prinsă cu un ac pe sacoul șifonat al a unui costum de in, deschis la culoare. O salută solemn:

— Felicitari, domnișoară Mulloy!

— Bună, răspunde ea, transformând salutul într-o exclamație și atingându-i ușor brațul, ca și cum ar fi căutat să restabilească apropierea înfiripată între ei la ultima întâlnire. Cred că te așteaptă o vară minunată, continuă ea, agățându-se în grabă de primele cuvinte care-i vin în minte.

Gândul îl descumpănește pe Jack.

— O... ca de obicei, ca de obicei, spune el. Nu facem mare lucru. Beth n-are concediu decât câteva săptămâni de la bibliotecă. Eu încerc să mai scot ceva bani din meditații. Avem un fiu în New Mexico și-i facem o vizită de o săptămână, de obicei în august; e cald, dar nu zăpușală, ca aici. Beth are o soră la Washington, dar acolo e și mai cald, așa că de obicei vine ea la noi și mergem cam o săptămână undeva la munte, pe lângă trecătoarea Delaware. Dar acum e ocupată ca nai-ba, mereu apare câte o urgență, așa că ea vara asta...

Taci, Levy. Nu vorbi atât. Poate că era bine că-i scăpase acel „noi“, amintindu-i acestei femei că era căsătorit. De fapt, are impresia că amândouă sunt croite pe același calapod, cu pielea lor albă și tendința de îngrășare, dar Beth e cu douăzeci de ani mai înainte.

— Dar tu și Ahmad?

E îmbrăcată destul de cuviincios – costum de in crem peste o cămașă albă – dar tușele de culoare sugerează un spirit liber, o artistă, nu numai o mamă. Degetele ei îndesate, cu unghii scurte, sunt încărcate de inele cu turcoaze, iar brațele, acoperite cu puf auriu în bătaia soarelui, îi sunt pline de brățări zăngănitore auriu și de coral. Cel mai surprinzător detaliu este un batic de mătase, cu modele abstracte și cercuri în culori aprinse, înnodat sub bărbie, care-i acoperă părul până la linia nclară, cu firișoare roșcate, de unde începe bolta albă, de irlandeză, a frunții. Urmărește privirea lui Levy și, văzând că se uită la eșarfa cuviincioasă, dar simpatică, ea râde și îi dă lamuriri:

— El mi-a cerut s-o port. A spus că singurul lucru pe care și-l dorește la absolvire este ca mama lui să nu arate ca o târfă.

— Vai de mine. Dar oricum îți stă foarte bine. Și orhideea a fost tot ideea lui?

— Nu chiar. Ceilalți băieți le oferă flori mamei și s-ar fi jenat să n-o facă și el. Are o latură conformistă.

Ochii ei verzi exoftalmici, spălăciți ca niște cioburi lustruite de valuri, par să-l privească pieziș de sub eșarfă; faptul că e acoperită presupune o provocare, sugerând o orbitoare goliciune absolută. Eșarfa sugerează supunere, și asta îl excită. Se apropie de ea, în mijlocul îmbulzelii, de parcă ar lua-o sub aripa sa.

— Am observat și alte femei care poartă batic, îi spune ea, negrelele musulmane îmbrăcate în alb și câteva absolvente, fiice de turci – așa le ziceam când eram mică muncitorilor turci negricioși de la fabrici, dar sigur că nu erau toți turci. Mă gândeam: *Oricum nici una nu are un păr ca al meu*. Maicile ar fi încântate. Spuneau că-mi etalez farmecele. La vremea aia mă întrebam ce or fi farmecele astea și cum le puteai etala. Mie mi se părea farmecele astea că sunt *acolo*, pur și simplu.

Ca și el, sporovăiește prea mult în mijlocul mulțimii agitate. El îi șoptește convins:

— E frumos din partea ta că i-ai făcut pe plac lui Ahmad.

Fața ei își pierde strălucirea răutăcioasă.

— Mi-a cerut atât de puține, de-a lungul anilor, iar acum o să plece. Întotdeauna a părut atât de singur. A făcut chestia asta cu Allah de unul singur, fără ajutorul meu. De fapt, nu numai că nu l-am ajutat, mă enerva la culme că-i păsa atât de mult de un tată care n-a ridicat un deget pentru el. Pentru noi. Dar cred că orice băiat are nevoie de un tată, iar dacă nu-l are, îl inventează. Ce zici de psihaliza asta de doi bani?

Oare ea știe că o dorește? Lui Beth nu i-ar trece niciodată prin cap să vorbească despre Freud, cel care i-a încurajat timp de un secol pe oameni să se reguleze.

— Ahmad arată bine în roba, spune Levy. Îmi pare rău că am încercat prea târziu să-l cunosc pe fiul tău. Mi-e simpatic, deși bănuiesc că sentimentul nu e reciproc.

— Nu-i adevărat, și-e recunoscător pentru că vrei să-i arăți mai multe posibilități. Poate că o va face singur mai încolo. Deocamdata îi dă înainte cu permisul de camionagiu. A trecut de examenul scris și peste două săptămâni are examenul fizic. Pentru districtul Passaic se ține la Wayne. Trebuie să verifice că nu ești daltonist și că ai vedere periferică bună. Întotdeauna mi s-a părut că Ahmad are ochi frumoși. Negri. E ciudat, pentru că tatăl lui avea ochi mai deschiși la culoare, cam ca turtă dulce. În mod normal te-ai fi așteptat ca ai lui Omar să fie mai negri, ținând cont că eu am ochi deschiși.

— Ochii lui Ahmad au o umbră din verdele tau.

Ea nu ia în seamă complimentul și continuă:

— Dar nu vede perfect. Are astigmatism, dar n-a vrut niciodată să poarte ochelari. Cu toată pioșenia lui, n-ai crede că e vanitos. Poate că nu e vanitate, mai degrabă crede că Allah și-ar fi dat ochelari dacă ai fi vrut să porți așa ceva. La baseball nu prea vedea mingea; de-asta a ales atletismul ca sport de primăvară.

Această avalanșă de detalii despre un băiat care, pentru Jack Levy, nu se deosebește prea mult de sutele de elevi pe care îi vede în fiecare an îi confirmă bănuiala că femeia asta vrea să-l revadă.

— Cred că nu mai are nevoie de cataloagele alea cu colegii pe care i le-am adus acum o lună.

— Sper că nu le-a pierdut. Camera lui e o cocină, în afara de colțul în care se roagă. Trebuia să și le dea înapoi, Jack.

— *No problema, señora*.

Unii dintre oamenii din mulțimea agitată, entuziasată, dar care deja începe să se împrăstie, îi privesc de la distanță, simțind că acolo se coace ceva. Se simte compromis de surescitarea lui Terry, pentru că încearcă să răspundă zâmbetului de pe fața ei rotundă, luminoasă, înstelată de pistru.

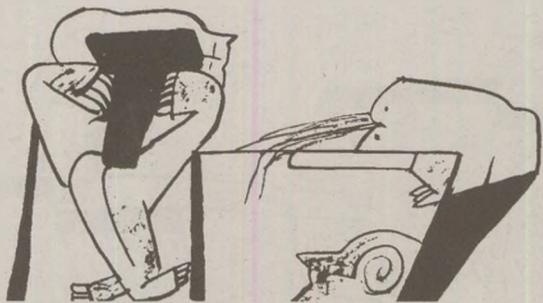
Un nor mare, întunecat alunga soarele, iar tabloul devine mohorât – lacul de moloz, strada închisă circulației, mulțimea de părinți și rude gătite inimos, în culori vii, fațada oficială a Central High School, cu stâlpii de la intrare și ferestrele cu gratii, înaltă ca un decor de operă pe lângă care cântăreții unui duet par niște pitici.

— E urât din partea lui Ahmad, spune mama lui, că nu și le-a adus înapoi la școală. Acum e prea târziu.

— Cum spuneam, nu-i nici o problemă. Ce-ar fi să trec eu într-o zi să le iau? O să dau telefon înainte, ca să fiu sigur că ești acasă.

Când era copil și locuia pe Totowa Road, când zona era încă destul de rurală, dacă făceai abstracție de cele câteva ranch-uri noi, și mergea iarna la școală, Jack se aventurase uneori, ca să-și pună curajul la încercare pe gheața unui iaz mlăștinos din drumul său, înlocuit de multă vreme sub o construcție. Apa nu era destul de adâncă încât să se înece – papura și moviștele acoperite de iarbă îi trădau lipsa de adâncime – dar dacă gheața s-ar fi rupt, pantofii lui cei buni de piele, pentru școală, s-ar fi udat, s-ar fi umplut de noroi și poate chiar s-ar fi stricat, iar pentru o familie cu banii atât de drămuțiți ca a lui, asta ar fi fost o catastrofă. La marginea argintie a norului se ivește soarele, aruncând sclipiri pe baticul de mătase al lui Terry, în timp ce el așteaptă înfiorat ca gheața să se crape.

În românește de
Iulia GORZO

Tot calvarul romanului, datorat zvonurilor de furt și învinuirilor de plagiat, ca și istoria tainurii criminale a manuscrisului sunt repovestite, documentate, într-o monografie fundamentală.

meridiane

S-a pus punct lungii dispute despre paternitatea faimosului roman al lui Mihail Șolohov, *Donul liniștit*. A fost regăsit manuscrisul original, autograf, al primelor două volume, rămas ascuns timp de aproape trei sferturi de veac. Tot calvarul romanului, datorat zvonurilor de furt și învinuirilor de plagiat, ca și istoria tainurii criminale a manuscrisului sunt repovestite, documentate, într-o monografie fundamentală de 864 de pagini de format mare. Autorul ei este Felix Kuznețov, fostul director al Institutului de Literatură Mondială „A.M.Gorki” de la Moscova, actualmente președinte al Uniunii Asociațiilor de Scriitori din Federația Rusă. Volumul intitulat „*Donul liniștit*”, destinul și adevărul marelui roman a apărut sub dubla egidă a Academiei de Științe a Rusiei și a Fundației Gumanitară „Narodnaia kniga”, la Moscova, în 2005.

În *Introducere* sunt reamintite etapele disputei. La apariția, în 1928-1929, a primelor două volume din *Donul liniștit* s-a constatat aproape unanim că e vorba despre un roman de o valoare artistică deosebită, genială chiar. Au existat și obiecții politice, referitoare la apogea căzăcimii ca entitate social-etnologică conservatoare. Pe alocuri, în mediile scriitoricești proletcultiste, a apărut neîncrederea în poziția revoluționară a autorului. S-a ivit și îndoiala că Șolohov, cu cele patru clase de școală și la cei douăzeci și trei de ani ai săi, nu putea fi un prozator genial, de unde ideea ca și-a însușit un manuscris străin, jurnalul unui ofițer alb sau așa ceva.

Cu un patetism discret, Felix Kuznețov abordează întâi problema genialității la o vîrstă atît de tînără, argumentînd prin analogii din literatura rusă și universală, invocînd debutul timpuriu al lui Pușkin, Lermontov, Gogol, Esenin, Pasternak...

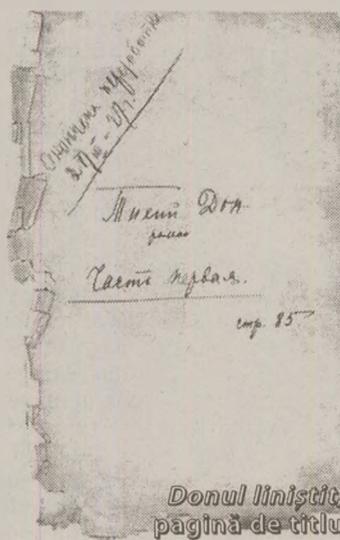
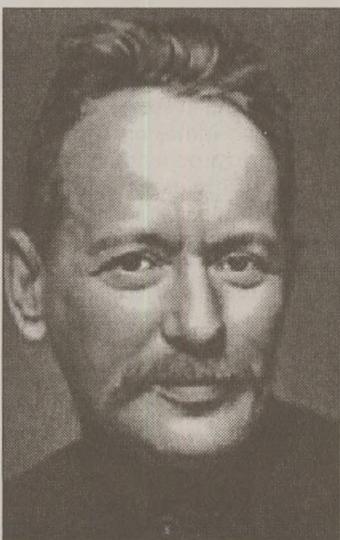
Sînt amintite și opiniile unor contemporani. În 1964, Jean-Paul Sartre refuză Premiul Nobel, motivînd că lui Mihail Șolohov nu i-a fost acordată încă această înaltă distincție. Într-o scrisoare către Șolohov din 1962, impregnată de un respect profund, Soljenitîn vorbește despre „Nemuritorul roman *Donul liniștit*”, iar ulterior îl va aprecia pe „autorul acestei opere” ca fiind un „geniu incomparabil”. Tot aici Felix Kuznețov îl citează și pe slavistul norvegian Geir Kjetsaa, apărător al paternității lui Șolohov: „Acuzațiile la adresa lui Șolohov sunt nemaîntîlnite. Să te îndoiești de autenticitatea *magnum opus*-ului său, Iliada secolului nostru, înseamnă să săvîrșești un act apropiat de blasfemie.”

Acuzațiile de plagiat, mai precis de furt, s-au derulat în două etape: 1. anii 1929-1932 și 2. perioada 1974-2005. În prima etapă, ipoteticul contra-autor, în persoana unui ofițer alb sau scriitor cazac, nu a fost niciodată nominalizat, ceea ce-l lipsea de orice concretețe. Atunci, în 1929, Șolohov a adresat revistei „Okteabr” un protest, atașînd manuscrisul primelor două volume. O comisie de scriitori, în frunte cu A. Serafimovici, a stabilit paternitatea lui Șolohov, publicînd în *Pravda* și *Rabociaia Gazeta* un comunicat în acest sens. După aceea s-a instalat liniștea. Asupra autorului s-au abatut însă alte necazuri. Este învinuit de activitate contrarevoluționară (volumul al treilea a fost reținut de cenzură aproximativ doi ani, volumul patru a apărut abia în 1939). În anii tulburii ai războiului, manuscrisul celor două volume a dispărut și, în a doua etapă, în condițiile războiului rece, au apărut noi atacuri, inaugurate de cărțile *Valul* „*Donului liniștit*” (1974), semnată D* (I.N. Medvedeva-Tomasevskaia) și *Cine a scris „Donul liniștit”* (1975) de Roi Medvedev. Acum se elaborează ipoteza că autorul romanului ar fi F.D. Kriukov, Șolohov fiind doar „coautor”. Ipoteza este sprijinită acum și de Soljenitîn. Reputații slavisti americani G. Struve și M. Slonim au respins ipoteza ca neargumentată, dar în *mass-media* ea a fost propagată ca o certitudine.

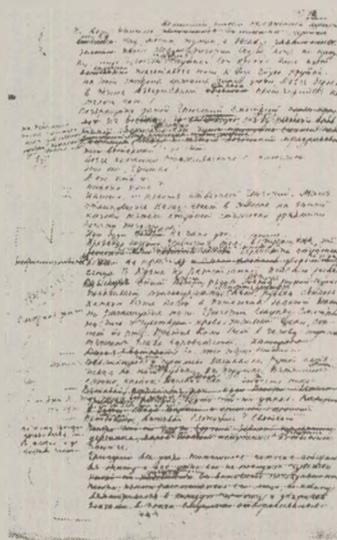
În perioada 1975-1982 un grup de cercetători slavisti scandinavi, în frunte cu Geir Kjetsaa, a stabilit cu mijloacele informaticii și cu o serie de alte argumente paternitatea lui Șolohov. Cartea *The Authorship of „The Quiet Don”* a apărut la Oslo - New Jersey în 1982. Exemplarele acestei cărți au fost însă aprite la granițele Uniunii Sovietice, un singur exemplar ajungînd cu greu la autor înainte de moartea sa, iar varianta rusă a întîrziat șaptesprezece ani.

Problema paternității a fost rezolvată pentru totdeauna abia o dată cu regăsirea manuscrisului. Acestui proces îi este dedicat corpul de bază al cărții de față, în care dispăre tonul patetic, ușor patriotard, și unde Felix Kuznețov demontează frază cu frază, obiectiv, întreaea „știința

Manuscrisul lui Șolohov - regăsit

Donul liniștit,
pagina de titlu

antișolohoviană” și, în plus, recrează biografia scriitorului, analizează manuscrisul și abordează aspecte ale operei în ansamblu.

Cartea se compune din patru părți: I. *Manuscrisul*; II. *Prototipuri. Toponimia*; III. *Istoria romanului*; IV. *Pretinși autori și oponenți*. Partile se împart, la rîndul lor, în mai multe capitole. Astfel, primul capitol al primei părți este intitulat: *O pierdere și doua regăsiri* și pune întrebări tematice-valorice. Captivanta istorie a regăsirii manuscrisului primelor două volume este povestită într-o formă complexă. Este vorba, concomitent, de un roman polițist documentat, dedicat biografiilor actanților raportate la biografia lui Șolohov, și despre o lucrare de istorie literară. Tainuitorul (se va dovedi ulterior că este o femeie) a lansat în America, încă din 1987, știrea că manuscrisele respective există. Au început urmărirea pe multiple piste: instituționale (inclusiv Ministerul de Interne), locale, familiale, prin cercurile de prieteni. Ultima pistă s-a dovedit a fi cea adevărată.

Vasilii Kudășev, ziarist, redactor de revistă și de editură, a devenit încă din timpul *Povestirilor de pe Don* cel mai bun prieten de la Moscova al scriitorului. Cînd venea în Capitală, Șolohov se oprea în casa lui Kudășev și tot lui i-a încredințat și manuscrisele romanului. În anul 1940 Kudășev pleacă la război ca voluntar. Șolohov reușește să intervină pentru ca el să fie numit corespondent de război, dar nu și să obțină, la cererea expresă a lui Kudășev, o învoire de pe front, în timpul căreia prozatorul urma să preia manuscrisul. Kudășev cade pe cîmpul de luptă, iar soția sa, Matilda Cebanova, pentru a se răzbuna pe romancier, tainuiește și își însușește manuscrisul. Au trecut decenii. Între timp a murit și Cebanova și fiica ei, iar manuscrisul a ajuns în mîinile moștenitorului X. Cu această persoană reușește să stabilească contactul, în numele Institutului de Literatură Mondială, Felix Kuznețov, autorul cărții de față. În sfîrșit, în 1999, manuscrisul autograf al *Donului liniștit*, volumele I și II, este rîscumpărat cu suma de 50.000 USD, preț infim dacă ținem cont de faptul că într-o etapă fusese cerută o sumă de o sută de ori mai mare.

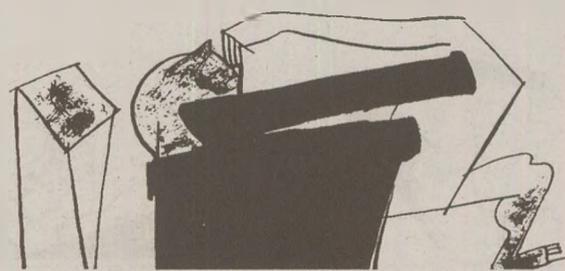
Manuscrisul de 673 pagini a fost examinat de cîteva comisii de specialiști în grafologie, de filologi autorizați și scriitori; s-a confirmat, fără drept de apel, autenticitatea lui. Este, fără îndoială, același manuscris care a fost prezentat, în 1929, comisiei conduse de Serafimovici în vederea combaterii zvonurilor despre plagiatul inventat. Manuscrisul, cu cele două straturi ale sale - ciomele, (pe-a locuri în două variante: din 1925 și, respectiv, 1926) și textul transcris

pe curat - trădează o muncă de creație asiduă, textul fiind împesitrit de corecturi, tăieturi, adaugiri, stilizări. Transcrierea pe curat este făcută numai parțial de autor, restul aparținînd altei mîini, probabil cea a soției. Această analiză urmează să fie completată pe viitor, cînd va fi realizată o ediție integrală, faximilată. Textului îi sînt anexate zeci de pagini de fotografii color, din care reproducem doua pagini în alb-negru.

Capitolele consacrate prototipurilor personajelor și toponimiei excelează prin bogăția datelor - sute și mii de denumiri și nume din patru generații (și în roman apare stră-stră-bunicul lui Grigori Melehov) - toți rude, cunoștințe ale lui Șolohov. Cercetările în această direcție au fost inițiate încă în anii '80 în Norvegia, de grupul de literați și informaticieni care au colaborat la cartea semnată de G.Kjetsaa, S. Gustavsson, B. Beckman, G. Steinar și intitulată *Kto napisal „Tihii Don?”* (*Cine a scris „Donul liniștit?”*), ce se afla pe raftul bibliotecii mele și așteaptă de aproape două decenii să fie recenzată și, de ce nu?, tradusă.

Exceptional mi se pare, în lucrarea lui Kuznețov, partea dedicată istoriei romanului, iar capitolul *Șolohov și Stalin* este de-a dreptul senzațional. Aflăm că destinul romanului a fost dramatic - volumul III amînat, așa cum am spus, cu doi ani și ceva, iar volumul IV, publicat abia în 1939. Între timp, organele de Securitate îl calificau pe scriitor drept „dușman al poporului”. Supraviețuirea scriitorului - fiindcă fizic, chiar dacă a căzut în alcoolism, Șolohov a supraviețuit - s-a datorat unor motive conjuncturale și relațiilor sale, facilitate și de Gorki, cu Stalin. La apariția într-un tîrziu a volumului III a contribuit hotărîrea intervenția dictatorului preocupat să-l demaște pe Troțki, cel care a înăbușit revolta contrarevoluționară din Vioșenskaia. La începutul anilor '30, Șolohov îi trimitea lui Stalin scrisori - despre colectivizarea forțată, despre teroarea instituită de organele locale de partid și de organele NKVD și KGB, despre „interogatoriile cu schingiuri, ca în Evul Mediu”, despre fometea nemaivăzută, arestarea și deportarea a mii și mii de țărani numai din raionul Vioșenskaia.

Ca un roman istoric este prezentat în cartea lui Kuznețov scenariul provocator al presupusei participări a lui Șolohov la o organizație antisovietică. Cekistul I.S. Pogorelov își amintește: „În toamna anului 1938 am fost chemat la direcția regională Rostov a NKVD-ului. Comandantul Direcției, Greciuhin mi-a comunicat confidențial ca, în Caucazul de Nord, a fost descoperită o organizație contrarevoluționară, în fruntea căreia se afla scriitorul M.A. Șolohov, iar din nucleul său de conducere fac parte Lugovoi, secretarul

Comitetului de partid al raionului Vioşenskaia, Logaciov, preşedintele Comitetului executiv raional, bătrînul cazac Gromoslavski (socrul lui Şolohov) ş.a.". Greciuhin precizează: „Comisarul poporului de la NKVD, Ejov, mi-a ordonat să demascăm şi să lichidăm această organizaţie. Coordonarea cu Comitetul de partid regional a fost făcută. Am primit indicaţii pentru arestarea lui Şolohov şi a întregului sau grup şi indicaţia că executarea operaţiei îi este incredinţată lui Pogorelov". Pogorelov, care îl cunoştea şi respecta pe scriitor, a găsit ocazia să-i vorbească fără martori şi să-i dezvăluie cumplita ameninţare. Au plecat pe căi diferite la Moscova, la Stalin, şi afacerea a fost tranşată în şedinţa Biroului Politic al CC: desfăşurarea acesteia este pe larg descrisă în carte. Urmării scriitorului i s-a pus capăt, dar dictatorul a ramas cu păreri sale extrem de negative despre căzăcime ca entitate social-regională.

Nu este lipsită de importanţă nici ultima parte a volumului, consacrată demolării cărţilor şi articolelor aparţinînd adeptilor „plagiatorului”. Chiar şi în situaţia nou-creată – regăsirea autografelor, analiza punctuală şi respingerea argumentaţiilor false – acest demers se dovedeşte util. În lumina faptelor studiate în amănunt, ipotezele false şi calomniile se dovedesc falimentare, adesea hilare. Aşa se întîmplă în primul rând cu faimosul D* (Medvedeva-Tomaşevskaia) autor al volumului *Valurile Donului liniştit*. Presupusul autor al romanului, F. Kriukov, a decedat în 1920. Cu ocazia inventarierii tuturor lucrurilor şi manuscriselor lui, a proiectelor de creaţie, a mărturiilor rudelor şi colegilor, nu s-a găsit nici măcar o frază care să dovedească intenţia de a scrie un roman despre căzăcimea de pe Don şi cu atît mai puţin despre revoluţie şi războiul civil. S-au găsit în schimb texte ce infirmă o astfel de presupunere.

Cîteva pagini savuroase (795-799) îi sunt dedicate cărţii lui Alexandr Korabliov *Apele tulburi ale „Donului liniştit”*. Mică epopee, texte, documente, informaţie ezoterică cu participarea biopsihanalistei L.F.Lihaciovă, apărută şi la noi în 1994, la Editura Albatros, în traducerea Margaretei Şipoş. Persiflării lui Şolohov şi a apărătorilor săi K.Priima şi G.Kjetsaa, Felix Kuzneţov îi răspunde tot cu persiflare, luînd pasămite în serios afirmaţia ca autorul *Donului liniştit* ar fi o mătuşă a lui Şolohov. Pentru a-şi susţine afirmaţiile ezoterice şi parapsihologice, A.Korabliov ignora date reale evidente. Critica „ştiinţei” antişolohoviene se face aici în plan etic, sub aspectul respectării/nerespectării adevărului istorico-literar. După părerea mea, poziţia falimentară a lui Korabliov se datorează în primul rînd unui acces de miopie estetică, lipsei totale, în cazul de faţă, a sensibilităţii artistice. Acest lucru este confirmat şi de declaraţia de pe coperta IV a cărţii sale în limba română: „Se poate considera ca cert faptul că Şolohov nu e singurul autor al *Donului liniştit*. Textul romanului dă la iveală nu doar fragmente din surse istorice, ci şi elemente ale altui text literar şi, poate, nu ale unuia singur. Cu alte cuvinte, dă la iveală coduri artistice pe care Şolohov nu le cunoştea. Creaţia e un foc în care se topesc idei, imagini, fraze, uneori opere întregi, proprii şi străine. Flacăra creatoare a lui Şolohov nu a fost, se vede treaba, destul de puternică pentru a contopi tot ce a aruncat în creuzetul său”.

Aici, drumul lui A. Korabliov se desparte de cel al lui Soljenitîn, care nici o clipă nu s-a îndoit de genialitatea *Donului liniştit*. El s-a îndoit, în lipsa manuscrisului, doar de paternitatea romanului.

Obiectul cărţii lui Felix Kuzneţov e de o mare amploare şi complexitate. Chemarea şi truda autorului de a aborda în fond şi exhaustiv problemele a mărit prea mult volumul cărţii. Datele, informaţiile cuprinse se numără cu miile, cu zecile de mii. În rîndurile de faţă, am atins doar vîrfurile aisbergului.

La succesul cărţii contribuie şi multiplele însuşiri ale lui F. Kuzneţov – istoric literar, istoric, povestitor, cetăţean. Da, cetăţean, adică un om care se simte responsabil, răspunzător pentru valorile naţionale şi universale. N-o să fim întotdeauna de acord cu păreri personale ale autorului, cum ar fi cea privind conflictul dintre Şolohov şi Soljenitîn, provocat de disensiunile lor privind regimul sovietic, unde Felix Kuzneţov ia exclusiv apărarea primului. Vom admira însă faptul că de documentat autorul documentează cu prisosinţă poziţia ambelor părţi. Ne lasă posibilitatea să judecăm singuri.

Ar fi de dorit traducerea acestei cărţi în limba română, eventual într-o variantă prescurtată. *Donul liniştit* – roman-epopee al secolului XX – merita să apară curat şi în ochii celor care au fost induşi în eroare cu atîta silinţă.

Albert KOVÁCS

Correspondenţă din Stockholm

Partea însoţită a verii

Într-un număr recent din *Svenska Dagbladet* scria că Institutul Cultural Român este la ora actuală institutul cel mai plin de viaţă.

Pe bună dreptate. Creatorii lui neobosiţi, inteligenţi şi plini de fantezie colaborează uneori şi cu celelalte institute mai vechi, patinate de timp şi de renume.

Acum e vremea românilor să arate ce pot – s-a estompat vechea imagine a României cu copii handicapaţi, acum suflă un vînt prielnic navigării cu o puritate care vine dintr-o Europă de Est în mişcare, ce îşi revendică dreptul său la recunoaştere printre naţiunile europene cele mai originale.

Doi scriitori români de primă mînă, Matei Calinescu şi Mircea Cărtărescu, au fost invitaţi la Stockholm, doi creatori care au în comun nu numai iniţialele numelor dar şi o natura luminoasă, un caracter armonios, un temperament de invidiat, producînd în jurul lor unde de sănătate şi cea atmosferă potrivită concentrării îndelungate. Matei Calinescu a fost unul din mentorii generaţiei mele – estel reputat, poet subtil, prieten de o infinită delicateţe, ghidându-şi cu atenţie studenţii, contaminându-i cu erudiţia sa şi cu cea stare sufletească în care asimilarea

Gabriela Melinescu şi Matei Calinescu

cunoştinţelor se făcea firesc.

Institutul Cultural Român în colaborare cu Universitatea din Stockholm, l-a invitat pe Matei Calinescu, *professor emeritus* al Universităţii Indiana Bloomington, să ţină o conferinţă despre *Modernitate şi postmodernitate – ieri şi azi*. Încă din anul 1978, Matei Calinescu s-a făcut remarcat în Suedia publicînd în revista Editurii Coeckelberghs, „Jakobs stege” (Scara lui Jacob), un eseu despre *Kitsch în societatea contemporană*, despre kitsch ca o treaptă necesară către originalitate, către o trăire estetică autentică. Artur Lundkvist, şeful Academiei Suedeze de atunci, a scris imediat un eseu amplu despre eseistul Matei Calinescu şi despre cartea sa care treptat va deveni volumul impunător *Cele cinci feţe ale modernităţii* publicat în suedeză la Editura Dualis, în anul 2000, în traducerea lui Dan Shafran şi Åke Nylander.

În conferinţa ţinută în faţa studenţilor, Matei Calinescu a reinterpretat noţiunile de modernitate şi postmodernitate în ultimii 20 de ani, punînd întrebări despre logica noţiunii de perioade şi paradoxurile acestora – estetice, etice, sociale şi religioase, despre scindarea în modernism şi postmodernism, precum şi despre modernizarea culturală. Dialogul cu studenţii a fost incitant, inspirînd auditorul, entuziasmînd, continuîndu-se şi în Kafeteria unde profesorii şi studenţii suedezi se adună după cursuri. Conferinţa şi noile idei exprimate, ca şi cartea lui

Matei Calinescu, au fost considerate drept o contribuţie importantă în domeniul cercetării şi al criticii literare contemporane.

Seara, la Kultur-

huset a avut loc scena internaţională a lui Mircea Cărtărescu, scenă pe care sunt invitaţi unii dintre cei mai faimoşi scriitori actuali. Sala a fost arhiplină - în ziarele mari din Stockholm aparuseră cronici şi interviuri, Mircea Cărtărescu fiind privit ca un viitor laureat al Premiului Nobel. S-a prezentat mai întîi filmul lui Ştefan Constantinescu despre viaţa lui Mircea Cărtărescu. S-au perindat prin ochii spectatorilor imagini splendide ale Bucureştiului lui Mircea, apoi chipurile magice ale părinţilor şi al surorii scriitorului – feţele de copil, adolescent şi bărbat matur ale autorului dar şi imaginea inefabilă a fratelui geaman dispărut la vârsta de un an, personaj misterios în ţesătura romanelor sale, avînd rolul unei prezenţe invizibile, care inspiră şi fortifică extraordinara capacitate a scriitorului de a crea lumi în lumi fantastice. A urmat dialogul cu Ingrid Elam, critic reputat al lumii literare suedeze – dialog alert, plin de idei şi chiar de umor, realizînd un portret moral şi spiritual al scriitorului armonios, modest şi generos care înaintea convorbirii i-a salutat şi pe colegii sai care erau de faţă.

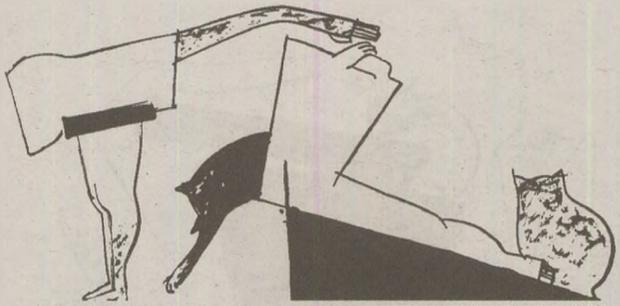
Lui Mircea Cărtărescu i s-au făcut în presa portrete care au confirmat şi mai mult trăsăturile de caracter predominante: armonia şi modestia. Annina Rabe a scris în *Svenska Dagbladet* ceva memorabil: „Mircea Cărtărescu e un bărbat discret, creator al unei proze mari. Felul său de a fi este amabil şi modest. Este greu să-ţi imaginezi că o persoană liniştită este sursa unor cărţi care pentru a fi citite pretind de la cititor exigenţe mai înalte decât cele ale majorităţii cărţilor. E vorba mereu de poveşti plămuite în care scriitorul devine un creator atotputernic. Într-un fluviu de imagini el ţese împreună diferite planuri de conştiinţă alunecînd între vis şi realitate, între realism şi suprarealism. Proza lui e grandioasă, strălucind în acelaşi timp de o melancolie liniştită.” Mari elogii a primit şi traducătoarea romanelor lui Cărtărescu, Inger Johansson care a tradus mult şi excelent din literatura română, de exemplu din Nichita Stănescu, Ileana Malăncioiu şi alţi poeţi din România şi Basarabia. Ea a citit în suedeză din *Orbitor* la Librăria Hedengren din Stockholm şi apoi la Malmö, unde Mircea Cărtărescu a avut o convorbire despre creaţie cu tânărul scriitor de origine cehă, Andrzej Tichy. A fost un triumf pe toată linia.

Matei Calinescu şi Mircea Calinescu au fost sărbătoriţi la Institutul Cultural Român şi ambasadoarea Victoria Popescu a dat un dineu în cinstea lor, dineu la care au fost invitate personalităţi ale culturii suedeze.

Acum, mai mult ca niciodată, lumea din nord ştie că literatura română nu e o literatură marginală, dimpotrivă: o literatură foarte originală. Interesul pentru România creşte ca şi interesul pentru literatura ei care are multe vîrfuri. Aşa cum ne arată în fiecare număr al revistei în care scriu şi eu, criticul Daniel Cristea-Enache luîndu-şi răspunderea grea de a recenza subtil şi profund, cu simţul dreptăţii, cărţile scriitorilor din toate generaţiile.

Da, asta a fost pentru mine partea cea mai însoţită a verii la Stockholm când soarele a poleit Oraşul cu lumina şi păsările s-au întors cu bine din sudul Africii, începînd să-şi facă cu mare ştiinţă cuiburile, iar mierlele şi ciocărlile au cântat intens. Când doi scriitori, doi prieteni, doi intelectuali de excepţie au adăugat şi ei verii mult din căldura şi strălucirea lor.

Gabriela MELINESCU

post - restant de Constanța Duzea

Evlavia formelor

O păpușă cu fața în jos
pe emailul mașinii de spălat
mai alb supărării chipului ei brun.
De-a primăverii evadată, o inflorescență
de zarzăr pătrunsă cu sprijinul vântului
în casă, plâpând fixând de jos sâniile
candelabrului de cristal masiv, gata să
cadă (după cum ar gândi temător, oare, floricea?!)
Tardive constatări sting debutul lor.
Două fizionomii de aluminiu, obraz
în obraz pe relief pictate, amintesc
Fecioarei că una din mâinile sale de
sprijin pruncului Iisus, a fost uitată, sau neglijată de
pictor.

În camera alăturată, reproșuri pe un
ton tonifiant pier urcând scara-n spirală.
Un sporadic spot de lumină, sclipind
alăturilor evlavia formelor, conduce
câtre baza apelor mai mari întredeschiderii
cu mici, scumpe parfumuri puse pe ea
în echilibrul unei șocante iluzii optice.
Din pod e coborâtă o scară ruginită
și, bineînțeles metalică, ceea ce frâu
liber dă unor fricoase urme de noroi.
Omniprezentă, o rituală Anemie le-ar
străbate, chiar penetra pe toate, însă
e suficient tipătul după păpușa uitată
al unei blonde fetițe
până la refuz răsfațată, amplu; milimetrica
suverană, fi-va ea aceea ce-i
va despărți despicându-i pentru totdeauna
în fărâme de aliaj, Dragosteii grele
neglijabile.

La paroxismul malurilor lumii

Simțeam denivelindu-se
de-atâtea aritmii alveolele-mi de platină.
Simțeam al Întreprinderii dorințelor
clar faliment, o sedată piesă presând
arsura nervilor: „If You Need My Love Tonight”...
achiziții zimțate, săracicioase:
hârtie igienică, șmirghelul trebuincios
baghetelor ieftine, pânză de la stocurile
caritabile, șasiuri sașii de brad, cărute cu
fractura repusă-n mișcare claviculei
plouată, plouată schelelor scheletului slab.
În loc să pictez, scriu...
Mă aflu sub conducerea muzicală a divinelor
tăcute și oțelite cuvinte, tendențioase uneori.
Clemență, macinate-n mori mergătoare, alergate
pe plajă sub ultravioletele violente
doar un pic, cețoasă marea lină, lină...
Încă înot, cu ghirlande vandabile de improprii
nuferi spre capătul unui lac înțesat
de injuriile canotiștilor incoziți, adresându-mi-le.
Se câștiga greu câțiva mici și-o bere
consumate-ntr-o biată copilărie ajunsă
ajunsă, în sfârșit, la paroxismul malurilor
lumii.

Amândoi suntem niște ruine

Rafale de riduri mă vor
în avans răvăși, anul acesta optez
unei noi declarații despre Destin
facultativă și comediantă conștiința
modulând modalitatea a cel mult zece
procente din amenajarea decapitării
mele melancolice; da, Bob Marley...
...nu plâng, dar pictez în bronz auriu
un pește arcuit pe o cană neagră.

Din poemele unui pictor

Filip
KÖLLÖ

Departate de acele celebre trompete
și asurzitoare lor, aprobatoare Apropiere
mesajele de sub nisipuri mișcătoare
toți, toți oamenii din biserică în cap
și' ntr-un mort al câtorva Răspunsuri.
Altminteri, în ale trândăviei
gingașe taine năstrușnica diplomație
ce n-am învățat-o pe de rost niciodată
galeșă galeră cu scribi înecați, nectarul
celor trei lingurițe greșit puse în amfore
diferite, cearta ulterioară, atât, atât de
agasantă.
Mă enervează un filozof destăinuindu-mi-se
ca de la cerșetor la cerșetor:
„Amândoi suntem niște ruine, măcar să
rămânem prieteni.” ...și-atunci, mi-am amintit
de tine, iubito și de acea Toyota ce
te-a ascuns, pe totdeauna, în descarcerarea
norilor; acea infemală, plângătoare ploaie
din curtea Morgăi unde am aflat despre
cum ți s-au cusut aiurea diafanele-ți
membre.
Vai, încă și încă-n obsesive Veșniciei
să-ți sărut gambele și peronierii!
Nu plâng, dar pictez în bronz auriu
un pește arcuit pe o cană neagră.

Dezinvoltă ca rapel de stânga

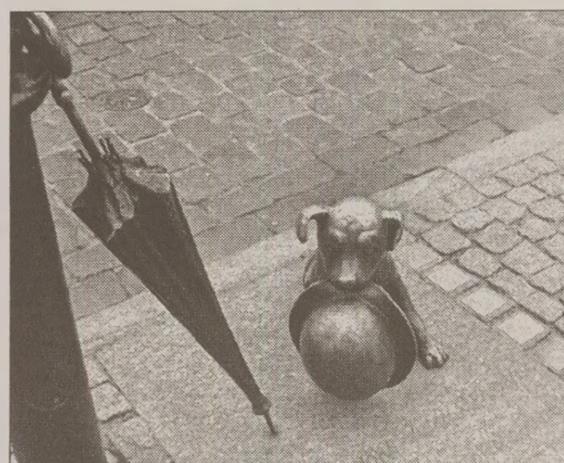
Care capricioasă copertă?
Aveți un foarte drămuț filigran
de disponibile angrenaje pentru alura
Disperării, doamnă... funebra Destinație!
Domnu' ... vă mai place somnu' ?
Violet de albaștri porumbei și voi...
vaiere cu blitz gri, procedez groaznic greșind
mă ofilesc scadent și eu, ca orice scriitor
tomadele-i Vveri cine le decodifica
cine fragmentează înainte de aruncare
zarul din afara lumii inscripțiilor
demodate, dar bulinele cămășii plânse
ce o porți, doar umede par en vogue-portița
coliviei din care canarul a șters-o
neluându-mă după ea, c' ar fi murit deschis
ferestrelor de frig.
Cu încordare de pe gazon lipsesc copacii.
Cu ultimul film vizionat pe DIVX, mi-era
cunoscut din altă viață unde nu-mi
amintesc de vreun examen, ori de vreo nuanță
dezinvoltă ca rapel de stânga, suav picturii.
Desenez un spital pe hârtie.
Ce vigoare incorectă-mi dă târcoale
noi tăcem la un real rafinament al versurilor
voastre, un aliaj între divorțuri și nu
nu mai alungați tinerii!
Ați faurit un nătâng cenaclu de
petroliști și apicultori terminați, etilici!
49+1, NOUVEAUX POETES AMERICANS, o
capricioasă copertă... și ce-i cu asta?
Pescăruși răscolind prin gunoaiele
doldora tomberoanelor de pe plajă, o
placidă ploaie în zarea navelor fumurii
de coastă, o masă de plastic nu „Alba ca Zapada”,
nu, ci cu șaptezeci de îngândurate coate
mai mult în mica multitudine a
firelor de nisip fără clepsidre.

Credeam în toată apa

Aparent, credeam în toată apa
de nimic a lacrimii, o stare stând
asemenea semănătorului sânge să cadă
din nări pe asfaltul de plumb.
De teamă că este altfel, mă făcu modest.
Îmi cerși degeaba adrese și' i ascultai
viitoarele sinucideri precum părul
unuia pieptănat vorbitor despre altceva.
Omul din șarmante captușeli construit
omul sinistrelor stații de autobuz arhaic
omul să-i cumpere mamei sale icrele
cele mai ieftine și cinzeci de grame
de încurajări-sienă-parfum ambiguu pierind.
În impactul trudnic al amiezii
cu inserarea inserată-n leneșe adieri
într-o doară interpretând verdele
sălii vaste de spectacol cu mirifice
ramuri; piersici copilăroși, zarzări
adolescenți, maturi plopi cu vigoarea
printre blocuri la pământ.
A hoinări, a hoinări prin narațiuni
țiuitoare, a înțelege dezinteresul notițelor
grafica traseelor alungate din
ca fiind prea lungi în gând, conexiuni
implantate în luminișuri liniștite
cu toți atlantii pe orizontală
într-un mort semicerc, neîncercând...
De teamă că fumează prea mult
mai abitir hotări să fumeze în inima
preafrumoasei primăveri ce intuia
că urăște cu modestă înverșunare
așa ceva. ■

actualitatea

Pălăria și umbrela sînt însemnele stăpînului așezat care, din piesele și schițele Iancului (și nici, ros de genealogii bolnave, din nuvele), nu lipsește niciodată. Protocolul venirii și plecării lui, într-o vreme în care religia s-a înlocuit cu tabietul, și cînd în loc de *pe zei se zice parol*, e spus, fără cuvinte și cum nu se poate mai bine, de bucuria dresată a aceluia cățeluș. Dacă stăm să ne gîndim, orice intrigă am lua din Caragiale, ea se poate rezuma așa: gesturile unui valet, care-și vede, undeva dincolo de scenă, stăpînul absent pentru noi, surprinse în odaia cu pălărie și cu umbrelă.

Valetul poate fi un răsfațat – un Bubico, un dl Goe. Însă tot pentru societatea în care, deși singur pe scenă, nu va juca niciodată rolul titular, e pregătit. În preajma lui rămîn, accesorii discrete, dar lovind cu toată puterea ordinii sociale, umbrela și pălăria stăpînului.

Sigur, dacă te departezi trei pași de statuie vezi ce va să zică lumea lui Caragiale privită de la (mica) depărtare. O scenă idilică, de vreme veche, în care rînduiala e un *pas-partout* asortat la orice, în care idealul nu e să-ți schimbi locul pe scară, ci să tragi de pe urma lui maximum de foloase. „Instalația“ (sic!) cu cățel și obiecte nu are continuare. Nu știm dacă stăpînul ia pălăria, și-o potrivește pe cap, dacă întinde mîna și după umbrelă. Lumea s-a oprit înainte ca el să ia o decizie. Și stă acolo, în unghiul mort dintre a cere și a accepta vasalitatea. Îngaduința cu care serviciile se pretind și se oferă face farmecul unei societăți de plecăciuni orientale și de trufie denunțată de nevinovate obiecte de decor.

Firește, n-are nimic, lumea asta, cu ceva din istoria poloneză care-o fi dus la tumarea aceluia cîine lîngă acea intersecție. Doar o asociere de imagini, avînd savoarea întîlnirilor-surpriza. Transpunerea unei morale onorabile, în felul ei, într-un detaliu de salon care-i schematizează procedeele: bunăstarea burtașă a lui Caragiale se bizuie pe imaturitatea unor căței în care doar simțim dulăii. Vremurile care au urmat i-au adus, pe acești servi încă inocenți, la vîrsta ferocității lor depline.

Simona VASILACHE

iertat să ne fie înaintea corectitudinii politice, nu poate avea decît o *persoană* înzestrată, evident, vai, fără voia ei și nefiind culpabilă pentru asta, cu un uter.

Căci dacă tatăl este pururi incert, apoi mama, ce naiba să-i faci, e sigură. Incertitudinea planează exclusiv asupra identității tatălui și, dacă Dumnezeu a lăsat pe lume această nedreptate, noi ne putem revolta în numele corectitudinii politice dar, din păcate, nu putem schimba nimic. Jale și prăpad pentru adepții egalității sexelor: numai femeile pot naște, numai ele pot avea copii, eventual din flori.

Sînt, iată, două mii și ceva de ani de cînd soția unui tîmplar pe nume Iosif a zămislit un fiu printr-un act ce nu i-a fost imputabil soțului. Acest copil *din flori* a devenit Mîntuitorul Lumii, un accident desigur, dar, la vremea aceea nefiind ziare, nimeni nu a titrat: *Doamne, ai un Copil din flori?* Ci virgula am pus-o eu întru slava Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh. Evident, amin!

Horia GÂRBEA

Prin anticariate

Scriitori de cărți postale

Pusă lîngă natură, arta are, *pour les connaisseurs*, avantajul cert de-a fi recunoscută. Rar s-o fi zis, despre cutare pictură a unui cîmp în floare, că e ca-n luna mai, a anului 1886, pe un tăpșan din sudul Franței, bunăoară. Asta, probabil, pentru că o situație reală e mai greu de imaginat, pentru a justifica o pictură, decît de găsit, pomînd de la ea. Așa că mult mai des s-a spus: *un peisaj ca în tabloul lui Van Gogh*.

Pentru artele plastice, situația e destul de comună. În literatură, în schimb, dincolo de folosirea unor metafore șterse („vecinul meu e un Harpagon“, „asta, domnule, e ca-n Caragiale“), puterea *naturelului* de-a-și recunoaște marca înregistrată slăbește. Ceea ce nu înseamnă că nu există instantanee – le-aș apropia de cărțile postale, mai repede decît de picturi – pe care, din clipa în care ai întors capul să le privești, vezi și semnătura autorului de literatură. Imagini care sînt ale cuiva care le-a scris, întocmai cum e natura unui loc și-a unui anotimp colonia maestrului care-a pictat-o.

Nu mi s-a mai întîmplat de mult să văd asemenea imagini de autor. M-a întors la specia lor, a scenelor pe care le crezi citindu-le și le recunoști după aceea, în lumea lor, sau oriunde aiurea, o experiență recentă. La colțul unei străzi, în centrul vechi, medieval, al Torunului, e o statuie căreia n-am reușit să-i aflui istoria. Nu statuia unui om de stat, nu consacrarea metalică a unei povești semnificative. Ci poza celui mai înduioșător banal: un cățeluș de bronz, cu urechile nehotărîte între blege și ciulite, ducînd în dinții de lapte o pălărie. Lîngă el, rezemată de un felinar din decor, o umbrelă închisă. Umbrelă zdravănă, boierească, cum se vor fi găsit, nu-ncape îndoială, în Bucureștii ploilor și al șoșonilor, prin saloanele de secol XIX.

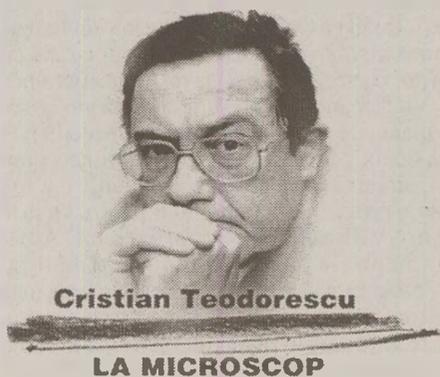
Există artiști care ilustrează cărți, regizori care pun în scenă opere. Dacă ar exista o profesie care să scoată, din tot ce-a scris un autor, un singur tablou care să-l reprezinte, i-aș cere, foarte probabil, aceluia specialist să-l fixeze pe Caragiale în sub-pomenita imagine. Sceneta pe care o încheagă trei detalii din viața întotdeauna complicată nu-i mai puțin completă – o să vi se pară că exagerez... – decît *Melancolia* lui Dürer, cu inventarul ei de simboluri pretențioase. Căci ce e lumea lui Caragiale altceva decît o societate de *fideli*, cărora le lipsește vanitatea felină, dar nu le lipsesc colții? O lume în care se duce treaba cu mimica parșivă a combinației de pîndă cu blazare.

Ochiul magic

Copii din flori în ultimii 2007 ani

Mai zilele trecute, un titlu interrogativ, apărut pe prima pagină a unui cotidian cu iz de tabloid, m-a uluit: *Petre R. ai un copil din flori?* Nu m-a mirat prin lipsa virgulei după numele unui politician, nume care nici nu are relevanță în context. Ci prin repetarea obstinată în articol a acestei neghiobii.

Un bărbat, fie el și fost prim-ministru, poate avea orice, dar nu un *copil din flori*. Acesta e un apanaj exclusiv al sexului frumos! O femeie (*horribile dictu*, poate ar trebui să spun: *persoană născută fără voie cu sex feminin* sau nu știu cum, ca să plac oamenilor relativ recent) poate naște un copil de paternitate incertă, oricum unul care nu s-a născut prin presupusă, doar presupusă, copulație a sa cu soțul legiuit. Dar, oricît am miza pe corectitudinea politică, un bărbat nu poate avea un *copil din flori*. Un *copil din flori*,

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

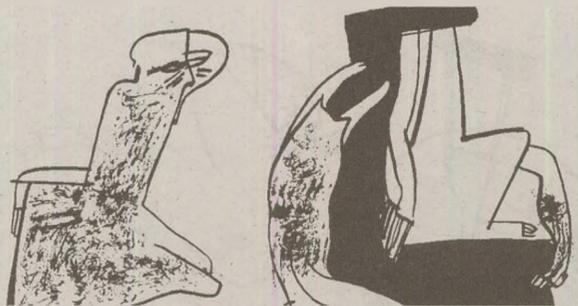
Umorul involuntar al lui Iliescu

Îf și Petrov sînt un binom tragic în comparație cu cîțiva dintre politicienii de azi, inclusiv președintele reconfirmat. Băsescu se supără pe o jurnalistă care l-a pozat cu telemobilul la supermarket și i-l confiscă. A doua zi i l-a dat înapoi, dar gestul rămîne. Instituția prezidențială își apără intimitatea la supermarket, în timp ce camerele tv filmează. Dar ce căuta instituția la supermarket, dacă nu voia să fie pozată? Tot Băsescu anunță, după ce află primele rezultate ale referendumului, că se va duce o dată pe trimestru să stea de vorbă cu lumea în Piața Universității. Un simț elementar al ridicolului ar fi trebuit să-l împiedice să spună una ca asta. Vrea să facă ședințe cu poporul? Va da audiențe în Piața Universității? Astea sînt promisiuni de Danila Prepeleac.

Adversarii lui însă l-au depășit cu mult. Ca unitate de măsură pentru performanțele umorului involuntar produs cu prilejul referendumului aș propune Orbanul. Șeful campaniei liberalilor a emis următoarele cugetări: „Am greșit că în campanie ne-am adresat intelectului românilor“ (eșantion de umor involuntar, sinucigaș politic), „Dacă noi – liberalii, *n.m.* – am fi condus această campanie, rezultatul referendumului ar fi fost altul!“ (ar fi fost pe dos? – *n.m.*). Imediat după aflarea primelor rezultate, Dan Voiculescu declară, îmbrăcat în negru: „Îl felicit pe dl Traian Băsescu!“ (adică pe „securistul“, pe „mîncinosul“ și pe „inconștientul politic“ din prezilele referendumului?). Șeful PSD, Mircea Geoană: „E timpul să ne întoarcem la masa tratativelor!“ (Același Mircea Geoană susține că, din pricina absenteismului, rezultatele referendumului nu pot fi considerate reprezentative. (Cînd mai mulți ambasadori ai țarilor străine au sugerat că România n-ar trebui să schimbe regulile, în timpul jocului, apropo de validarea referendumului, indiferent de participare, Mircea Geoană, fost ministru de Externe, n-a suflat un cuvînt.) Comeliu Vadim Tudor, inimitabilul, declară că referendumul a fost furat cu ajutorul americanilor, fiindcă altfel nu-și explică de ce susținători și membri ai PRM au votat pentru Băsescu (pentru asta ar trebui să revadă înregistrările cu Daniela Buruiană, care l-a acuzat de mafiotism pe suspendat la diverse posturi t.v., la ore de vîrf. Și n-ar strica dacă CVTudor și-ar revedea propriile sale declarații, în care dădea de pămînt cu președintele României.). Liderii UDMR s-au trezit la rîndul lor, înainte de referendum, că își sfătuesc votanții să nu meargă pe mîna lui Băsescu, fiindcă acesta ar fi călcat Constituția. Dar cine se plînge de Constituția României, de mulți ani încoace, că nu e O.K.? Cine a mers pe mînușita lui Adrian Năstase la prezidențiale, deși nici atunci Constituția nu era O.K., din acest punct de vedere?

Totuși cea mai teribilă probă de umor involuntar a produs-o Șerban Nicolae, PSD, care cu două zile înainte de referendum anticipa o victorie cu peste 60% pentru PSD și susținătorii. După aflarea rezultatelor, Șerban Nicolae a fost de negăsit, pentru noi declarații.

Cel mai mare înfrînt, moral, la referendum, Ion Iliescu, a dat și proba maximă de umor involuntar acuzîndu-l pe Băsescu de stricarea imaginii României. Dacă marinarul punea la cale de o mineriadă, probabil că papaș i-ar fi găsit circumstanțe atenuante. ■

actualitatea

Paler

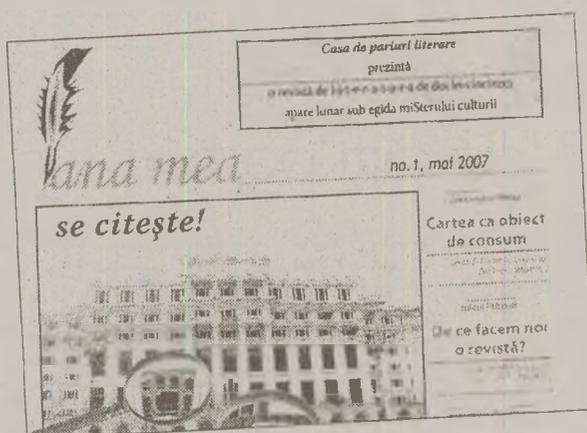
Sucesiunea de emisiuni de televiziune, difuzate de după plecarea lui Octavian Paler, se aşază acut în conştiinţă. Vorbele cad altfel, cu dramatism, cu disperarea că sînt definitive, că nu mai există amendamente, întrebări, dialog. Dincolo de luciditatea analizei politice, a sofismelor, a unei filosofii bizare degajată de o societate tot mai primitivă, de voluptatea verbului său, îmi apare acum, pregnant şi tulburător, umanul. Obsedant. Nu mereu i-am dat atenţia cuvenită. Accentul a căzut pe mecanismul prin care scriitorul vede realitatea imediată în care trăieşte. Acum am intrat în sistemul interior. Astăzi, recuperez liniştea de la Lisa, felul în care acolo se iubeşte şi se crede în ceva valoros. Pînă la capăt. Şi se tace. Am fost acolo după emisiunea pe care a făcut-o cu Emil Hurezeanu. Un univers întreg a venit peste mine. Demnitate şi discreţie aproape la fiecare pas. Urmăresc cu tandreţe privirile lui Octavian Paler întoarse către trecut. Către ce a fost amînat, eludat, ambalat greşit sau precipitat. Întîlnesc acel zîmbet care m-a făcut praf întotdeauna. Şi care degaja căldură. Enormă. Acea căldură de o masculinitate absolută, învaluitoare, protectoare, inteligentă, în armonie cu valorile majore. Cad peste enunţuri ce astăzi mi se arată ca mărturisiri. Nu am ştiut că dorea să fie înconjurat de lume, de oameni, să fie amuzant. Mi s-a părut că solitudinea este o opţiune asumată. În ultimul timp vorbea despre părinţi. Şi despre Lisa. Din această perspectivă, îşi minimaliza propriul destin. Opera. Se raporta la esenţe, la ce este profund şi fundamental şi găsea că nu a atins asta mereu. Nici umbră de ipocrizie. O modestie specială, cu rezonanţe fantastice, pe care acum o descifrez just. Dispariţia lui Octavian Paler m-a marcat cu mult mai mult decît am intuit. Zilele trec şi tot felul de imagini, de cuvinte se amestecă în existenţa mea.

„Avem timp pentru toate.
Nu e timp doar pentru puţină tandreţe.
Cînd să facem şi asta murim.”

Mi se pare că atenţionează. Că încearcă să mă trezească din inerţiei, din frici, din propria mea ipocrizie, din erorile care se înmulţesc. O dată, după un spectacol, i-am spus că „măsura”, în acceptul vechilor greci, este obsesia mea. Că este sita prin care îmi cern totul. Mai puţin visele. A zîmbit. Acum pricep de ce. Pentru că el însuşi a crezut în asta. Decisiv. Privindu-l insistent în ochi pe Patapievici, într-un dialog-monolog teribil, Octavian Paler regreta tocmai măsura din viaţa lui. Ar fi vrut să iubească pînă la capăt, să meargă pînă la capăt, să se umple de excesul a ceea ce înseamnă să trăieşti şi nu să cîntăreşti. În ultimele nopţi mă însoţeşte senzaţia că viaţa nu poate fi trăită pe un peron.

Închid ochii. Îl vad înotînd, la mare. Pe vremea cînd eram puştoaică şi credeam în măsura tuturor lucrurilor, făcute sau nefăcute. Îl privesc şi zîmbesc. (M.C.)

ochiul magic

Pana mea... se citeşte!

Iată cum un grup de tineri studenţi (mă rog, unii şi foşti sau foarte foşti studenţi) au transformat o înjurătură recentă într-un titlu de revistă decentă. Este vorba de „o revistă de l-i-t-e-r-a-t-u-r-a de doi lei cincizeci”, lunară, de 24 de pagini, apărută „sub egida mişterului culturii”. Mister este şi cum e finanţată revista, dar, din surse neoficiale şi din pagina 3, am aflat că se lucrează fără patron, din bani adunaţi de aici, de colo, fără „spate asigurat”: *Pana* lor e independentă. Tot de aici, de colo, şi-au adunat entuziaştii redactori şi modelele şi e reconfortant să vezi că nu-l privilegiază pe nici unul, dar, ca mielul blînd, iau ce e mai bun de la toată lumea. Aşadar anchete, interviuri, topuri, cronici de carte, poeme (se remarcă Domnica Drumea), publicitate, bloguri, profiluri şi fotografii, dar cu cîte un ingredient proaspăt în fiecare reţetă. A propos: cine credeţi că se ocupă de partea grafică? Marius Ianuş. Marius Ianuş fracturistul? Chiar el. Ei, bine, Cronicarul îl preferă în noile lui ipostaze, şi apreciază că – aşa cum scrie cineva la pagina 2 – a refuzat să se lase frăgezit cu un premiu, şi încă unul transmisibil (dacă tot daţi un premiu, nu-l luaţi înapoi!) de către redactorii revistei. În ordine alfabetică, aceştia sînt: Cosmin Ciotloş, Claudiu Komartin, Oana Cătălina Ninu, Octavian Soviany, SGB (Bogdan G Stoian) şi „un cristian” (UNC). Iar ca redactori asociaţi Bogdan Creţu, Alex Matei, Mihai Vakulovski, Miruna Vlada.

Ancheta revistei (redactorii preferă s-o numească *intervi*) este despre citit, despre cărţi, despre mari cititori, cititori secreţi şi recitare şi despre „cînd aţi furat ultima dată o carte dintr-o librărie?” Răspund, pe-alese – adică

nu chiar la toate întrebările – Elena Vladareanu, Andrei Codrescu, Adrian Urmanov, Sorin Gherguţ, Liviu Antonesei, Oana Cătălina Ninu. Fetele vor să şocheze cu orice preţ, să fie „tari”, astfel că Oana povesteşte într-un limbaj argotic despre cum a *şmanglit* cărţi împreună cu alt *ciorditor calificat* (nu, Oana, nu ţi se potriveşte autoficţiunea asta!), iar Elena Vladareanu, pe care Adrian Urmanov o socoteşte, vai, „cea mai mare cititoare”, afirmă: „De recitat nu recitesc niciodată decît, cel mult, fragmente. Nu am putut reciti niciodată, singura carte pe care am recitat-o a fost *Fraţii Karamazov*, prin a XII-a (sic), doar pentru că prima dată a citisem în a VIII-a (sic), deci cam devreme. Altfel nu pot reciti, am impresia că pierd timpul. Ce nu o să citesc: *Razboi şi pace*. E marea mea frustrare şi marea mea părere de rău. Nu am citit-o cînd trebuia, prin liceu, iar acum chiar mi se pare imposibil. Dar mai ştii?” Câte afirmaţii, atâtea caraghioslicuri şi idei primitive şi fiţe, iertare pentru directe! Dincolo de orice, însă, Cronicarul îi felicită pe toţi cei implicaţi în noua revistă. *Pana* scrie bine, se citeşte cu plăcere şi îi dorim viaţa frumoasă!

P.S. Cine e „un cristian”? Rugăm deconspirarea în numărul 2, ne interesează.

Cronicar

● „Gîndul”, 15.V: „Psihologii sînt de parere ca femeile se focusează în special pe faţa partenerului, deoarece *sunt* mai uşor de citit şi *sunt* cheia potrivirii”.

● „Cotidianul”, 15.V, p. 20: „Cultura vizuală, PR-ul şi marketingul sînt ustensile puternice în societatea de azi. Şi toate reprezintă femei frumoase şi tinere care *penetrea* *ochiul oamenilor* şi formează prejudecăţi”.

● Mihai Tatulici la „Realitatea TV”, 20.V: „răspunsul era *aproape monosilabic*, *da* sau *nu*”.

● În revista „Time Out – Bucureşti”, o utilă şi nostimă rubrică, *Dictionar urban*, înregistrează cuvinte noi din argoul internaţilor români. Din nr. 29 am reţinut:

- *vizorist* = persoană care îşi petrece o mare parte din timp trîgînd cu ochiul pe vizor sau prin uşa întredeschisă de cite ori aude mişcare pe palier;

- *rebusist* = gunoier, angajat la REBU;

- *texty* = variantă derivat din „sexy”, ce caracterizează un anumit fel de a scrie... (A.B.)

Abonament la revista România literară

- direct la sediul S.C. Adevărul Holding S.R.L., Piaţa Presei Libere nr.1, Corp C, sector 1, Bucureşti.
- plătiind cu mandat poştal sau ordin de plată, pentru SC Adevărul Holding SRL, Cod fiscal RO18990288, în contul RO24 BACX 0000 0000 6751 6250, deschis la HVB Ţiriac SA, Sucursala Charles de Gaulle, expediind talonul de abonament completat şi o copie a documentului de plată prin fax la 021-40.75.467 sau la adresa OP 33, CP 143, cod 014820, sector 1, Bucureşti, cu menţiunea, „Talon de abonament Romania Literară”.
- la oficiile poştale,
- la sucursalele Rodipet,
- la firmele particulare.

Abonamentele achitate pînă la data de 20 a lunii vor fi livrate începînd cu data de 1 a lunii următoare.

Informaţii despre abonamente:

Telefon: 021-407.54.64, 021-407.54.65 E-mail: abonamente@adevarulholding.ro www.adevarul.ro

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A., Piaţa Presei Libere nr.1, sector 1, Bucureşti

Telefon: (004021) 3187060, Fax: (004021) 3187020, e-mail: subscription1@rodipet.ro

România literară

Preţul unui abonament:

- 3 luni -28,40 lei

- 6 luni -56,00 lei

- 12 luni -111,50 lei

Nume Prenume
Compania* Cod Fiscal*
(*completaţi numai dacă plătitorul este o firmă)
Str. nr. bloc. scara. etaj. ap. localitate.....
Judeţ/sector cod poştal telefon e-mail.....
Perioada de abonare 3 luni 6 luni 12 luni
Număr de abonamente contractate începînd din luna.....
Am expediat către SC Adevărul Holding SRL, suma de lei cu mandatul poştal /OP nr.....
din data în cont nr. RO24 BACX 0000 0000 6751 6250, deschis la HVB Ţiriac SA,
Sucursala Charles de Gaulle.

Director distribuţie: Dana Zamfir
Tel: 021.407.54.57, 021-407.54.58
Fax: (004021) 318.22.04
E-mail: dana.zamfir@adevarulholding.ro
Publicitate: Robert Schorr
Tel: 021-407.54.23
Mobil: 0722-266.339
E-mail: robert.schorr@adevarulholding.ro
Director Abonamente: Carmen Dinca
Tel.: 021-407.54.68, Fax: 021-407.54.67
E-mail: carmen.dinca@adevarulholding.ro